

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

UC-NRLF

#B 180 545

YC174831

1811

NEMESSÉG.

KÉZI KÖNYV NEMESI ÜGYEKBEN.

IRTA

MARCZIÁNYI GYÖRGY LOVAG.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1886.

LOAN STACK

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

HT647

M33

ELŐSZÓ.

Úgy a magyar, mint az osztrák könyvirodalom érezhető és az érdekelt közönség által gyakran tapasztalt hézagot mutat föl mai napig mind abban, ami általában véve a *nemesi ügyekre* vonatkozik.

A legfelsőbb udvarnál való megjelenhetési jog (az úgynevezett udvarképesség), a cs. k. kamarási, asztalnoki, palota- és udvarhölgyi, csillagkeresztes hölgyi és a cs. k. nemes-apródi rang megnyerhetése módjairól, nemkülönben a monarchiánkban létező két szerzetes lovagrend, nevezetesen a souverain máltai (johannita) és a magas német lovagrendbe és az öt nemesi hölgy-alapítványi intézetbe való, szintén ősi próbák letételével összekötött föl vétel módzatairól nem csupán a csak közvetve érdekelt nagy közönség zöme, hanem maga az első sorban érintett és hivatott arisztokrácia nagy része csak hiányosan vagy felületesen, sőt gyakran egyáltalában nincs is tájékozva.

Ennek oka főleg autentikus adatok alapján írt útbaigazító kézikönyvek és szakmunkák hiányában rejlik, melyek társadalmunk e kiváló történelmi osztályának a jelenkorban való politikai és társadalmi szerepléséről a laikusnak is kimerítő fölvilágosítást adnának.

Említett hiány kivált akkor érezhető, midőn a királyi udvar körünkben időzven, az udvari ünnepélyességekben való résztvevés kérdése s annak kiváltságos volta foglalkoztatja a közvéleményt s a sajtó úgy mint a közönség. érdekek kíséri és tárgyalja az udvari élet minden mozzanatát.

Ma, midőn a költő röpke szava: *«A legelső magyar ember a király»* mindjobban megtestesülve, a királyi udvar is minden évben húzamosabb ideig hű magyar nemzete körében időzik, midőn társadalmunk élite-je lelkesülten odasereglik az alkotmányos apostoli király udvarához, és Ferencz József király uralkodása alatt ama történelmi és politikai nehézségek és akadályok is majdnem egészen megszűntek, melyek hajdan a magyar nemességet a souverain máltai és a német lovagrendbe, valamint a monarchiában fennálló nemes hölgy-alapítványi intézetekbe való fölvételtől távol tartották, s a legfelsőbb udvar megközelíthetésének föltételei is némileg enyhébbek lettek, az általános érdeklődés nagy mérvben fokozódott mind ama kérdések iránt, melyek az udvar- és nemesi alapítványképességgel kapcsolatosak.

Véletlenül alakult viszonyok, hivatalos és magán összehozottatások magukkal hozták, hogy szerző több esetben egyes nemesi családok által az udvarképesség, a cs. k. kamarási méltóság vagy egyes nemesi hölgyalapítványi helyek elnyerésére szükséges ősi próbák összeállításával bízott meg.

Majdnem minden egyes esetben érzékenyen tapasztaltam egy rendszeres kézikönyv vagy autentikus útba-

igazítás hiányát, amiért is kényszerítve voltam a szükséges fölvilágosításokat sok idővesztéssel és költséggel illetékes helyen beszerezni, honnan azok többször nem a kívánt teljességgel adattak meg.

Ily módon jutottam arra az elhatározásra, hogy úgy azok részére, kik előszeretetből vagy hivatásból hasonló dolgokkal foglalkoznak, valamint a nagy közönség számára népiesen tartott kézikönyvet írjak, mely mindazt ismer-teti, ami a nemességi szervezetből érdekes.

Egyúttal azt hiszem, hogy a magyar nemességre nézve sem egészen fölösleges oly munkának a kiadása, melyben mindazokra a kérdésekre benfoglaltatik a válasz, melyek a bizonyos czélokra leteendő ősi és nemességi próbák és egyéb nemességi ügyekre vonatkoznak.

Annál is inkább éreztem magamat fölbátorítva, hogy hozzájáruljak irodalmunk e szakmájának szerény gyara-pításához, amennyiben a néhány év előtt a «*Fővárosi Lapok*», «*Pester Lloyd*» és a «*Pesti Hírlap*»-ban az udvarképesség és a nemesi alapítványokról közölt tárcza-czikk-sorozataim úgy a sajtóban, mint szakférfiak és a közönség körében elismeréssel fogadtattak.

Ami a munkámhoz szükséges adatok beszerzését illeti, első sorban tartozom fölemlíteni, hogy a legnagyobb hála-ra kötelezve vagyok Vilmos főherczeg ő legfőbbtisztelendő cs. és kir. Fenségének, a magas német lovagrend nagymes-terének, ki megkeresésemre a nevezett lovagrendről eddig nyilvánosságra nem került, belsőszervezetére és alapszabá-lyaira vonatkozó részletes adatokat küldetett meg nekem tutingeni Tichl Móríc lovag, földbirtokos és a német

rend keresztese útján azzal a kikötéssel, hogy említett adatokat csakis *tudományos czélokra* fölhasználandóknak tekintsem, amiért is a főherczeg úrnak hódolatteljes hálámat ezennel a legalázatosabban kifejezem.

Abban a reményben, hogy munkámmal úgy a közelebbről érdekelt körök, mint a nagy közönség érdekeit szolgálom, ha felületes információk és téves fogalmak helyett autentikus adatok alapján írt könyvet nyújtok nekik, ajánlom azt nagybecsű figyelmeikbe.

Tápió-Sáp, 1886 junius hóban.

Marcziányi György lovag.

BEVEZETES.

I.

Ősi nemesség.

Tagadhatatlan, hogy a jövő nagy átalakulásokat rejt méhében, melyeknek előjelei már egy század óta ott villámlanak a politikai és társadalmi élet láthatárán.

Az új eszmék mindjobban megingatják avitikus társadalmi rendszerünk alapköveit s a nemességi intézmény ennek közepette már napjainkban is egykori hatalmának és dicsteljes történelmi szereplésének csupán visszaemlékeztető, büszkén tiltakozó jelképe gyanánt áll előttünk.

Az a nemesi intézmény, mely tizenkét századon át legfőbb tényezője, sőt intézője volt az államok sorsának és szabályozója a világ folyásának, mely mindig büszkén és fennen hivatkozva erényeire és hatalmára, olykor dacolt az új kor haladó szellemével és irányeszméivel, de mindenkor megtartotta és féltékenyen megőrizte tiszteltetreméltó alapeszméjét és jellegét, mely a világ száz meg száz csataterein örökké viruló babért tűzött homlokára, tüntető pompájával beragyogtatva a világot; — eltekintve egyes beteges kinövéseitől, mindenha méltó volt tiszteletünkre és rokonszenvünkre, s az is maradand, bármit hozzon is a jövő magával.

Mindaddig, míg az ember: ember lesz, csak optimisták és az elméleti humanizmus hiveinek elérhetlen fantómja marad egy oly kornak az eléréséről való ábránd is, melyben az emberek rang-, születés- vagy vagyonkülönbség nélkül teljesen egyenlők legyenek.

Jobbárság: a nemzetszínejavából álló *«haute crème»* már a babyloni torony építésénél keletkezett zavar előtti időkben létezett mindenütt, és leend is mindaddig, míg Ádám és Éva utódjai lesznek e föld urai. Neve és kasztrendszer megváltozhatnak időről-időre, de szelleme és lénye mindenkor megmarad. Már a farizeusok is azt kérdezték orrfintorítva, ha álérveléseik az Üdvözítő által megczáfoltattak: De mit is akar ez az ember? Nem-e egy ácsnak a fia ő? — Az indus ráják ősi idők óta *«páriák»*-nak (gazfi) nevezik az alsó népet, az otahaiti törzs főnökei és előbbkelői *«tatacinou»* (korhely, bitang) névvel tisztelik meg hivatalból is a szegény osztályt.

Amerika fölfedezésének idejében Európában az új eszmék magvai már ki voltak vetve, azért az új világrész *«a szabadság és az emberi jogok»* mentőhelyéül lett deklarálva s az is volt bizonyos időn át. De az emberi természetnek megfelelőleg a dolgok ott is másként fejlődtek ki. Tanuság rá a szabad polgárokból keletkezett yankee-osztály, melynek *«junker»* szelleme a mecklenburgi nemesség gögét is háttérbe szorítja.

Bizonyosnak vehető, hogy minden régi társadalmi rendszer romjaiból Phönixként föltámadó új társadalom mindenkor módját találja annak, hogy *külsőleg* új, *lényében* pedig a régihez hasonló arisztokráciát is teremtsen.

A mai nemesség kíséretében a leggyakrabban halad a legfinomabb szellemi műveltség vagy legalább a finomabb életmódor és a szívnemesség; hála a haladó korszellem-

nek, mely a «létért való küzdelmet» nem csak theoriában, hanem gyakorlatban is átültette az arisztokrácia soraiba is, azok az idők már elmúltak, hogy egy szolgálatot tevő kamarás, akit a főhercegnő az ablakhoz küldött, nézné meg, nem szállt-e alá a hévmérő, azzal a jelentéssel jöhetett vissza: — Nem, ott csüng még a régi helyen, — vagy mikor egy falusi nemes taktika (harczászat) alatt az ütemek (taktusok) ismeretét értette. A nemes ember és katonatiszt esprit de corps-ja (közszellem) és büszkesége első sorban és eredetileg lovagiasságára, vitézségére és nemeslelkűségére támaszkodik; a tudósé tudományára és egyszerűségére, sőt a női büszkeség is tisztességre, szépségre, finom tapintatra és modorra fekteti létjogának fősúlyát. Vajjon min alapszik az úgynevezett pénzarisztokrácia gőge? Egyesegyedül a pénzes zacskón. Ez tehát mindenesetre utálatosabb, nyomasztóbb és gyűlöletesebb minden egyéb büszkeségnél. Az őseire büszke régi nemességnak hiúság okozta gyengéi fölött legfeljebb mosolyoghat a bölcs, mint például ama beteg fekvő udvarhölgyről szóló adomán, ki haldokolva, a belépő gyóntató atya előtt mélyen meghajló fiát még a következőkép leczkézteti: — Ne oly mélyen, fiam! — s aztán a falhoz fordul és meghal. Mennyire visszataszítóbb ennél a pénzzacskóra támaszkodó kevélység minden nyilvánulása. A legvastagabb kötet sem magyarázná meg oly jellemzően a pénzgőg igazi természetét, mint ez ama francia regálé-bérlőnek sikerült, ki D'Alembert híres szalonjában, melyben mind azok az erők, a melyeket a korabeli Páris a szellem és tudomány terén tudott fölmutatni, összegyűlekeztek, az élénken társalgó Jean Jacques Rousseaur mutatva, a házi úrtól kérdezte, hogy ki ez az úr? — és midőn nevét megtudta, így folytatá:

Et ça veut raisonner et n'a peut-être pas 10 écus dans la poche? (Es ez akar itt henczegni, talán 10 tallér sincs a zsebében?)

A pénzarisztokrácia különben még régibb eredetű, mint a tulajdonképeni arisztokrácia, mert már az ó-korban is találunk nyomára. Crassus t. i. azt állította már akkor is, hogy csak az nevezhető igazán gazdagnak, aki egy hadsereget képes fentartani, Apicius pedig kardját döfi szívébe, mert vagyona 500,000 tallérra olvadt össze, amely példát az 1873-iki bécsi «krach» után több bankár báró is követett. Mi nem érhető el pénzzel? Már Mária Terézia idejében is így gondolkoztak Bécsben, midőn Laundon tábornagy, a híres poroszverő, a hétéves háborúban egyszerű nemességet kapott, míg a háború alatt meg-tollasodott hadseregszállító, Fries bankár, grófi rangra emeltetett, és utána a mai napig a bankigazgatók, bankárok, széna, lő- és faszállítók, nagykereskedők és gyárosok egész tömege nobilizáltatott vagy bárói rangot kapott, amely dicsőségnek azonban két év óta vége van.* És ez nagyon rendén van így, mert a pénzarisztokrácia e fajtájára gyakran alkalmazható Horáczius e mondata: Unde habeas, nemo quærit, sed oportet habere. (Hogy honnan bírod, nem kérdezi senki, ha csak bírod.)

Korunk ősi nemessége ma is tiszteletreméltó, sőt tiszteletreméltóbb, mint hajdanában volt, daczára annak,

* Egy 1883-ban kelt legfelsőbb kézirat beszüntette az eddig dívott uzust, mely szerint a Lipót- és Vaskoronarend egyes osztályaival kitüntetett egyének bárói vagy lovagi cím elnyeréséért folyamodhattak. Kivételt csak a kiváló hadi érdemekért adományoztatni szokott katonai Mária Terézia- és a Sz. István-rend képeznek, melynek vitézei kérelmekre grófi, bárói vagy lovagi rangra emeltetnek.

hogy ma majdnem minden avitikus előjoga megszűnt és pusztá czíme megmaradt, mert a korszellem nevelte, méltóvá tette és szellemileg képesítette őt is a hazának és a trónnak teljesítendő kiváló szolgálatra. A magyar nemességre nem alkalmazhatók I. Napoleon szavai, melyeket a visszatért francia emigransokról mondott: Ils n'ont rien oublié et rien appris. (Semmit sem tanultak, semmit sem felejtettek el.)

Az ősi, hagyományos nemesség egyik érdekes, különálló faja a

II.

Katonai arisztokrácia.

Élcelzők *«kaszárnya»*- vagy *«tarisznya»*- (torniszter) nemességnek is nevezik; azonban úgy eredeténél, mint egész mivoltánál fogva kétségtelenül nagyobbra becslendő, mint általában véve az, amelyet a világ jobbadán csak *«új»* nemességnek szokott hívni.

Ádáz harcban, kartács és szétfreccsenő ürlövek zápora közepett, nem törődve a jobbról-balról lehulló bajtársak halálhörgésével halált fitymáló elszántsággal felmászni a várbástyára, feltűzni ormán a legfőbb hadur s a haza zászlóját; higgadtan, a hadvezér sas tekintetével mérlegelve az előttünk dúló csata váltakozó mozzanatait, szerencse által kísért lángésszszel az ellenség elé vetni a csaták vas koczkáit és eldönteni a hazának kardhegyre állított sorsát; vagy egy huszárezred élén, toporzékoló paripák hátán órákon keresztül mozdulatlanul helyt állani a pusztító ágyútűzben, hogy aztán kellő időben vészes fürgeteg gyanánt előreszárguldvá, széttörjük és megsemmisítsük az ellenség négyzögeit, és helyreállítva a már

← *br. f. j. v. a. - ra
c. c. z. !*

elveszettnek hitt csatát; szerezni a hadi babért és a Mária Terézia-rend alapján báróvá emeltetni, — kétségtelenül szép és dicső dolog, sőt mindaddig, míg nemesen dobogó szívek még képesek lesznek lelkesülni a legszebb férfierényekért és fogékonyak fognak maradni a lovagiasság és bátorság eszményei iránt, szebb és dicsőbb dolog is fog maradni, mint a komptirok Wertheimer-szekrényei, lejárandó váltók, számlák és szállítólevelek üzleti légkörében néha nagyon is tekervényes «békés» utakon szerezni azok a bokros érdemeket, melyeket a világ modern nobilizálásaival szokott megjutalmazni. Az, aki ily módon, karddal kezében vívja ki magának és utódjainak a nemesiséget, mindenesetre érdemes is arra, hogy új czímerével és új nemzetségével méltó társként helyet foglaljon ezredéves törzsfákra büszkén visszatekintő főurak körében, kiknek ősei szintén vérrel és karddal hódították meg e hazát, megszerezve unokáiknak a kasztkiváltságot; — érdemes és méltó arra, ha nem fényes kastélyban, nemes úrhölgy ágyában, hanem földhöz ragadt zsellér gunyhójában is pillantotta meg a napvilágot. A dolgoknak ily fel fogása okozza aztán, hogy a harminczkét őst kimutatni tudó mágus, az ősi próbát letett kamarás és máltai lovag sokkal őszintébb hajlammal ismerik el kartársuknak a hadi szerencse által fölemelt katonát, mint a millióinak segélyével nemesi címet nyert bankárt.

Minden érdemnek jusson a maga koronája!

Kétségtelenül igazságos követelés. De nem-e jogosan hívja ki a legmaróbb szatirát, ha látjuk, hogy például egy börzematador ügyes pénzspekulációi nem másként jutalmaztatnak meg, mint egy nemesi czímerrel, melynek egyik mezejében a személyes bátorság jelképe: a harcra főlegyenessedő oroszlán tör előre kiterjesztett körmeivel,

másikában a lovagiasság szimbóluma: a kardot tartó, vasba burkolt kéz villog felénk, a penge hegyén egy levágott török turbános fejével? Könnyen megérthető dolog tehát, hogy az ősi nemesség jobban idegenkedik az afféle «nouvelle noblesse»-től, mint a lovagiasság talapzatán álló «noblesse du tournistre»-nek gúnyolt katonai arisztokrácia mokány képviselőitől; sőt jellemző vonása kivált a budapesti, bécsi és berlini arisztokráciának, hogy sokkal inkább irtózik a «novi homines» ujdonsült nemességével való érintkezéstől, mint a polgári körök nem nobilizált előkelőségeivel szemben. A bécsiek már Mária Terézia alatt, ki tudvalevőleg nagy előszeretettel gyakorolta a nobilizálási jogát, «ténta arisztokráciá»-nak és «lyoni» nemességnek keresztelték el az új nemességet.*

A katonai nemesség, melyért különben minden katonatiszt, ki — ha mindjárt béke idején is — harmincz éven át karddal kezében, tehát közvetlenül a csapatnál, nem pedig külön kirendelésekben, vagy béke-alkalmazásokban szolgált, szintén folyamodhatik, rendesen azoktól a csataterectől, illetőleg helységektől, ahol az illetők kiváló fegyvertettüket véghez vitték, nyeri el előnevét,** mint például: Rukawina de Temesvár, Maroichich di Madonna del Monte, Pauer de Budahegy, stb.; vannak továbbá oly előnevek is, melyek magára a fegyvertetre vagy a megjutalmazott szolgálatra vonatkoznak, mint pl.: Lamatsch

* A «noblesse de Lyon» elnevezés a lyoni ezüsthől készült hamis ezüstpaszomántoktól eredt, mely a múlt században körülbelül azt a szerepet játszotta az ipar terén, mint a mai talmi-arany, china- vagy britannia-ezüst.

** Másokkal szemben csak akkor adományoztatik egy létező helység neve nemesi előnévül, ha az illető ott nagyobb földterülettel bír.

v. *Handschuhsheim*, Cavallar v. *Grabensprung*, Schemel v. *Kühnritt*, Pokorny v. *Fürstenschild*, Aszbasz v. d. *Lanze*, Hampel v. *Waffenthal*, Strauss v. *Eichenlaub* stb. (Ez utóbbi név egyik viselőjével történt, hogy egy *ujjonnan* baronizált bécsi bankár őt élczelve kérdezte: — Főhadnagy úr, hol fekszik tulajdonképen az ön *Eichenlaub* nevű uradalma? — Ott, ahol az ön ősi vára — válaszolta *találóbban* a tisztt. A bárók e speciesénél akaratlanul is eszembe jut a Barone szó olasz értelme. (Lásd szótár.)

Kedélyesen hangzó előneveket találunk néha ama katonatisztek közt, kik harmincz éves szolgálatuk folytán nobileztattak, például: Brenner v. *Pickauf*, Oesterreicher v. *Landwehr*, Ries v. *Riesenfest*, Papp v. *Kugelfang** («Kugelfang» azt a golyófogót jelenti, mely a katonák béke idején való célbalövésénél a céltábla mögött áll).

Monarchiánk katonai nemességének eredete ezen évezred közepéig vezethető vissza, és kivált I. Miksa császár, az «utolsó lovag» idejéből datálódik. Valószínűleg *Frundsberg* és *Schweppermann*, a híres landsknechtvezérek és *Alba* herczeg seregeiből emelkedtek ki az első osztrák katonai nemesek, kiknek több, még jelenleg is virágzó nemzetségei ma már szintén a régi arisztokráciához tartoznak s az «ősi próba» alapján udvar- és alapítványképesek. *Rendszeressé* csak a harmincz éves háború óta kezdett válni a katonai arisztokrácia, Wallenstein, a *friedlandi herczeg* idejében, ki e herczegi czímével szintén az osztrák katonai nemesség kebelébe lépett; nevezetesen pedig az állandó zsoldos hadseregek szervezése óta, melyek külön államot képeztek az államban.

* Ily nemesi nevek érdekes sorozata található a «Militär-Schematismus» bármely évfolyamában.

Tulajdonképeni katonai nemesség csak monarchiánkban és Franciaországban létezik. Poroszország nemessége is — főleg az ó porosz tartományoké és az uckermarki — nevezhető bizonyos értelemben katonai nemességnek, amennyiben e nemesi családok tagjainak nagyobb része, az ősi tradíciókat követve, századok óta a hadseregben szolgál; de oly értelemben vett katonai arisztokrácia, mint a minő az osztrák-magyar monarchiáé, nem fejlődhetett ki Poroszthonban, mert hadseregének tisztjei az állandó hadseregek szervezése óta majdnem kivétel nélkül az ősi, birtokos nemesség sarjai; minél fogva természetes, hogy az alig számba jöhető polgári származású tisztek sorában nobilezálás esete csak nagyon szóróványosan fordulhat elő. Poroszország újabb kori hadi történelme csak egy esetet mutat föl, hogy egy katona hadi érdemeiért az illető csatatér nevének nemesi előnévül való adományozása mellett magasabb nemesi rangra emeltetett. Ez *York Lajos* tábornokkal történt, kit III. Frigyes Vilmos 1814-ben az Elba melletti Wartburg körül aratott győzelmeiért *Wartburgi gróffá* nevezett ki és jelentékeny dotációval jutalmazott meg a Poroszországban feloszlott máltai lovagrend uradalmából.

A nobilezások Poroszországban általában a ritkaságokhoz tartoznak épen úgy a katonai pályán, mint a polgári világban; akkor is csak a legkiválóbb szolgálatok jutalmazása gyanánt, melyeket egyesek a hadi vagy polgári állam-szolgálatban a haza és a trónnak teljesítenek. Ily eset volt a porosz hadsereg majdnem egy háromnegyed századon át legtipikusabb és legnépszerűbb alakjának, *Wrangl* tábornagnak grófi rangra történt emelése; a legutóbbi években pedig *Bleichröder* ismert berlini bankár nemesítése, mely utóbbit azonban a büszke porosz nemes-

ség a legnagyobb visszatetszéssel fogadott. Említésre méltó, hogy épen a más tekintetben oly szabadelvű *II. Frigyes*, *Voltaire* barátja és elvtársának uralkodása alatt vette föl a porosz tisztikar azt a határozottan és exclusiv arisztokrata jelleget, mely őt még ma is a többi nagyhatalmak seregeitől oly feltűnően megkülönbözteti.*

Oroszország, mely a muszka tisztikarnak úgy szellemi tehetségre, mint számra nézve legjelentékenyebb elemét szolgáltató Esztland, Lievland és Kurland német tartományait kivéve, csak I. Péter óta bir európai minta szerint alakult nemességgel, külön katonai arisztokráciát nem mutat föl, mert ott az ősi birtokos nemesség (a sztarosztok és batyuskák) majdnem egyidejűleg szerveztettek és fejlődtek európai színvonalra a hadsereg tisztikarának kiválóbbjaival együtt, kiket a csári vagy csárnői kegy czímerrel és javadalmakkal jutalmazott meg s azért mindkét arisztokrácia eredetétől kezdve egygyé van forrva.

Franciaországban I. Napoleon teremtette meg a katonai arisztokráciát, sőt mondhatni: ő maga volt a császárság első katonai nemese; az a Bonaparte, aki 1792-ben zálogba tette ezüst óráját s csak egy bőrnadrággal dicsekedhetett, miért is a párisi élcz «la culotte de peau» gúnynévvel tisztelte meg, de aki tizenkét év múlva kardjával hódítva meg a legitim trónt, egész Európában diadalmasan

* *Nagy Frigyes*, ki tudvalevőleg országában mindent francia minta szerint akart berendezni, a Bourbonok hadseregében dívott uzust is be akarta hozni hadainál, hogy minden kinevezendő tiszt köteles legyen az «őspróbát» letenni, azaz kimutatni bizonyos számú őst («16 Quartiere»; egy quartier t. i. férfi és női ágból egy-egy férfi és női őst foglal magában). E törvény azonban csak pár évig állott fenn, mert az arisztokratikus Poroszországban sem volt keresztülvihető.

lobogtatta a trikolor; az a Napoleon, aki három világ-részbe vezette a francia sasokat, s akinek akarata előtt nemcsak egy 40.000,000 főnyi nemzet meghajolt, hanem az egész földgömb reszketett. Az I. Napoleon által teremtett új nemességnek életbeléptetése — mely kizárólag katonai volt — abból a főindokból történt, hogy általa a nagy forradalom alatt a szereplés teréről letűnt régi francia nemesség, az «*ancienne noblesse*» pótoltság; hivatása az volt, hogy a Napoleon-dinasztiának támaszul szolgáljon. Napoleon ezért csak a legkitünőbb és legbefolyásosabb tábornokait emelte ezen új arisztokráciába, mely lényegében egészen más volt, mint péld. az osztrák katonai nemesség.

*

Minden kiváltságos kaszt, különösen ha a közvéleménnyel ellentétes, kihívja a nép egészséges humorát, s így magától érthető, hogy a korzikai uzurpátor praetoriánus hadseregének palladinjai, e demokrata főnemések sem kerülhették ki, hogy a nagy forradalom szellemétől még áthatott francia nép előtt gyűlöltekké ne váljanak és a szatira célzábláját ne képezzék, aminek különben főoka magában az új nemességnek igazán parvenu göggyében rejlett. A Napoleon által teremtett prince-k és duc-ok egytől végig csak «*in partibus*» birták nagyhangzása herczegségeiket, mert azok vagy nem léteztek a mappán, vagy pedig tényleg más állam kötelékébe tartoztak. (Duc d'Otranto, de Dalmatie, d'Abrantes stb.)

Mundus titulus titillatur! (A címek csiklandozzák a világot!)

A római jog szerint a cím jogalapot képez bizonyos tulajdon vagy jog megszerzésére; a Napoleon-féle duc- és

prince-czímek tehát valószínűleg valamikor nagyon megnehezíteni és összezavarni fogják még a jövő történészek munkáját és anyagát, épen úgy mint az első francia köztársaság naptárai megváltozott évszámaival, brumaire, thermidor stb. hónapjaikkal. Említett czímek egy kategoriába tartoznak a cypriai, jeruzsálemi s a francia Bourbonok «Nagy britanniai» királyi címeivel *«in partibus»*.

Soult marsalnak, a «duc de Dalmatie» hiú neje, kit férjének címe, melyet mint Dalmácia meghódítója I. Napoleontól nyert, nagyon elkábitott, a restauráció utáni időkben egy alkalommal féltékenységből igen udvariatlan levelet írt egy párisi híres primadonnának, melyet, hogy a gyűlölt vetélytársnőnek jobban imponáljon, mint *«Sophie, duchesse de Dalmatie»* írt alá. A szellemes művésznő nagyot nevethezt rajta, mert az ő válaszát mint *«Stuart Mária, Skótország királynője»* jegyezte alá — azon nap este ezt a kedvencz szerepét játszotta, a hercegné levelét pedig épen az előadás után kapta meg öltözőjében. I. Napoleonnak minden katonája tudvalevőleg *«háti bőröndjében hordta a tábornagyi pálczát»*, minden tábornagya pedig tudta, hogy marsal-botjából egyszerre királyi pálcza is lehet. Mikor *Bernadotte* tábornagy, az olasz hentes fia, királynak ment Svédországba,* azt mondták katonái: — *Il est passé roi* — (királynak avanszerozott) úgy a mint mondani szokták: — *Il est passé sergent* — (örmeister lett). A párisi élcz *Enghien* herceg agyonlövetése után egy torzképben gunyolta a katonai aristokracziát, melyen Napoleon a kivégzett herceget ölében tartja, és vérével

* A Bernadotte család tudvalevőleg az az egyedüli a Napoleon kegyelméből teremtett dynastiák közül, mely mai napig fentartotta magát és jelenleg is Svédországban uralkodik.

befecskendezve *József, Lajos és Murat* rokonait, e szavakat mondja: — *Je vous fais princes du sang!* — (Vérbeli hercegekké avatlak benneteket!)

III. Napoleon folytatta nagybátyja példáját és nyakra-főre siettetette az újdonsült hercegek, grófok és marquis-k tömeges kinevezését, hogy trónját egy «udvarképes» arisztokráciával körülvehesse; de tovább ment amannál és a kihalt ősi nemes családokat sem hagyta sírjokban pihenni, hanem felbolygatta nyugalmukból s az által vélte galvanizálhatni az *ancienne régime*-nek egyes hírneves nemzetségeit új életre, ha címekkel az őt szolgáló parvenu-ket feldíszíti. Azzal, hogy a sírból feltámasztotta az egykori híres családoknak a régi királyok kancellárai által ünnepélyesen kettétört címerpajzsait, s a régi nevek dicsfényének új lehetet adott, emelni akarta Európa előtt demokrata trónjának nymbusát. Így egyik kegyenczének, *Mouchy* szenátornak, Franciaország leghíresebb historikus családjának, a kihalt *Montmorency*-ak hercegi címét és címerét adományozta, mi ellen nem csak a royalisták, hanem egész Franciaország felháborodva tiltakozott. Az I. és III. Napoleon által életbe léptetett katonai nemesség családjainak nagy része még ma is domináló állást foglal el a hadseregben; tradícióira és érzelmeire nézve, természetesen, hogy Bonapartisták, ha azt a megváltozott viszonyok miatt jelenleg titkolniok is kell. Az I. Napoleon nemességéből még a következő családok léteznek, melyeknek nagy része anyagilag is igen jó viszonyok között van: A *Murat* hercegek, *Soult*, Duc de *Dalmatie*, a Duc de *Smolensk*, *Massena*, Duc de *Rivoli*, *Ney*, Duc de *Esslingen*, Duc de *Wagram* stb. A második császárság katonai nemességének legelőbbkelő nemzetségei közül felemlítendőek: *Palikao*, Duc de *Peking*, *Mac Mahon*, Duc de *Magenta*,

Canrobert, Duc de Malakow, Pelissier, Duc de Solferino, a Duc de Puebla, stb.

Úgy mint minden nemesség adományozása, a katonai nemességgel való kitüntetés is csak akkor birhat kellő értékkel, sőt a modern felfogás szerint: *értelemmel*, ha anyagilag is javadalmazva van. Ezt tartotta szem előtt mindkét Napoleon; és ez igen helyes felfogás, mert a szuronyhegyeken nyugvó dynastiáknak egy sehonnai, földönfutó, vagyon- és befolyástalan arisztokrácia nem lehet támasza. A régi Ausztriában is, egészen II. József-ig, uzusban volt a katonai nemesek donációja. Az 1619-ben a fémér-hegyen vívott csatában elpusztult ősi cseh nemesség örökösei a 30 éves háború osztrák vezérei lettek: a *Pappenheim, Stadion* grófok, *Colloredo* herceg, *Dubsky, Wrba* grófok, stb. és a Wallenstein ellen működött liga fejei és kiváló szereplői, mint *Leslie* gróf, *Terzky, Kinsky, Clam*, stb. Egész Csehország földterülete 20—30 osztrák hadvezér közt lett felosztva. Azért Csehországban ma is többnyire csak nagy uradalmak léteznek, melyek mind e tábornokság unokáinak kezeiben vannak, kik most Csehország főrendeit képezik. Alighanem az utolsó donáció, melyet egy vitéz osztrák katona főnemesi rangra való emelésénél az uralkodó kezéből kapott, futaki gróf *Hadik* András tábornoknak, a hétéves háború e kiváló alakjának, Berlin ostromlójának nagy összegű pénzzel és a futaki uradalommal való donációja Mária Terézia alatt. Azóta a leghiresebb osztrák tábornokok, bármennyire tűntek is ki a csatában, vagy a hadi tudományok terén, legfeljebb a bárói vagy lovagi rendet kapták — dicsteljes szegénységükhöz. Tábornokok, kiket a hadi sors oly helyzetbe juttatott, hogy e század elején nyílt csatában a francziák nagy császárával megmérkőz-

nek, s kik őt visszavonulásra kényszerítették; vezérek, mint *Gablenz*, *Tegethoff*, lángelmék mint *Uchatius*, szégyenségből haltak meg, sőt kettő közülök: *Gablenz* és *Uchatius*, kénytelenek voltak oly csekély anyagi mizériák miatt, melyeket bármelyik újdonsült bankár báró fel sem venne, — hogy becsületüket megmentésük, — az öngyilkossághoz folyamodni. Poroszország, a hol egyébiránt, mint már említettük, külön álló »katonai olygarchia» nincs, másképen fogja fel a katonai nobilizálásokat, rangemelési és a katonai érdemek jutalmazásának kérdését, mint azt az 1866-iki és 1870/1-iki hadjáratok után láttuk, melyek után a leghíresebb tábornokok, kik e két háború szerencsés kimenetelére döntő befolyással voltak, mint *Steinmetz*, *Vogl* v. *Falkenstein*, *Herwarth* v. *Bittenfeld* II., *Mannteuffel*, stb. grófi rangra való emelésüknél 100,000, 150,000, 250,000—300,000 tallérnyi dotációkat kaptak »nemzeti jutalom» cím alatt. Mit kapott volna Benedek, ha Königrácznál a csatát megnyeri? Talán a Mária Terézia-rend nagy keresztjét, vele a bárói rangot és az előbbinek megfelelő pótdíjat nevezett rendjel pénztárából évi, 1—2000 frtnyi összegben.

Az osztrák uralkodók, kivált a XVII. század óta, nagy előszeretettel jutalmazták a trón és birodalom körül szerzett kiváló érdemeket a »lovagi» cím adományozásával; tábornokok híres fegyvertettekért rendszeren a lovagi rendbe való emeléssel jutalmaztattak meg. Így p. M. . . . i tábornok is, ki az I. Napoleon elleni hadjárat idejében, a Sacile és Fontanafredda körül vívott csatában hadosztályával a francia császár által vezényelt centrumot parancs nélkül megtámadta, visszavonulásra kényszerítette s ez által a már elvesztettnek hitt csatát győzelemmé átváltoztatta, régi nemessége mellé a »lovagi» címet nyerte.

A NEMESSÉGRŐL ÁLTALÁBAN.

Természetes dolog, hogy az ősi és nemesi próbák a már meglevő, kétségtelenül beigazolt nemességet tételezik fel. Miután azonban e kézikönyv feladata abból áll, hogy mindenről felvilágosítást nyújtson, a mi a nemességnek Magyarországon és Ausztriában való megszerzésére, megerősítésére stb. vonatkozik, czélszerűnek tartjuk annak módozatait ismertetni. A magyar nemesség historikus intézménye külön fejezetben van tárgyalva.

Eltekintve a nemességnek az apáról törvényes vagy adoptált gyermekeire átmenéséről vagy a nemes férj polgári születésű nejére való átruházásáról, a nemesség jelenleg csakis az uralkodó által történő nemesítés által szerezhető meg.

Magyarországon a következő nemesi fokozatok léteznek:

- a) az egyszerű nemesség;
- b) a bárói cím;
- c) a grófi „
- d) a hercegi cím;

Ausztriában pedig a következők:

- a) az egyszerű nemesség, melyhez néha még a külön „nemes» (Edler von) előszó is jár;
- b) a lovagi cím;

c) a bárói cím ;

d) a grófi „

e) a hercegi „

Magyarországon a főnemesség a bárónál kezdődik, míg Ausztriában a lovag és a báró még a köznemességhez tartoznak, a főnemesség pedig csak a grófok és hercegekből áll.

A nemesítési vagy egy magasabb nemesi fokra való emelési jog ma kizárólag az uralkodó által gyakoroltatik.

A Felség a nemességet kiváló érdemek jutalmául *motu proprio*, vagy pedig az illető kérelmére adományozza.

Magasabb nemesi rangfokozat az alantosabb nemesi címek átugrásával (pl. ha egy polgári egyén bárói vagy egy köznemes grófi rangra emeléséről van szó) csak a legritkább esetekben szokott adományoztatni, a mint ez pl. az utolsó évtizedekben Gyürky Ábrahám, Karátsonyi Guidó és Lónyay Menyhért grófi rangra való emelésénél történt. A közös hadsereg, a hadi tengerészet s a két honvédség minden tisztje, a ki 30 évig a csapatnál szolgált és kifogástalan minősítvényi táblázattal bír, az 1757. január 12-iken kelt legfelsőbb rendelet alapján magyar vagy osztrák nemességet nyerhet.

A különböző nemesi rangfokozatok elnyerésénél fizetendő díjak a következők :

A hercegi rangért	12,600 o. é. frt,
a grófi „	6300 „ „ „
a bárói „	3150 „ „ „
a lovagi „	1575 „ „ „
az egyszerű nemességért	1050 „ „ „

A ki egy vagy több alantosabb rangfokozatot átugorva, magasabb rangra emeltetik, a nyert nemesi fokozatért járó díjon kívül minden egyes átugrott fokozatra eső díjössze-

get is tartozik fizetni. Ha több testvér egyidejűleg bizonyos nemesi rangra emeltetik, az egész díjösszeg mindegyikétől behajtandó, még pedig abban az esetben is, ha részükre csak egy közös nemesi oklevél kiadatott volna. Ha valakinek a nemessége testvéreinek gyermekeire is átruháztatik, akkor a rangemelési díj csak egy személyért fizetendő.

Nemesi rangra vagy magasabb nemesi rangfokozatba emelt nők a díj felét fizetik. A saját személye és gyermekei részére nemesi rangra vagy magasabb fokozatra emelt nők úgy a maguk, mint minden leánygyermekükért járó díj felét, minden fiúgyermekért pedig az egész díjat tartoznak fizetni.

A nemességnek fogadott gyermekekre való átruházás esetén, ha a fogadott gyermek leány a fél díj, ha pedig fiú, az egész díj fizetendő. Legfelsőbb rendelet folytán a nemesség csak akkor ruházható át fogadott gyermekekre, ha a fogadó szülők, esetleg a fogadott gyermek oly érdemeket tudnak felmutatni, melyek magukban véve is az illetőknek jogot adnának a nemesítésre igényt támasztani.

A 30 évi szolgálat után nemességre emelt katonatisztek nem tartoznak rangemelési díjat fizetni.

Miután oly eset is fordulhat elő, hogy egy család régebben birt ösi nemessége a nemesi levél elvesztése vagy más oknál fogva hosszabb időn át tényleg *nem létezőnek* tekintetett, az illető család sarjának jogában áll, az elvesztett nemesi okirat helyett más elfogadható bizonyítékok alapján régi nemességének megújításáért folyamodni. Az ilyen okiratújításért a rendes rangemelési díj ötödrésze fizetendő, nevezetesen

a hercegi rangnál	2520 o. é. frt.
a grófi	1260 " " "
a bárói	630 " " "

a lovagi rangnál	315 o. é. frt,
az egyszerű nemesi rangnál	210 „ „ „

Nemesi előnévért a rangemelési díj tizedrésze fizetendő. Magasabb nemesi ranggal bíró egyének az általuk birt nemesi fokozatot megillető rangemelési díj tizedrészét tartoznak megfizetni.

A nemesi előnév megváltoztatása vagy a vezetéknévnek egy más névvel való megtoldása esetén az a díj fizetendő, amely az első előnév adományozásánál fizettetett. Ez azonban csak akkor érvényes, ha az előnév-változtatás vagy egy más névnek a felvévése rangemeléssel nincs összekötve. Helységek nevei csak akkor választhatók nemesi előnévül, ha az illető a nemességet a helység körül vívott csatában véghez vitt fegyvertettért kapta, vagy ha az illető helységben legalább 500 holdnyi nemesi birtok felett rendelkezik.

Gyakran megtörténik, hogy két vagy három nemesi család nevét és címerét egyesíti, ami kivált kihalt családoknál vagy egy nemesi család általi adoptálásnál szokott előfordulni, mert ősnemesi szokás, hogy oly esetben, ha egy férfi-ágában kihalt nemesi család vagyona az örökségi jog szerint, házasság vagy adoptálás folytán leányágra jut vagy más családokra száll át, a törvényes örökösnek legfelsőbb engedéllyel az illető család nevének és címerének a saját nevével és címerével való egyesítése megengedtetik. Ily módon keletkeztek p. a következő nevek is: *Pálffy-Daun, Zichy-Ferraris, Szögyény-Marich, Rubidó-Zichy, Edelsheim-Gyulai, Batthyány-Strattmann, Du Mont de Beaufort-Várhegyi, Sárossy-Kapeller, Koburg-Koháry, Csáky-Pallavicini, Hoyos-Sprinzenstein, Khuen-Héderváry* stb. Megjegyzendő, hogy fogadott gyermekek-nél ily nemesi név- és címer-egyesítések csak akkor enged-

tetnek meg, ha a fogadott gyermek már az adoptálás előtt nemesi ranggal bírt.

Ily esetben nemcsak a névegyesítés, hanem a címeregyesítésért is külön-külön díj szedetik be. Czimeregyesítésért, valamint címergyarapítás, vagy javításért, ha ez rangemelés nélkül történik, ama díj tizedrésze fizetendő, mely a kérelmező által birt nemesi rangfokozatnak megfelel.

Az eddig említett rangemelési díjak kiszabásuk napjától számítandó egy év alatt lefizetendők, különben a rangemelés megszűntnek volna tekintendő.

A rangemelési díjakon kívül még a következő okmány-kiállítási díjak fizetendők:

A) a hercegi diplomáért.

1. Irnoki illeték	210 frt — kr.
2. Összehasonlítási illeték	1104 „ 60 „
3. Pecsét	28 „ 35 „
4. A címér-ellenőrnek	56 „ 70 „
5. A „ festőnek	37 „ 80 „

B) a grófi és bárói diplomáért.

1. Irnoki illeték	26 frt 46 kr.
2. Összehasonlítási illeték	36 „ 75 „
3. Pecsét	2 „ 52 „
4. A címér-ellenőrnek	22 „ 05 „
5. A „ festőnek	25 „ 20 „

C) a lovagi diplomáért.

1. Irnoki illeték	17 frt 64 kr.
2. Összehasonlítási illeték	32 „ 04 „
3. Pecsét	2 „ 52 „

4. A czímer-ellenőrnek	15 frt 75 kr.
5. A „ festőnek	16 „ 80 „

D) az egyszerű nemesi diplomáért.

1. Irnoki illeték	13 frt 14 kr.
2. Összehasonlítási illeték	32 „ 03 „
3. Pecsét „	2 „ 52 „
4. A czímer-festőnek	12 „ 60 „
5. A „ ellenőrnek	12 „ 60 „

A külföldi nemesi rang Magyarországon és Ausztriában is elismerve van és mint olyan tekintetbe is szokott vétetni. Ott azonban, a hol a belföldi nemesség részére külön fentartott jogokban való részvétel forog szóban, a külföldi nemesi rang nem érvényesíthető, hanem jogában áll az illetőnek, hogy a belföldi nemességért folyamodjék.

Azt a kérdést, hogy melyik nemesség tekintendő idegennek és elismertessék mint olyan, egy legfelsőbb rendelet akként döntötte el, hogy az idegen rendes államok legfelsőbb hatalma s a hajdani német választófejedelmek által adományozott nemesség oly idegen nemességnek tekintessék, mely Ausztria-Magyarországon is elismertetik.

Magyar vagy osztrák alattvalóknak azonban tilos idegen kormányoknál nemesség adományozásáért folyamodni, vagy bármily rangemelést ő Felsége a király engedélye nélkül elfogadni és használni.

A magyar indigenátus oly idegen nemeseknek adományoztatik, a kik huzamosabb időn Magyarországon tartózkodva, a magyar állampolgárságot megszerezték és e hazában nemesi birtokok tulajdonosai.

Ausztriában a nemesség megszűnik : *

* A magyar nemességre nézve más törvény áll fenn. Lásd «A magyar nemesség» cz. fejezetet.

1. Egy nemes család férfi-ágának kihalása folytán, a mennyiben a leányok atyai nemessége utódjaikra át nem száll.

2. Egy nemes hölgynek polgári férfival való egybekelése által, miután a nő csakis férjének rangját bírja. Ha azonban egy polgári férfival házasságra lépett nemes nő első ferje halála után egy nemes emberhez megy férjhez, abban az esetben az ő örökölt nemessége is újból érvénybe lép, második házasságából származó gyermekei pedig minden ősi és nemesi próbánál nemesül született ivadékoknak tekintendők.

3. Engedély nélküli kivándorlás esetében.

4. A büntető törvényszék általi halálra vagy nehéz börtönre való elítéltetés esetében; a nemesség-vesztés azonban csak az elítélt személyét sújtja, ki nem hatva sem nejeire, sem pedig az ítélet előtt született gyermekeire.

Nemesség-bitorlást az követ el, a ki jogtalanul nemesi czímet, czímert vagy nemesi koronát használ, vagy a ki bizonyos nemesi rangfokozat bírása mellett magasabb nemesi rangot, czímert, vagy koronát bitorol. Ha a bitorlás nem családi szándékból történt, a kihágás a politikai hatóságok által pénzbírsággal sújtatik. E pénzbírság első esetben 20—100 frtig terjedhet, mi esetleg 3—14 napi fogsággal helyettesítendő; ismétlés esetében a büntetés 100—1000 frtig kiterjeszthető, vagyis 2—6 heti fogságig.

A nemesség bitorlását a magyar törvény is hasonló módon bünteti.

*

Sokszor találkozunk azzal a téves nézettel, hogy csak az tekinthető ősi nemes családból származottnak, aki ne-

mességét nemesi levéllel igazolja. Pedig épen a legrégibb családok, melyeknek törzsfája a mult évezred homályfödte századaiba visszanyul, nem birnak, sőt nem is birhatnak eredeti nemesi oklevelekkel, hanem legfeljebb az ugynevezett «levél-nemesség» keletkezése idejében kiállított oly fejedelmi okiratokkal, melyek az illető család ősi nemességét és czímerét igazolják és megerősítik.

A legrégibb nemesség Európában s egyuttal a legbüszkébb is a francia, angol, spanyol és német. Az épen említett ősrégi nemesség számos családja nem is császárok vagy királyok kegyétől kapta meg nemességét, hanem kardjogon önhatalomból emelkedett a nemesek rendjébe, függetlenül fejedelemtől, országtól, sőt néha daczolva mind a kettővel. Példa erre a sok közt a jelenleg is Stájerhonban és hazánkban virágzó *Stubenberg* grófi család, melynek eredete s nemesi rangjába való emelkedése az ókor homályába vész. E nemzetség már a középkor legelső századaiban is oly erős volt, hogy dacolni mert a császárral is, bízva sok ezer fegyveres jobbágyainak karjában. A család első őse *Stubenberg Farkas* volt, ki a mult évezred utolsó századában élt. A családi levéltár ma is őrzi egyik lovag-sisakját, melynek forgója alatt ezüst kapcsos *Ágnes Jolánta*, magyarszármazású nejéhez való romantikus szerelemből, ennek szöke hajfonatát hordozta. E család sohasem keresett, sőt el sem fogadott fejedelmi kegy adományozta nemességet, de annak a nemesi rangnak, amit egyszer kardjogon felvett, mindenkor tudott elismerést és érvényt szerezni s azt fentartani a császárral szemben is. Ezért, valamint a fejedelmi kegy által felemelt főúri családoktól való megkülönböztetés kedvére, e család tagjai ősi idők óta csak *Stubenberg urai* vagy *úrnőinek* neveztetik és írják magukat. A grófi czímet még a középkorban vette fel

a család egyik ága, hadi zászlóira pedig a büszke jelmondatot (cri de guerre) íratta :

«Graven niche von Kayser's Gnad
Sonders eynzich aign Krafft».

(Grófok vagyunk nem a császár kegyelméből, csupán csak a magunk erejéből.)

Ugyszinte a *Dalberg*ek is, a karhatalomba bízva, önként vették fel a bárói címet, mely természetesen nem pusztán cím volt, de a család által karddal hatalmába kerített uradalmak feletti feltétlen birtokos jogot jelentette. A család tulajdonképeni nemesi neve ma is: «*Kämmerer von Worms, genannt* (tehát nem király által kinevezett) *Freiherr von und zu Dalberg*». A Dalberg nemzettség a középkorban oly híres volt, hogy minden német császár koronázásánál a császári hírnök, háromszori trombitaharogás után, azt kiáltotta a nép közé: «*Nincs-e egy Dalberg itt?*» (Ist kein Dalberg hie?) És ha e családból egy férfi jelentkezett, azt a császár legott birodalmi lovaggá üttette. E család eredetéről a következő romantikus legendát is őrzik: Az üdvözítő keresztrefeszítésénél őrségül kivezényelt egyik római legióbeli csapat vezére *Aurelius*, a család ősapja volt. Szent Mária Golgotha hegyéhez közeledvén, a parancsnok az ő üdvözlésére levette a sisakját mire az Istenanya sirva azt mondá neki: «*Tegye fel fővegét, komám uram.*» (Az ó-német eredeti szerint: *Bedeckt Euch, Euer Liebden.*) Si non e vero, e ben trovato. Anynyi tény, hogy a Dalbergék címere ma is egyik mezejében vértezett kar által felemelt római sisakot mutat.

A XVI. század óta a nemesség a különböző nemesi fokozatok külső megjelölésére azt a szokást vette át Franciaországtól, hogy a herczegek *külön herczegi* (vagy

tizenegy pontos), a grófok *kilencz*, a bárók *hét*, és a köznemesek *öt* pontos koronát használnak czimerök fölött. Németországban a lovagok a bárókkal való egyenlő és a köznemességnél való nagyobb rangjuknál fogva szintén *hét* pontos koronát használnak.

Az öt pontos nemesi koronának polgári egyének általi használata egy 1865-ben kelt legfelsőbb rendelet folytán *nemesség bitorlást* képez s e szerint büntetendő.

A MAGYAR NEMESSÉG.

A nemesség modern alkotmányunkban is a törvény által meghatározott, külső kitüntetésekben és sajátságos jogokban álló elsőséget élvező, kiváltságos társadalmi osztályt képez, mindamellett, hogy magánjogunkban a törvény előtti egyenlőség elve általános érvényre emeltetvén, a nemesek és nem-nemesek közti magánjogi különbség sokat veszített hajdani jelentőségéből, a mennyiben az 1848-iki törvényhozás a polgárokat is az akkor még kizárólag a nemességnek fentartva volt legfőbb magánjogokban részesítette.

A magyar nemesség Magyarország alapításával, történetével, fejlődésével és fennállásával egygyé van forrva; hőlcője Árpád fejedelem és a honfoglaló ősök táborában állott. Eredetileg minden a hét ősi nemzeti törzs soraiban harczoló *nemes* volt, valamint azok az idegen származású bajtársak is, kik a magyarok ügyét magukévá téve, a nemzet kobelébe avattattak. A kereszténység felvételével ezen legősibb nemesség szervezése és külalakja lényegesen változott s lassanként a Közép- és Nyugat-Európa nemességének formáját vette fel. Ezen idő az ugynevezett lovagkornak Közép- és Nyugat-Europában való virágzásával esik össze, mely bűvös-bájos légkörét, szív- és erkölcsnemesítő hatását Magyarországra is kiterjesztette. Keresz-

tény-magyar lovagkor is volt, melynek tényezője a nemesség volt, az a dicső, ősi magyar nemesség, mely fennállása alapját mindenha a haza eszméjébe fektette s azért főhivatását is a haza fegyveres megvédelmezésében látta. Ezen eszme IV. Bélától kezdve, különösen pedig az Anjou-ház uralkodása alatt, a Szent István koronában nyerte szimbolikus kifejezését s azóta is neveztetnek a magyar nemesek «a szent korona tagjainak» (Membra Sacrae Regni Coronæ). Nemesi jog, kiváltság és nemesi szabadság csak egy volt; élvezte azt a legkisebb nemes épen úgy, mint a leg hatalmasabb, leggazdagabb zászlós úr. A hajdani Magyarország és a magyar nemzet fennállásának súlypontját a nemesség képezte, az országgyűlési jog egyéni vagy testületi nemesség által volt feltételezve, s azért a honvédelmi kötelesség is első sorban a nemességet illette.

A magyar nemesség mindig hazafiui érdemek jutalma, a polgári erények koszorúja (laurea virtutis) volt s ma is annak tekintetik.

A magyar nemesség a nemesített elődtől (primus acquires) minden törvényes utódára száll át, s az a nemesi leány sem veszti el, aki polgári egyénnel lép házasságra. Az a polgári születésű nő pedig, a ki nemeshez megy férjhez, személyére nézve férje nemességében részes (nobilitas communicata); e nemesség az egyenrangú születés (Ebenbürtigkeit) feltételéhez semmikép sincs kötve. E személyes nemesség megszűnik, ha özvegyül maradván, újból polgári férfiával kelnek össze. A polgári férfihoz férjhez menő nemesnő személyes nemességét megtartja. E tekintetben is lényeges különbség létezik a magyar és osztrák törvény között, mert az osztrák törvény, felsorolva azokat az eseteket, a melyekben a nemesség elvész, azt is mondja, hogy «a nemes nő nemessége megszűnik, ha polgári egyénnel

lép házasságra, mert a nő férje állását követi; nemessége csak akkor éled fel újra, ha mint özvegy ismét nemeshez megy férjhez.*

Általános elv továbbá az, hogy a magyar nemesség olyanra a személylyel egygyé forrtanak tekintetik, hogy azt büntetésül a törvény sem veheti el attól, a ki bírja, mi az ugynevezett «*rérbeliség*» fogalmának és jogának teljesen megfelelő*; ellenkezőleg Ausztriával, a hol a nemesség csak *külső*, az illető személyéhez csak feltételeken kötött kitüntetésnek tekintetik, úgy mint bármely más nem örökös méltóság, s a melytől egy törvényes ítélet nemcsak a bűnöst, hanem az ítélet jogerőre emelkedése után nemzett gyermekeit is megfoszthatja.

Megemlítendő még az ugynevezett helybeli nemesség (nobilitas localis), m. p. Veszprém megyében a Szt. Gál község lakosainak nemessége (venatores Regii de Sz.-Gál), kik a nemességet akként bírták, hogy egyenként az országos nemesség jogait gyakorolták, Erdélyben pedig a nemes városok lakosainak nemessége (oppida nobilium), melyben Torda, Deés és Nagy-Enyed lakosai részesek. A szabad székelyek, a Hármaskönyv szerint, mind nemesek, kik 3 osztályra oszoltak: *főrendek* (primores), *lőfők* (primipili) és *gyalog dorobánczok* (pixidarii); nemesek végre az ugynevezett «*puskásnemes*»-ek is, kik 1667. és 1668-ban a «fiskális jószágokból nobilizáltattak», valamint azoknak törvényes utódjai.

* Polgári halál a magyar és erdélyi jog szerint ismeretlen. Hasonló jog, mint a római jognak «*capitis diminutio*»-ja, s a francia jog «*mort civile*»-je, a mi magánjogi intézkedéseinkben nem fordul elő, és a súlyosabb büntettek és vétségek büntetései sem vonják maguk után a halál magánjogi következtetéseit.

A magyar és erdélyi nemesség politikailag legfontosabb sarkalatos nemesi szabadsága a «*Hármaskönyv*» szerint abból állott, hogy abban az esetben, «ha a királyok, vagy fejedelmek valamelyike néhai II. András király úr közönséges végzeményében nyilvánított és kifejezett nemesi szabadságuk ellen valamit tenni merénylene, akkor minden hűtlenség vétke nélkül szabadságuk van annak ellenszegülni s ellenmondani mindenha». E sarkalatos szabadságot Magyarországon az 1687-iki IV. törvény-czikk, Erdélyben pedig a «Diploma Leopoldinum» 3-ik pontja szüntette meg. A magyar nemesség azon származási uton kívül, mely szerint mindenki, a ki nemes apától törvényes házasságban született, *nemes*, még két szerzősmódja létezett, illetőleg létezik, és pedig:

1. a *királyi adomány*;

2. a *nemeslevél*...

Szükséges, hogy a nemesítendő kiváló érdemeket szerzett legyen a haza és a trón körül, mert a nemesség ezen érdemek legfényesebb jutalma (laurea virtutis).

A *királyi adomány* (Donatio Regia) abból állott, hogy a magyar királyok a jeles érdemeket szerzett hazafiakat vagy külföldieket is a tett szolgálatok jutalmául nemesi jószággal megadományozták, mi által az illető, az adomány beigtatása (statutio) megtörténte után azonnal nemessé lett.

A *nemeslevél* vagy *czímeres levél* (litteræ armales). E nemes- vagy armális levelek olyanoknak állítottak ki, kiknek egyuttal nemesi jószág nem adományoztatott. Az ily módon nemesített nevét rendesen a neki adományozott czímertől nyerte. E *nemesi armális levelek* azonban össze nem tévesztendőek a közönséges czímereslevelekkel, melyeket a magyar királyok ősi idők óta nem-nemeseknek is

szóltak kiállíttatni, s melyekkel a nemesítés nem volt kapcsolatos.

A kir. adomány által az illető férfi érdemei egy nemesi birtoknak örök időkre való átruházásával jutalmaztattak meg. Egyedül ily módon lehetett közvetlenül nemesi jószágokra tulajdont szerezni. A királyi adományok intézménye Szt. István király uralkodása alatt kezdett virágzani, tulajdonképeni eredetét azonban az Árpád-királyok privilegiumaiból vette, teljes kifejlődését az Anjou-ház királyai alatt nyerte. A «Jus Regium» szerint minden nemesi birtok a szent korona kifolyásának tekintetett. Senki eredetileg nemesi jószágot mástól nem nyerhetett, mint a koronázott királytól; ha pedig a nemesi birtok tulajdonosának halálával megszakadás (defectus seminis), vagy annak valami bűnös tette által a korona és a király iránti hűtlenség (nota infidelitatis) történt, a jószág ismét a koronára háromlott vissza.

Ily módon a Werbőczy által már jogtudományosan magyarázott adományi intézmény az *Anjouk*, *Zsigmond* és *Mátyás* királyok intézkedései folytán újított alakban kifejtve és rendszerezítve lett.

Az «*ősiségi patensek*» megjelenése a királyi (és nádori) adományozások rendszerét hatályon kívül helyezte s azoknak ma csak az a jelentőségök van, hogy Magyarország és Erdély nemesi birtokviszonyainak jogtörténeti alapját képezik. Az adományrendszernek három főtenyezője megkülönböztetendő, és pedig :

1. a királyi jog,
2. a nemesi jószágoknak a szent koronára háromlása és
3. a nemesi jószágoknak eladományozása, azaz a tulajdonképeni adomány.

A királyi jog (Jus Regium) a Szent koronának az a

joga volt (*Jurisdictio Sacri Regni Coronæ*), melynél főgya az összes földbirtokot képviselte, és minden magánbirtoknak alapul szolgált.

A nemesi jószágoknak a koronára való visszaháromlása két esetben történhetett meg: a *magszakadás* és a *hűtlenség* esetében.

A magszakadás (*defectus seminis*) az adományi jószág birtokosa minden örökös nélkül való kimulásának esetében állott be.

A *hűtlenség* (*nota infidelitatis*) tágabb értelemben a felsegsértést és pártütést is foglalta magában. A hűtlenség, felsegsértés és pártütés közt az 1723-iki 9. törvényczikk lényeges különbséget tesz. A hűtlenségben bűnösnek talált vagyona azonnal (*ipso facto*) a koronára szállt, a nélkül, hogy arra ítélethozás szükséges lett volna. A bűnös és rokonai közt az öröködési fonal megszakadt, úgy, hogy ha a királyi kegyelem vissza is adta neki birtokát, közte és rokonai közt öröködési közösségnek nem volt többé helye. Az adománylevelek a magyar vagy erdélyi udvari kancellária útján adattak ki, és a királyi jog czime alatt történt adományozásnál fogva a koronának az illető jószágra vonatkozó joga az adományosra szállt át. A királyi jóváhagyás (*Consensus Regius*) a király azon privilegiuma volt, mely által a nemesi adományi jószágoknak magánszemélyek közti örök átruházása jóváhagyatott. Azonkívül létezett még a *nádori adomány* és a *fegyverjog czime alatti adomány*. A *nádori adomány* (*Donatio Palatinalis*) joga a nádor, mint a király helytartója által gyakoroltatott. Ez az adomány egy év alatt a kir. kincstárnak volt bejelentendő, s akkor hatása ugyanaz volt, mint a királyi adománynak. Az adományokkal nemes emberek és oly nem-nemes emberek kegyelmeztettek meg, kik a trón és haza

körül kiváló érdemeket szereztek; utóbbiak az adományozás által *eo ipso* nemesek lettek. Zsidóknak nemesi jóságok nem adományoztathattak. A *fegyverjog* czíme alatti adomány az ország oly részeiben divott, melyek a XVII. és XVIII. században a törököktől visszafoglaltattak. A fegyverjog (*Jus armorum*) alapján nemesi jóságot adományul kapott családok kötelesek voltak a jóság visszafoglalására történt hadiköltségek aránylagos részét a kincstárba visszafizetni. A beigtatás (*statutio*) azaz ünnepélyes cselekmény volt, mely által az adomány foganatosított. Erre nézve az az általános elv állott fenn, hogy az adomány csak akkor nyerte el teljes érvényét, ha egy év alatt a beigtatás megtörtént. Az igtatást *királyi* vagy *nádori ember* (*homo Regius* vel *Palatinalis*) s a *hiteles helynek egy embere* mint bizonyosság (*homo Capitularis* vel *Conventualis*) vitték véghez. Az igtatásnak nyilván a helyszínén, köztudomással és nappal kellett történnie. Ha ez másképp történt, az igtatás *«alattomos»* (*clandestina*) volt, érvény és hatás nélkül.

Az igtatás ősi idők óta a következő ünnepélyességgel történt: Az igtatás napjának reggelén az igtatók és a megadományozott az illető nemesi jóság udvarán megjelentek, mire a király megbízottja nyílt helyen (udvaron, tanyán, utcán vagy szabad téren) az adománylevelet s a király igtatási parancsát felolvasta. Ennek megtörténte után a két igtató az adományost két kezénél fogva az immár tulajdonába átment nemesi curiába vezették, hol neki a király megbízottja a jóság elfoglalásának jelképéül: *ásóval egy földgörgöngyöt átnyújtott*. A most bekövetkezhető *ellenmondások* elfogadhatása végett az igtatók s a király embere 3 napig még a curián maradtak; e 3 nap letelte után eltávozhattak ugyan, de még 15 napig együtt kellett marad-

nio, hogy az esetleg még beérkező ellenmondásokat átvehessék. E 15 nap *«válságos napok»*-nak (dies fatales) neveztek. A király megbízottja a következő szavakkal igtatta be az új birtokost adományi jószágába: *«Ennél fogva én N. N. urat mint adományost N. jószág birtokába bevezetem, illetőleg beigtatom, ő cs. és apostoli kir. Felsége, kegyelmes urunk nevében neki meghagyván, hogy ezen jószágot minden hasznaival és jövedelmeivel együtt a kihirdetett királyi adomány erejénél fogva örökbe birhassa»*. Az adományozott jószágra nézve az adományos örök és visszavonhatlan nemesi tulajdont nyert.

A nemesség jogos bírásának igazolása Magyarországon rendesen politikai úton történik.

A mult század első évtizedeiben, a kurucz háboruk lezajlása után, szükségesnek mutatkozott a magyar nemességnek általános megvizsgálása (generalis nobilium investigatio), mely 1725. és 1731-ben, később pedig 1759-ben oly módon megtartatott, hogy azokat kivéve, kiknek nemessége kétségen kívüli és notorius volt, mindenki, ha nemesi szabadságát fel akarta tartani, nemességét az e célra ki-nevezett megyei bizottmányok előtt bebizonyítani tartozott, melyek azonban gyakran csak felületesen végezték teendőiket. *Mária Terézia* királynő *Albert szász-tescheni herczeg* s a királyi helytartó közbenjárására új eljárást rendelt el a nemesség bebizonyításánál. Ezen eljárás *«nemesség-igazoló-per»*-nek (processus legitimatorius vagy productionalis) neveztetett. El pert a megye tisztí ügyésze indította meg azok ellen, a kiknek nemessége kétes volt. A nemesség bebizonyítása vagy *gyökeres próbából* (proba radicalis) áll, mi által az illető nemességét bebizonyítja, vagy csupán a *nemesség gyakorlatára* vonatkozik. Első esetben az adománylevél, vagy a nemesi okirat előmutatásán kívül

még a nemesség első szerzőjétől (primus acquirens) való egyenes törvényes leszármazása bizonyítandó be (proba filiationis). A ki a szükséges nemesi okiratokat felmutatja, s köztudomás szerint 60 évi folytonos gyakorlásában van a nemességnek, a filiatio-próbát nem tartozik letenni. Az eredeti nemesi levelek a király által megerősített okmányok (transumta) által, vagy az eredeti okleveleknek a hiteles helyek levéltáraiban még meglevő hiteles régi dupplicatukai, vagy pedig a kir. táblánál készült «transumta octavalia» cz. iratok által pótolhatók. Végre az eredeti oklevelek teljes elvesztése esetében a király felmentő levele is bebizonyítja a nemesség alapját. A nemességet azonkívül a *leánynegyed* (quartalicium) fizetéséről szóló nyugtákkal s *ősi osztálylevelekkel vagy törvénykezési hiteles okmányokkal* is lehet bizonyítani.

A MAI MAGYAR MÁGNÁSI INTÉZMÉNY, MINT APÁRÓL FIÚRA SZÁLLÓ ÖRÖKÖS FŐNEMESI REND.

A magyar nemesség eredeti szervezése és avitikus külalakja, mely őt az Árpád alatti első földosztás (prima occupatio) óta századokon át sokkal határozottabban jellegezte mint ma, és pedig kivált azoknak az időknek a beálltáig, amidőn a Habsburg-ház trónfoglalása után azok az idegen befolyások mindinkább érvényre kezdtek emelkedni, melyeknek célja nem annyira a magyar nemességi intézménynek a nyugateurópai örökös arisztokrácia színvonalára való emelése és létformáinak európai módon való átformálása, mint inkább ezzel, az akkori idők szellemének megfelelőleg a legtöbb országban mély gyökeret vert egyeduralom járszalagán tartott és vak eszközének kényszerített nemességgel való teljes egyenlővététele volt, — a XVI. század második felében, de kivált a XVII. század kezdetén nevezetes változást tapasztalt az örökös mágnási családok szervezése és azoknak a nyugat európai arisztokrácia címtárából átvett örökös hercegi, grófi és bárói címekkel való felruházása folytán. Különbözik nem vonható kétségbe, hogy a magyar nemességnek szervezése, mely hajdanában a hét ősi törzs önálló törekvéseiben és szervezésében birta nemzeti fogalmát és jelképi kifejezését, már a keresztényvallás felvételével is külalakjára és belső szervezésére nézve lényegesen módosult, és

hogy régi nemzetségi formájából kivetközve, ős nemzeti kapcsa is tágult s a nyugateurópai arisztokrácia középkori intézményéhez hasonlóbb lett, mint azelőtt volt.

Történelmi tény, hogy az Árpád- és Anjou-ház és a vegyes házakból való királyok is, — de mindig csak ritka kivételt képező, a magyar nemesség szervezeti lényét illetőleg tehát számba sem vehető esetekben — egyes zászlós urakat vagy nemeseket, a szomszédországokban divó szokás szerint az örökös *«grófi»* vagy *«bárói»* czímmel felruházták, mint pl. Zsigmond király is, ki I. Estorás Miklósnak, az Esterházyak ősének, a pozsonymegyei galánthai uradalmat adományozva, 1421-ben őt és törvényes utódjait *«Baro de Galántha»* czímmel örökös bárói rangra emelte, vagy amint ezt a Pálffyakkal egy eredetű Erdődy grófi családnál is látjuk, melynek egyik őse II. Erdődy Péter 1511-ben, tehát még a Habsburg dinasztia trónralépése előtt, *«monoszlói»* előnévvel II. Ulászló királytól magyar grófi rangot nyert. Az 1580-ban czímer- és előnévgyarapítást nyert monoszlói és monyorókeréki Erdődy grófok e szerint a ma virágzó grófi családok között az *egyedüliek*, a kik grófi rangjukat és örökös mágnási méltóságukat nem a Habsburgháztól, hanem egy ősi magyar királytól nyerték, ami a bárói rangra nézve az Esterházy nemzetségről is áll.

Ámbár a mohácsi vész előtti időkben is voltak magyar főurak (és egyes örökös mágnási méltóságok is), t. i. zászlós urak, nevezetesen a nádor, az országbíró, a főtárnokmester, a bán, a testőrök főkapitánya, a király főlovászmestere, a pozsonyi gróf, a koronaőrök stb. mégis csak egy nemesi előjog s ehhez képest csak egy nemesi szabadság is létezett, csak egy országgyűlés a Rákoson a nemzet képviselésében, melyen ugyanazon egyenlő szavazattal birt az

utolsó kurta nemes mint a legelső zászlós ur. «Magyarországnak» — mondja Werbőczy — «minden főpap, egyházigazgató, zászlós és több országnagy urai, nemesei és főrendei, nemességek és világi javaikra nézve ugyanazon egy szabadsági, kivételi és mentségi előjoggal élnek; nincs is valamely úrnak nagyobb, vagy valamely nemesnek kisebb szabadsága.»

De a nyugati civilizáció és az új kormány érdekei a magyar nemesség más rendezését kívánták s főképp azért s az új felfogások alapján, keletkezett a XVII. század elején a négy rend: a *főpapok*, *örökös főurak*, *köznemesek* és a *szabad kir. városok* rendjeinek rendszere, mely az országgyűlés, a közigazgatás és törvénykezés rendezésében is irányadásul szolgált. Magyarországon eleinte mindamellett a nemesség és a nemesi praeogratiwa *egy* maradt, több újonnan kreált fokozatának megkülönböztetése után is, és daczára annak, hogy a «dominos Praelatos, Barones et alios Magnates, atque quoslibet nobiles» mindig külön említették. A főpapok és főurak néhány kitüntetései és törvénykezési kedvezményei az örökös mánási méltóság behozatala után sem voltak valóságos előjogok, ami abból is kilátszik, hogy amidőn az 1687-iki 9. tvcz. az újonnan kinevezett örökös grófok és báróknak a családi hitbizományokat megadta, ezt az 1723-iki országgyűlés által alkotott 50 tvcz. csakhamar a köznemesekre is kiterjesztette.

A mai magyar főrendeknek a nemességi osztály keretén belül is elfoglalt kiváltságos pozíciója csak akkor kezdődött a törvénynyé váló uzus által elismertetni és csak akkor ígtattatott törvénybe, amidőn a «*divide et impera*» elvét e téren is követő kormány az eddig tömör egységet képező, és az «András király úr közönséges végzeményé-

ben nyilvánított s kifejezett nemesi szabadsága szerint.* a királyok netalán tulkapásai ellen is esetleg egy vas phallanx arczélet mutató nemességet szétválasztva, egy külön arisztokrata kiváltságokkal felruházott főnemesi kasztot, az adományozásokkal és kitüntetésekkel a trónhoz édesgetett hatalmasabb és befolyásosabb nemzetségek fejének örökös hercegekké, grófok és bárókká történt kinevezésével, inaugurált.

Egy tekintet a magyar mágnási családok keletkezési történetére mutatja, hogy a négy magyar hercegi család mindegyike (Erdődy, Esterházy, Batthyány és Pálffy), a grófi és bárói családok pedig egy-két kivétellel szinte mindegyik a *Habsburg-dinasztia* által lettek a *mágnási rendbe* emelve, és pedig többnyire nem *magyar király*, hanem a *német*, illetőleg az *osztrák császár* által, amennyiben nagyobb része ama magyar nemesi családoknak, melyek a XVII. és XVIII. században mágnási rangot nyertek, nem a magyar, hanem a német birodalom hercegi, grófi vagy bárói rendjébe való emelése által promováltak királyi rendelettel egyuttal magyar mágnásokká is, m. p. a többiek közül a *Bethlenek*, *Thökölyek* és *Rákócziak* stb., minek megvilágosításul alább közöljük a magyar hercegek és a legtöbb grófi családok diplomájának keltét:

* A magyar nemesség sarkalatos jogait a «Hármaskönyv» híres I: 9. cikke tartalmazza, melyeknek 4-iké a következőleg szólt: «Hogy ha királyaink és fejedelmeink valamelyike néhai II: András király úr közönséges végzeményeiben nyilvánított és kifejezett nemesi szabadságuk ellen valamit tenni merénylene, akkor minden *hütlenség vétke nélkül* szabadságuk van *ellenszegülni* és ellenmondani mindenha.» E sarkalatos nemesi szabadságot Magyarországon az osztrák kinevezésű magyar mágnások főrendiházában 1687-ben alkotott 4. czikk, Erdélyben a «*Diploma Leopoldinum*» 3. pontja szüntette meg.

I.

Magyar herczegek.

Batthyány a XVII. században.

Erdődy a XVII. „

Esterházy 1687.

Pálffy 1807.

II.

Magyar grófok.

Erdődy 1511. (egyetlen magyar grófi család, mely nem a Habsburg-dinasztia által lett e rangra emelve.)

a) a XVI. században.

Csáky 1560.

b) a XVII. században.

Batthyány 1603.	Draskovich 1632.
Bethlen 1622.	Forgách 1640.
Nádasdy 1625.	Serényi 1656.
Zichy 1625.	Teleky 1685.
Esterházy 1626.	Széchenyi 1697.

c) a XVIII. században.

Cziráky	} e század elején.	Berényi 1700.
Kálnoky		Gyulai 1701.
Károlyi		Keglevich 1708.
Nemes		Haller 1713.

Szápáry	1722.	Dezseffy	1775.
Apponyi	1739.	Hadik	1777.
Pongrácz	1743.	Almásy	1777.
Festetich	1749.	Andrásy	1780.
Széchen	1763.	Amadé	1782.
Niczky	1765.	Mailáth	1783.
Pejáchevich	1772.	Győry	1785.
Török	1774.	Sándor	1787.
Brunswick	1775.	Hunyady	1792.
Sztáray		1797.	

d) a XIX. században.

Karacsay	1802.	Nákó	1813.
Wenckheim	1802.	Reviczky	1825.
Beleznay	1805.	Zay	1830.
Jellačić		1854.	

A legújabb keletű grófi családok az I. Ferencz József uralkodása alatt az utolsó évtizedekben e ranggal kitüntetett Csekonics, Karátsonyi, Gyürky, Lónyay és Tisza családok.

Az *Esterházy*-család birja a legrégibb keletű magyar bárói rangot (1421); a Habsburg-ház által legelőbb mág-nási rangra emelt két család pedig a Csákyak és Zayak (1560). A Zay család arról is nevezetes, hogy a ma már csak csekély számban előfordulható családok egyike, mely még az első földosztásnál mint «genus primæ occupationis Loja» szerepelvén, nemességét és első földbirtokát nem királyi kegynek, hanem az első honfoglalásnak köszöni, a mi nem csak történelmileg el van ismervé, hanem amiről a családnak nemzedékről-nemzedékre megőrzött iratai is tesznek tanuságot; emlékezetes továbbá, hogy az 1830-ban

V. Ferdinánd király koronázása alkalmával ősnemesi származásának elismeréseül grófi rangra emelt Zay Imre báró az első *lutheránus* gróf volt Magyarországon. Anciennitásra nézve az orosz és lengyel főnemesség kivételével, mely előbbi csak I. Péter czár vas keze szorította nyugati formák közé, utóbbi pedig csak Lengyelország feldarabolása után kezdtek európai minta szerint átformítani, a magyar mágási családok — mint olyanok — a legfiatalabbak; a legrégebbek az angol, francia és német főúri nemzetségek.

Ausztria - Magyarországnak aligha nem a legrégebbi főúri családja a Pozsony- és Unghegyében birtokos *löwenstali Vasquez Pinos* grófi család, mely már 1344-ben nyerte meg a grófi, 1519-ben pedig a spanyol grandí méltóságot.

A magyar grófok közt felsorolt Wenckheim család *eredetileg* indigena-család, mely a XVIII. század vége felé Stájerországból hazánkba költözött. 1748-ig a Wenck nevet viselte, mely évben a család a régi Wenckheim előnévvel a német birodalmi lovagi címet (Reichsritter) kapta. Miután pedig 1781-ben a magyar indigenátussal együtt az 1776-ban nyert osztrák bárósága is elismertetvén, a család két tagja magyar bárókká kineveztetett, egyike pedig 1802-ben I. Ferencz király által *mint magyar honpolgár és magyar báró* a magyar grófságot megkapta, mi által a család ezen ága egészen a magyar főnemességbe beleolvadt, a Wenckheim-család grófi ága nem tekinthető — a mi a honfűságot illeti — egyenlőnek ama indigena családokkal, melyek külföldi hercegi, grófi vagy bárói rangjuknak Magyarországon való elismerése és beigtatása mellett ünnepélyesen honfűsítettak, de mint indigenák magasabb magyar főúri méltóságra nem emeltettek; — mert mindamellett,

hogy az ünnepélyesen honfiusított külföldi főnemesei Magyarországon a benszülött ősi főnemesség minden előjogaiban részesek, mégis több, szoros értelemben vett nemesi ügyekben, lényeges különbség szokott tétetni az *indigenák* és a *tősgyökeres ősi magyar nemesség* közt, nevezetesen az udvari méltóságok adományozásánál is, melyeknél a magyar indigena családok, ha századokon át magyar földön állott is bölcsejűk generációjáról generációra, még sem részesültek a magyar nemesség számára e téren fentartott kedvezményekben, m. p. a cs. k. kamarási méltóság adományozása esetében, melyben a magyar indigenák a kötelező ősi próbát nem a magyar nemesség számára régebben rendszeresítve volt enyhébb mód, hanem az osztrák nemesek módja szerint tartoztak letenni.

Jog és logika szerint ama *eredetileg* indigena főúri családok, melyek ünnepélyes honfiusítások után a magyar király által magasabb főnemesei méltóságra emeltetnek, s e tény által tősgyökeres magyar nemesekké válnak, épen oly kevésbé tekinthetők ezentúl is *«indigenák»*-nak, mint a hazába bevándorolt, egyszerűen honfiusított állampolgár, kinek utódjait évek múltán a királyi kegy magyar nemességre emel, nemesítése által tekintettel idegen származására, csak *«indigená»*-vá válik, azért mert hajdanában egyik elődje mint idegen jött be az országba.

Például szolgál erre a XVI. század elején a hallersteini Haller nemes családként Bajorországból Erdélybe költözött magyar grófi nemzetség története is, mely a magával hozott német nemességében elismerve, 1713-ig Erdélyben élt, mely évben VI. Károly által magyar grófságra emeltetett.

A MAGYAR NEMESI INDIGENÁTUS.

(IDEGEN NEMESÉK ÜNNEPÉLYES HONFIÚSÍTÁSA.)

A honfiúsítás Magyarországon kétféle: az *egyszerű* (incolatus vagy indigenatus simplex) és az *ünnepélyes nemes* honfiúsítás (indigenatus solennis). Az *egyszerű* honfiúsítás által a honfiúsított idegen a magyar honfíságot vagyis a *polgári jogot*, az *ünnepélyes* honfiúsítás által egyszersmind az országos nemességet is nyeri.

A magyar nemesi indigenátus adományozásának első nyomait már az első keresztény király, *Szent István* uralkodása alatt találjuk, ki az udvaránál tartózkodó német és olasz nemesek, valamint az általa Olaszhonból templomok építése céljából Magyarországra hívott művészek közül többnek nemesi donációkat adományozott s ez által ezen külföldi nemeseket a magyar nemesség avitikus előjogaiban is részesítette, a mint ez p. a nobile ENRICO di *Castellano*, venecziai nemesnek (a később egészen magyarra vált Casztellánffy család egyik őse) adományozott armális levélből is kiténik.

Az idegen nemesek ünnepélyes honfiúsítása, azaz a magyar indigenátus megszerzésének módja 1550-ben akként lett szabályozva, hogy a honfiúsítás megadásának joga csakis a király által gyakorolható, ki azzal a Magyarország körül kiváló érdemeket szerzett külföldi nemeseket (kivételesen nem nemeseket [ignobiles] is) kitünteti és

jutalmazza. A király e jogot akkor, ha az országgyűlés együtt van, annak beleegyezésével (cum scitu et participatione Regni), ha pedig együtt nincs, magyar tanácsosainak (jelenleg a minisztertanács) meghallgatásával (ex consilio dominorum Prælatorum et Baronum, Consiliariorum Suae Majestatis ex hoc Regno) gyakorolja; az új indigenák becikkelyezése, azaz törvénybeiktatása (inarticulatio) az országgyűlés által történik.

A magyar indigenátus megszerzésének kellékei a következők:

1. A Magyarország törvényei megtartását és a haza érdekei megvédelmezésének fogadását magában foglaló *ünnepélyes eskü letétele*; ezen esküt vagy az országgyűlés színe előtt, vagy az ő Felsége személye körüli miniszter (hajdanában a m. k. udvari kancellária) előtt teszi le az új indigena. Fogadása szóról-szóra, az esküvés minden körülményeivel a „Liber Regius”-ba jegyeztetik fel.

2. A *honfűsítési okmány*, mely a m. k. udvari kancelláriának (most ő Felsége ad latere miniszterének) adatik ki. Ezen okmány szóról-szóra tartalmazza a *hitfogadást* is.

3. Az *országos pénztárba* (Cassa Regnicolaris) *fizetendő díj*, mely eleinte 1000 db. aranyból állott, később világiakra nézve 2000 aranyra emelkedett, nagyobb javadalmú főpapoknál 1000 arany maradt, kisebb javadalmú egyháziaknál pedig 200 aranyra szállott le. E díjt *aranyban* kell fizetni; egészben vagy felerészben való elengedése az országgyűlés jogkörébe tartozik.

4. A *becikkelyezés* (inarticulatio), melyért a honfűsítendő az országgyűléshez tartozik folyamodni.

A díjnak lefizetése, amennyiben elengedve nincsen, oly múlhatlanul kívántatik meg, hogy a nélkül a honfű-

sítási okmány is elveszti erejét s a bezikkelyezés meg nem történhetik, vagy ha megtörtént volna, *kiczikkelyezés által megsemmisítettik*. (Megemlítésre méltó, hogy hasonló szigorral anyagi kérdésekben majdnem minden nemesi intézménynél találkozunk. Így p. a souverain máltai és a német lovagrendnél is az a szabály áll fenn, hogy az ünnepélyes beöltöztetés ceremóniája s a lovaggá ütés — minden egyéb kellékeknek megfelelése mellett is — csak akkor történik meg, ha a lovagjelölt az előírt díjakat lefizette s a nyugtákat felmutatta.) Az ünnepélyes honfűsítés által az indigena nemcsak magyar honfivá, hanem külföldi nemesi rangjának megfelelő jogi állást és jogosítványokat is nyer Magyarországon. Külhoni nemesi rangfokozata t. i. elismertetik, jogos viselője pedig a magyar nemesség ama előjogainak élvezetébe lép, amelyek Magyarországon e rangfokozathoz kapcsolva vannak. A Magyarországon ünnepélyesen honfűsített külföldi báró, gróf vagy herceg p. — feltéve, hogy a többi követelményeknek is megfelel — újabb időben, *egy törvénynyé vált uzus után*, a magyar főrendiház tagságára is tarthat igényt.

Magyarországban 1840 óta idegen nem-nemesek az ünnepélyes honfűsítés által magyar nemességet is nyertek, néhány külföldi báró és gróf pedig ünnepélyesen magyar honfinak vétetett fel, *de országgyűlési ülés és szavazás nélkül*.

Különben is alaposan kétségbevonható a mai indigena főúri családok közül amazoknak *országgyűlési ülés- és szavazati joga*, melyeknek bezikkelyezésénél nincs, mint p. Savoyai Jenő hercegnél és az 1729-ben ünnepélyesen honfűsített Nesselrode grófi családnál, világosan kitéve: *„cum voto et sessione”*, mert előbb említett családoknak csupán egy kifogásolható, a jelen század elejéig erősen

kétségbe is vont gyakorlat adta meg — és pedig *ellenkezőleg jogi munkáink tanításával* — az országgyűlési ülést és szavazatot.

Erdély hajdanában külön indigenatussal bírt, melynek megszerzési módját az Appr. III. R. 41. Cz. 1. cz. és néhány később kelt törvény szabályozta.

Az erdélyi *ünnepélyes honfűsítés* kellékei a következők valának:

1. Megköveteltetett, hogy az új indigenák régi hazájában is «*úri, nemes és vitézlő emberek*» legyenek, hogy tehát ők vagy nemzetségek abban az országban, melyből ide származtak, az «*úri vagy lovagi rend*»-hez (Herren-, Ritter- oder Adelstand) tartoznak. Magyar- és Erdélyország tehát e tekintetben engedékenyebb volt, mint Ausztria, amennyiben az osztrák örökös tartományok mindegyikében az inkolátust (ünnepélyes honfűsítés) csak azok szerzhették meg, a kik legalább is «*lovagi*» ranggal bírtak a nemesi hierarchiában; magyar nemeseknél pedig legalább a «*bárai*» rang kimutatása szükséges, mert az egyszerű nemesség még nem találtatik elégségesnek a *nemesi inkolátus* megszerezhetésére; Gácsország indigenátusából a magyar nemesség egyáltalában ki van zárva.

2. hogy «az országgyűlésen a fejedelmeknél és rendeknél illő szubmisszióval igyekezzék impetrálni, mihelyt vagy jámbor szolgálatja, pénze, házassága által vagy egyéb szabados utakon jószágot vagy örökséget szereztek, hogy a hazának fiai és rendjei közé magokat inkorporáltathassák.

3. hogy «ünnepélyes esküvel «in publica congregatione Regnicolarum» hűséget fogadjanak a fejedelemnek, és megesküdjenek a haza minden szabadságát és törvényét, életöknek fogyásával is teljes tehetséggel oltalmazni».

4. «Az akkép recipiáltatott külföldi nemes hazafiúvá tétetvén, az akkor ülésezett országgyűlés artikulusainak végibe be is irassék.»

5. Minden új indigena 1000 darab aranyat tartozott fizetni honfűsítási díj fejében, melyet csak az országgyűlés engedhetett el.

6. Megkivántatott, hogy a honfűsített külföldi nemes a fejedelemtől is nyert legyen honfűsítási okmányt.

Jelenben a dolgok természeténél fogva az ünnepélyes honfűsítés Erdélyre nézve is Magyarország országgyűlése elé tartozik.

A «Leopoldinum» diploma V. pontja szerint a fejedelem is ajánlhatott valakit a rendek beleegyezésével honfűsítésra. A «Leopoldinum» V. pontjának végszavai ugyanis a következők: «*Salva Nostra cum illorum (az országos rendek) consensu ad recipiendum aut non recipiendum in matriculam indigenarum commendatione.*»

Régebben külföldön lakó nemesek is nyerhették a magyar indigenátust, anélkül, hogy magyar alattvalókká lettek volna, ma azonban az ünnepélyes honfűsítésban csak azok részesülhetnek, kik magyar alattvalók, és idegen államkötelékbe nem tartoznak.

AUSZTRIA ÖRÖKÖS TARTOMÁNYAINAK NEMESI INCOLATUSA, ILLETVE INDIGENÁTUSA.

A nemesi inkolátus, illetve indigenátus Ausztriában is szoros és benső kapcsolatban van a belhoni nemesség intézményével.

Alsó-Ausztriában a II. Miksa császár alatt 1572. február 10-ikén kelt privilegium és az 1765. december 9-ikén kelt udvari rendelet alapján e tartomány nemes rendei* adományozzák az inkolátust (Landmannschaft). A rendek ezen jogát azonban már 1753. ápril 19-én korlátozta meg Mária Terézia császárnőnek egy ezen érdemben kibocsátott rendelete. Az 1753. ápril 9-ikén kelt legfelsőbb rendelet meghagyja, hogy az alsó-ausztriai nemesi inkolátus csak oly nemeseknek adassék, kik az urak rendjébe (Herrenstand; ehhez tartoznak az örökös hercegek, grófok és bárók, mely utóbbiak különben Ausztriában a köznemességhez soroztatnak) történt felvételüket igazoló fejedelmi oklevelet in originali vagy authenticó felmutatni képesek, és bebizonyíthatják, hogy ezen oklevelet a császári udvari kancellária vagy ő felsége titkos direktoriuma útján in publicis et cameralibus nyerték. A köznemesség az inkolátus megnyerésétől ki van zárva.

* A nemes rendek Ausztriában az *urak rendjéből* és a *lovagi rendből* állanak. Előbbit a hercegek, grófok és bárók, utóbbit a lovagok és az immatrikulált birtokos köznemések képezik.

Felső-Ausztriában III. Ferdinánd császár ruházta fel a rendeket egy 1628. november 21-ikén kelt rendelettel az inkolátus adományozás jogával, melyet az 1765-ik év deczember 9-ikén kelt udvari dekretum megerősített, az 1769. márczius 18-iki pedig lényegesen megszorított. A nemesi inkolátusból a köznemesség szintén ki van zárva.

Cseh-, Morvaországban és Sziléziában a nemesi inkolátus adományozásának jogát a császár maga gyakorolja, és pedig Csehországban az 1627-iki törvénynek A. XX. fejezete értelmében; Morvaországban az 1628-iki törvény XI. és XII. folio szerint, Sziléziában az 1713. ápril 10-ikén és 1726. szeptember 9-iki pragmatika-szabályokhoz képest. E tekintetben létezik azonkívül egy 1827. november 7-ikén kelt legfelsőbb leirat is, mely egy Neuwall nevű polgári állású nagybirtokosnak jogtalanul a nemesi inkolátussal történt felruházása alkalmából kibocsáttatván, a felség ebbeli kizárólagos jogát újból megerősíti. Régi időkben a lovagi rendeknek jogában állott, oly polgári egyéneket is az inkolátussal megadományozni, kik törvényes szülöktől való származásukat harmad iziglenig bebizonyították; e jogot II. Ferdinánd császár 1627-ben megszüntette, és elrendelte, hogy ezentúl csak oly nemesek vétethetnek fel a nemesi konzorciumba és ruháztathatnak fel a nemesi inkolátussal, kik törvényes születésük bebizonyításával együtt nemességüknek a cseh kir. udvari kanczellária által történt approbációját is igazolhatják. Az 1726. október 23-án kelt legfelsőbb rendelet meghagyta, hogy azok a köznemesi családok, melyek 1701 előtt nemesi jószágot birtak, diploma nélkül is a *«lovagi»* czímmel illetessenek, azon bel- és külföldi nemesi, esetleg polgári családok pedig, amelyek az 1701-ik év óta nemesi jószágot szereztek, tartoznak, ha nemesi jószáguk bírlalá-

sában tovább is maradni akarnak, a lovagi cím és az inkolátusért folyamodni.

A nemesi inkolátust (Landmannschaft) megszerezni óhajtok jelenleg is legalább a lovagi cím bírását tartoznak kimutatni.

Gácsorszáiban az 1781. január 12-ikén, az 1782. január 27-ikén és 1817. ápril 13-ikán kelt császári pátensek ruházták fel a rendeket a gácsországi *indigenátusnak* oly külföldi nemeseknek való adományozási jogával, kik legalább a lovagi rendhez tartoznak. Azonkívül tartoznak a galicziai rendek oly nemeseket is az ünnepélyes honfűsítésben részesíteni, és részökre a nemesi indigena-diplomát kiállítani, kiket erre ő Felsége ajánlani talál. Az utóbb említett pátensben különben meghatároztatik, hogy az osztrák örökös tartományok alapítványképes, régi nemességének tagjai is felvehetők a gácsországi nemesi rendek grémiumába. Az 1834-ik évi junius 10-ikén kelt udvari rendelet értelmében, mely a gácsországi kormányzósághoz 16749. szám alatt intéztetett, a gácsországi indigenátus a magyar nemességüket igazoló egyéneknek nem adományozható.

Tirolban az a nemes élvezte az inkolátus jogát, aki az 1765. november 16-ikán kelt udvari rendelet értelmében a belföldi nemesség lajstromaiba immatrikulálva lett; az 1767-iki pátens azonban azt rendelte el, hogy az inkolátus élvezője (Herr und Landmann in Tyrol) csak az a nemes lehet, a ki birodalmi lovag, vagy legalább az osztrák lovagi címet bírja. Az 1816-iki pátensben ő Felsége tartja fen magának az immatrikulálás jogát, valamint azt a jogot is, hogy kivételesen közneméseknek is adományozhassa az inkolátust. Az 1816. márczius 24-dikén kelt császári pátensbe foglalt instrukció 33. §-a szerint az

a nemes, ki az inkolátus elnyerése előtt a tiroli rendi matrikulákba felvétetik, mindenekelőtt tartozik *négy* őst kimutatni.

Stájerhonban ősi idők óta a rendek adományozzák fejedelmi jóváhagyás nélkül a rendi alkotmányból folyólag az inkolátust. E jogot az 1765-iki udvari rendelet megerősítette, az 1768. és 1769-iki udvari rendeletek pedig megszorították. A honfűsítés megnyerésére szinte annak a kimutatása szükséges, hogy az illető legalább a lovagi címet bírja. Egy 1769-ben kelt legfelsőbb rendelet meghagyja a rendeknek, hogy azok, akik oly családok tagjai, melyek az inkolátust anélkül megkapták, hogy a lovagi címet bírták volna, e cím elnyeréseért folyamodjanak, akkor is, ha a köznemességet sem bírnák.

Karinthiában nem létezett külön privilegium az inkolátus adományozására nézve, azt a rendek ősi idők óta tetszésök szerint gyakorolták. E jogukat az 1765-iki pápens megerősítette, az 1769-iki pedig korlátozta. Legalább a lovagi cím bírása itt is kötelező.

Krajniában is a rendek joga volt, külföldi nemest honfűsíteni. E jogot egy 1818-ban megjelent pápens az osztrák császárra szállítja át. A kérelmező tartozik kimutatni, hogy legalább a lovagi rend tagja és nemesi jószággal bír.

Görz és Gradiskában hasonló feltételekhez van kötve a nemesi inkolátus megnyerése.

Az osztrák örökös tartományoknak nemesi inkolátusa (*Landmannschaft* és *Landstandschaft*), illetőleg a gácsországi indigenátus azt az előjogot nyújtotta, illetve nyújtja az illetőknek, hogy az úgynevezett nemesi birtokokat bírlalhatják (*Landtafelfähigkeiteit*), hogy az országos rendi kongregációkban szavazattal bírnak, az országos

rendek egyenruháját hordhatják * és az illető tartományokban rendszerezített országos méltóságok és örökös nemesi hivatalokra igényt tarthatnak.

Az egyszerű magyar nemesség bírása nem elégséges amaz osztrák tartományok inkolátusának elnyerésére, amelyekben különös előjogokkal felruházott országos rendi konzorciumok léteznek.

Hogy milyen szigoruan örködött az udvari kancellária afelett, hogy az inkolátus csak az elnyerhetésére minősítetteknek adományoztassék, kilátszik egy 1798-ban kibocsátott legfelsőbb rendeletből, mely a tiroli rendeket erősen korholja, hogy több ízben «csak köznemességgel bíró egyéneket, sőt nem-nemeseket is felvett a rendi konzorciumba, amiért is szívére köti a rendi kamarának, hogy haladéktalanul intse meg előbbieket, de főkép azokat, akik a köznemességhez sem tartoznak, a lovagi rangért való folyamodásra, ha máskép az inkolátus előjogait élvezni óhajtják».

Ama tartományok nemesi inkolátusa vagy indigenátusának adományozásáért, a hol e jog az osztrák császárt megilleti, a következő díjak fizetendők:

Hercegek, grófok és bárók által 1575 o. é. frt;

lovagok, esetleg köznemések által 105 « « «

Azonkívül a megfelelő diplomák kiállításáért a következő iroda-díjak:

* A tábornoki főveghez hasonló kalap forgó nélkül, piros frakk, arany paszomántos fehér nadrág és egyenes kard.

A) *Herczegek által:*

1. Irodailleték	--- --	105	frt	—	kr.
2. Összehasonlítási illeték	--- --	509	«	72	«
3. Pecsétpénz	--- --	11	«	02	«

B) *Grófok, bárók és lovagok, esetleg köznemesek által.*

1. Irodailleték	--- --	2	frt	10	kr.
2. Összehasonlítási illeték	--- --	2	«	10	«
3. Pecsétpénz	--- --	2	«	52	«

Fedezendők végre az ünnepélyesen honfűsítottak által az okiratok pecsétdobozai, zsinorjai, a pergamenlapokért, a könyvkötői munkáért járó költségek és a bélyegilletmény.

A NEMESI ELŐJOGOK.

A nemesi előjogok kétfélék:

I. *olyanok, melyek kizárólag a magyar nemességet illetik, és*

II. *azok, melyeknek élvezetében hazánkban úgy a honi, mint a külföldi nemesség osztozkodik.*

A kizárólag a magyar (illetve osztrák) nemességet illető előjogok a következők:

1. A nyert vagy örökölt nemesi cím és előnévnek a családi névvel és címerrel való együtthasználása, valamint az a jog, követelhetni, hogy az illető nemesi cím, előnév és címer úgy hivatalból mint magánosok által elismertessék és tulajdonosuk nemesi címénél illetessék, mások pedig őt eme jogában ne háborgassák.

2. Igény támasztható az osztrák-magyar monarchiában létező udvari és nemesi méltóságok elnyerésére és az egyéb nemesi alapítványokba való felvételre.

3. A magyar mágnásoknak az az előjoga, hogy az osztrák császárság ama országaiban, melyek külön előjogokkal összekötött nemesi szervezettel bírnak, az inkolátust vagy indigenátust megszerezhetik, mire a magyar *köz-nemesség* rendesen nem tarthat igényt.

A magyar államban is elismert külföldi nemesség előjogai pedig a következő kiváltságokra szorítkoznak:

1. hogy jogában áll külföldi nemesi címeit, előnevét és címerét hazánkban is használni és követelni, hogy hivatalos ténykedéseknél is nemesi címeinél szólíttassék és címezettessék. A magyar grófokat és bárókat mágnsági rangjukból kifolyólag megillető *«méltóságos»* címre a külföldi származású grófok és bárók csak akkor tarthatnak igényt, ha *magyar indigenák*.

2. A nemességükben elismert külföldiek azonkívül megszerezhetik a cs. k. kamarási és asztalnoki méltóságokat, a legfelsőbb udvarnál való megjelenhetés előjogát, a cs. k. csillagkeresztes rendet, anélkül azonban, hogy ennek alapján az osztrák vagy magyar állampolgárjogot megszereznék. Megjegyzendő, hogy a külföldi nemes a nevezett méltóságok megnyerése alapján sem támaszthat igényt a magyar állampolgárságra vagy a magyar nemességre.

A külföldi nemesi rang akkor ismertetik el Magyarországon létezőnek, ha az, a ki hazánkban érvényesíteni akarja, a külföldi uralkodó által nyert nemességet kellőleg igazolta s hazánkban való használhatására a királyi engedélyt megnyerte, vagy ha magyar állampolgár, a külföldi nemesség elfogadhatására ily engedélyt magának kieszközölt.

A magyar indigenák, kik minden nemesi ügyben teljesen egyenjogosultak az ős magyar nemességgel, nem ide sorozhatók, mert össze nem tévesztethetők azokkal a külföldi nemességgel bíró egyénekkel, kik anélkül, hogy magyar indigenátussal bírnának, a magyar államkötelékbe tartoznak.

Van továbbá oly nemesi méltóság, érdemjel és intézmény, melynek elnyeréséhez szükséges az ősnemes származás vagy legalább a nemesség személyes bírása. Ezek a következők:

1. Az *aranygyapjas rend* (Toison d'or), melyről más helyen bővebben megemlékezünk.

2. A *Mária Terézia királynőről* nevezett bécsi *lovag-akadémia* (Theresianum), hol is a felvétel előtt az *osztrák vagy magyar nemesség* kimutatandó.

3. A cs. és kir. ház külső udvartartásába *cs. és kir. asztalnokká* (Truchsess) kinevezésnél kötelező a *nemesi születés* kimutatása.

4. A *nemesi hitbizományok* (Fidei commiss) elnyerhetésére és alapíthatására szintén a *nemesség* kimutatása követtetik.

ALAPÍTVÁNYKÉPESSÉG (STIFTSFÄHIGKEIT.)

«*Alapítványképesség*» annyit jelent, mint az ősnemesi családoknak ősi próba letételére való képességét, azaz tiszta nemes leszármazását, vagyis 4—8—16 ős kimutathatását. Az alapítványképesség az ilyen nemesi családok fi- vagy nősarjait az osztrák-magyar monarchiában létező nemesi alapítványokba, a két szerzetes lovagrendbe valamint a különböző nemesi méltóságok elnyerésére képesíti. E nemesi lovagi rendek, alapítványok és méltóságok a következők:

- a) *a souverain máltai (johannita) lovagrend* ;
- b) *a magas német lovagrend* ;
- c) *a bécsi (savoyai), prágai, innsbrucki, maria-schuli (brünni) és gráczi nemeshölgyalapítványok* ;
- d) *az udvarnál való megjelenhetési jog* ;
- e) *a cs. k. kamarási és nemes apródi rang* ;
- f) *a cs. k. csillagkeresztes rend* ;
- g) *a magyar királyi Szent Istvánrend.*

Az alapítványképesség (Stiftmässigkeit) és udvarképesség (Hoffähigkeit) eredete és fogalma egy és ugyanaz.

Csakis a magyar nemességre nézve létezett e tekintetben lényeges különbség, a miről más helyen megemlékezünk.

Eltételezve a nemesi alapítványképességből eredő tár-

sadalmi és hivatalos előnyöktől, a máltai és német lovagrend, nemkülönben a monarchiában létező 5 nemesi hölgyalapítvány jelentékeny anyagi előnyökben is részesíti a kebelükbe felvett egyéneket, a mennyiben tetemes évi járulékkal javadalmazza azokat.

Ennélfogva könnyen megérthető, hogy az ősi nemesség csakis saját érdekeit karolja fel, ha az említett követelmények meritumát képező tiszta nemesi leszármazását, amit a németek «Ritterbürtigkeit» (lovagi születés)-nek neveznek, az ú. n. *mesalliance*-ok* kötésétől való óvakodás által generációkon át igyekszik megőrizni, mit a laikus gyakran a kor szabadelvű szellemébe ütköző nemesi előítéletnek és megrögzött gögnek szokott tekinteni. Egy-egy *mesalliance* pedig visszaveti azt a családot, a mely kötötte, az alapítványképeség elnyerhetése kérdésében 3—5 íziglenig.

Alapítványképesnek az a család tekintetik, a mely leszármazásában soha meg nem szakította tiszta nemességét, vagy azt egy kötött *mesalliance* után 3—5 generáció alatt ismét visszaszerezte, melynek tehát minden nemzedéke ősi próba tételére (4—8—16 ős kimutatására) képes marad.

Természetes, hogy az illető család nemességének minden kétséget kizáró módon bebizonyítottanak és elismertnek, azaz vagy az osztrák császár, a magyar király vagy egy más rendes állam legfelsőbb hatalma (*comitiva majore*) által adományozottanak vagy megerősítettnek kell lennie, minek bebizonyítása a nemességi és czímer-approbációk

* *Mesalliance* alatt a rangon alóli házasság, azaz egy ősnemesnek polgári vagy újnemesi származású, vagy pedig tiszta nemesi leszármazását megszakított ősnemesi családból sarjazott nővel vagy férfival való összeházasodása értendő.

körébe esik. Ugyanez áll a törzsfán elöttüntetett többi családra nézve is.

Az ősi próbák és nemességi approbációk intézménye már a középkorban divott Francia- és Németországban.

XIV. Lajos király, az állandó hadseregek megteremtője által a francia hadsereg tisztikara számára kiadott: *«Reglement pour les officiers de l'armée royale»* című szolgálati szabályzat II. paragrafusát, mely azt rendelte, hogy a «cornet» (lovassági hadnagy) és a «cadet» (zászlós apród) rangját csak az érheti el, a ki 12 «quartier»-t (quartier alatt a törzsfán vagy az ősi táblázatokon egy-egy nemes ősnek szánt hely értetik) képes kimutatni, II. Frigyes porosz király is kötelezővé tette tisztjeire nézve. Poroszországban nemsokára kivihetetlennek bizonyult e szabály, mert nem akadt elég *tiszta nemesvérű* tiszt, míg Franciaországban csak a nagy forradalom törölte ki, véres keresztet húzva rajta végig. Lord Chesterfield már 1747-ben azt írta fiának Berlinből: «A németeknél a nemesi genealógia nem épen csekély dolog: ők inkább 32 «quartier»-t mutatnak ki, mint 32 főerényt».

Magyarországon, a hol a czimerét és nemesi donációját vérrel és karddal szerzett nemesség sohasem volt olyan büszke őseire és «lovagjátékképes» származására, mint személyes vitézségére, lovagiasságára és polgári érdemeire, az ősi próbák és nemességi approbációk első nyomaira csak VI. Károly alatt találunk. Innen van, hogy számos magyar mágnási család nem képes a különböző ősi próbák szigorú leszármazási igényeinek megfelelni, amennyiben köztük aránylag kevés olyan van, a melynek 16 ősig visszanyúló törzsfája legalább *egy* mesalliance-t fel ne mutatna.

Angliában az ősi próbák letételétől függővé tett ala-

pítvány- és udvarképesség fogalmai sohasem léteztek, mert az egyébiránt büszkeségéről ismert angol nemesség sohasem hagyta magát a Közép- és Nyugat-Európában divott nemesi kasztzsellemhez hasonló befolyások által a szabad választás szerinti, s ennél fogva esetleg *rangon alóli* házasságkötésekben akadályoztatni, minek egyik főoka különben abban is rejlik, hogy Angliában egy oly értelmű nemesi kasztzsellem kifejlődése és meggyökerezése már azért is nehéz volt, mert az angol arisztokraczia életérdekei és kiváltságai másként, azaz egy más alapon nyugvó nemesi örökösödési törvény által óvattak meg a korszellem és egyéb romboló külbefolyások ellen*, míg a kontinens arisztokráciája, mely századokon át egyetlen támasza lévén a majdnem mindenütt a népek érdekeivel folyton ellentétbe jutó abszolút hatalommal uralkodó koronáknak, csakis a polgári elemtől való teljes visszavonulása és izolálása által biztosíthatta kiváltságait, anyagi és kasztérdekeit úgy a trónnal, mint a nemzetekkel szemben. Nagy-Britániában ma is aránylag csekély azoknak az ősi főnemesi családoknak a száma, melyek az angol nemességnek a koronával és néppel szemben való viszonyait és jogait rendező Habeas corpus akta megjelenése óta tiszta nemesvérű, azaz *lovag-szerű* leszármazásukat a mai napig megőrizték, vagy az utolsó száz év alatt is vérüket legalább egyszer polgári vérral fel nem frissítették volna.

Az alapítványképesség fogalmairól eddig elmondottakból kiviláglik, hogy létezhetnek oly egyszerűen nemesi

* Az angol arisztokráciánál tudvalevőleg csak a legidősb figyermek, az elsőszülött, örökli a családfő rangját és a családi vagyont. E törvénynek köszöni az angol nemesség azt az előnyt, hogy a nagyobb nemesi uradalmak Nagy-Britanniában mai napig az egyes családok birtokában tömör egységben megmaradtak.

családok, melyek képesek az alapítvány- és udvarképesség követelményeinek eleget tenni, míg viszont sok oly mág-nási család létezhetik, — amint tényleg léteznek is, — amelyek fényes címök, czímerök, magas társadalmi állás, tekintély és ősi eredetük daczára nem «lovagszerű»-eknek tekintetnek, s ennél fogva ép oly kevésbé alkalmasak is fentemlitett nemesi előjogokra. Az arisztokrata büszkeség lényege tulajdonképen csakis az ősi eredeten s az illető nemzetség leszármazási tábláinak nemesi értelemben vett *tisztaságán* alapszik. Az úgynevezett «mesalliance»-okról gyakran egészen téves fogalommal találkozunk. Ha p. egy oly bárói család, melynek *nemessége* egészen új keletű, egyik sarja egy köznemes, de *tiszta leszármazását* megör-zött családdal összeházasodik, a laikus inkább azt hajlandó hinni, hogy a mesalliance arról az oldalról kötöttett, mely fényesebb arisztokrata czímmel és talán nagyobb vagyon-nal bír, míg nemesi szempontból itélve, épen az ellenkező áll, mert e felfogás szerint az a fél házasodik meg nemesi rangján alól, a ki törzsfájának tisztaságát, tehát «lovag-szerűség»-ét kimutatni tudó nemes létére, az ősi próba letételére képtelen család sarjával kel össze, miután ily egybekelés, azaz: *a tiszta nemesi leszármazás megszakítása* folytán a mindaddig alapítvány- és udvarképes volt család az új házasságból származandó első generációtól kezdve harmad- vagy ötödiziglenig elveszti abbeli és a nemesi leszármazástól függővé tett egyéb nemesi előnyeit.

Minálunk, a «*hat millió lovagból álló nemzet*» ariszto-kraciájának zöme eredettől kezdve nem sokat törődött a Habsburgház által behozott spanyol ettiquette-tel s az új dinasztíával jött nyugat-európai nemesség arisztokrata né-zeteivel és szokásaival mi hozzánk is eljutott «*alapítvány*» és «*udvarképesség*», a «*tiszta nemesvérű leszármazás*», «lo-

vagjátékképesség», «*ősi próbák*» sat. nemesi formalitásokkal, mert Magyarországon régi időben a paraszt is «*kard és sisakra született*» vitéznek érezte magát, miért is mindezen pedantikus nemesi «*próbák és approbációk*» nem feleltek meg a nemzet lovagiassági fogalmainak, melyeknek feltételeit mindenkor más tényezőkben kereste, míg a német, kivált pedig az északi német arisztokrácia ma is az ősök emléke ellen elkövetett blaszfémiát lát abban, ha egy ős főnemesi vagy nemesi család sarja polgári származású nőt vezet oltárhoz. Ilyenkor a megbotránkozás vihara zúdul végig az uckermarki, brandenburgi, vagy mecklenburgi nemesség ódon kastélyainak ősi termein, és siralmasan nyikorognak az ősi fészkek tornyain a szélkakasok egészen a balti tengerig. Még csak 2 éve, hogy a Ferencz császárról nevezett porosz testőrgránátos ezred tősgyökeres arisztokrata tisztikara becsületbíróságilag felszólította egyik tagját tisztí rangjának letételére, vagy más csapatba való átlépésre, mert egy berlini bankár leányával való egybekelése által mesalliance-ot kötven, nevezett gárda-ezred tisztikarának «*esprit de corps*»-ja ellen vétett; mintegy öt éve annak, hogy egy német hercegi család fiatal örököse a Renz-lovarda egyik delnőjével, a szép Loisset Lujza kisasszonynyal kötött házassága miatt, örökségéből kitagadtatott, míg mi nálunk a magas arisztokrácia is sokkal elnézőbb e tekintetben, és nem hoz mindjárt oly szigorú ítéletet, mert monarchiánkban újabb idő óta épenséggel nem ritka dolog, hogy egy főnemesi család sarja — a szabadelvű ősök által különben gyakran adott példát követve — valami szinpadi hercegnőt vagy polgári leányt vezet oltárhoz.

ŐSI PRÓBÁK, NEMESSÉGI ÉS CZÍMER-APPROBÁCZIÓK.

«*Ősi próba*» alatt valakinek azt az okmányilag igazolt és teljes hitelességgel történt bebizonyítását értjük, hogy az illető közvetlen és törvényes leszármazottja bizonyos számú nemes ősöknek.

Az ősök akként számíttatnak, hogy az atya és az anya *két*, a mindkét ágból való nagy szülők *négy*, és a két ágbóli szépapák és szépanyák *nyolcz* őst képeznek. Az ősöknek e mindinkább tovább viszonyuló soraival az ősi próba szükség szerint 16, 32 vagy 64 őstre is kiterjeszthető.

Ha tehát bizonyos czélra például *tizenhat* ősnek a bizonyítása követeltetik (ami azonban a magyar nemességnél csak ritkán fordulhat elő), ez annyit jelent, hogy az illető köteles *egyenest törvényes* leszármazását a férfi és női ágból való dédapákig és dédanyákig hitelesen kimutatni, s azonkívül bebizonyítani azt is, hogy utóbbiak valamennyien szintén már *mint nemesek születtek*, amennyiben azok, akik csak maguk lettek nemesítve, — az úgynevezett *primi acquirentes* — valamint az egyes nemesi levelekben «ajándékozott» nemesi ősök* az ősi próba letételénél nem szoktak számíttatni. Az ősi próba két részre oszlik :

* Az úgynevezett «diplomatikusok».

1. A nemzedékről nemzedékre való *egyenes törvényes leszármazás* (filiatio) bizonyítására és

2. a *nemesi és címér-approbációra*, vagyis a «lovag-szerűség»-nek, t. i. annak a beigazolására, hogy a legvégsőbb ősök (a négy nagyszüle, a nyolcz szépapa és szépanya vagy a tizenhat dédapa és dédanya stb.) nemes születésűek valának s hogy a leszármazási ősi táblákon kimutatott családi címerek csakugyan és valósággal az illető családok címerei.

Az ősi próba, kivált a XV. és XVI. század óta tősgyökeres német intézmény, mely hajdanában különösen a lovagjátékokban való részvételnél, a nemesi káptalanokba, szerzetes lovagrendekbe s az udvari méltóságok elnyerése előtt alkalmaztatott. A középkorban minden ember, aki nem birt nemesi joggal, köteles volt kimutatni, ha «polgárnak» akart tekintetni, hogy már szülei és nagyszülei sem tartoztak a jobbágysághoz, tehát hogy *szabad* emberek voltak, s hogy ennélfogva sem ő maga szabadult ki a jobbágyságból, sem hogy fia egy felszabadult jobbágnak. Ezek képezik a nemesi ősi próbának is első alapvonásait s ezen ősi szokásból fejlődött később az a követelés, hogy az, aki bizonyos nemesi alapítvány vagy rendnek tagja akar lenni, köteles legyen nemcsak a maga, hanem ama őseinek a nemességét is kimutatni, akiktől egyenes vonalban, törvényesen leszármazott.

Ausztria-Magyarországban a következő esetekben kötelező az ősi próba letétele :

1. a *souverain málta* (johannita) lovagrendbe való belépésnél, úgy a jogi (chevalier de justice) mint a tiszteletbeli lovagokra (chevalier de devotion) nézve ;

2. a *magas német lovagrendbe* való felavattatásnál, úgy

a fogadalmi = (Profess-Ritter) mint a tiszteletbeli lovagokra (Ehren-Ritter) nézve;

3. a *bécsi, prágai, brünni* (maria-schuli), *innsbrucki* és *gráci* nemes hölgyalapítványi intézetekben elnyerendő alapítványi helyért való folyamodásnál és ezen alapítványok hölgyeivé való kinevezés előtt;

4. a *cs. k. kamarás* vagy *cs. k. nemes-apróddá* való kinevezésnél, a csillagkeresztes hölgy rendjel adományozásánál vagy az «udvarképesség»-érti folyamodásnál;

5. a *m. kir. Szent-István-rend* adományozásánál*

Az ősi próbák letételénél használt bizonyítás módja és formalitásai csekély eltérésekkel és módosításokkal egyek és ugyanazok, a melyek Mária Terézia királynő az 1766-ik év május 21-én kelt s a prágai és innsbrucki nemes-hölgy-alapítványok számára kiadott utasításban foglaltatnak. A kir. pátens főbb pontjai, melyeknek közlését szükségesnek tartjuk, a következők:

1. Minden törzs- (leszármazási) fát pergamenre kell rajzolni és kifesteni.

2. Minden előforduló címér pajzsa, sisakjai, ékszerei és a címermezők, valamint a sisaktakarók azokban a színekben pontosan kifestendők, a mely színeket az illető család vezet.

3. Az előforduló kereszt-, nemzetségi vezeték- és előnevek kifogástalan helyesírással vezetendők be.

4. Az egyenes törvényes leszármazás (filiatio) beigazolásánál kimutatandó, hogy a kérelmező 16 ** lovagszerű és alapítványképes nemes ősöktől leszármazik, azaz:

* E rend adományozásánál újabb időben nem igen tartatnak a rendalapszabályok szem előtt.

** esetleg nyolcz vagy egyéb számú.

8 férfiągból és 8 női ágból való nemes elődöktől, és hogy más idegen nemzetség leszármazottjának ki nem adja magát. E czélból a törzsfához az úgynevezett «documenta probatoria» egy rövid leszármazási vázlattal (deductio) egyetemben csatolandók, melyben kérlemező kimutatja, hogy az egyik nemzedéktől a másakra való leszármazás miként történt.

Ezen, a helyes leszármazást bizonyító documenta probatoria állhatnak: hitelesített keresztlevelekből, hitelesített házassági, halotti és egyéb egyház-anyakönyvi kivonatokból, házassági szerződések, végrendeletek, vagyonosztási, örökvallások (fassio perennalis), nemesi hivatalok és méltóságokról szóló hűbéri és kinevezési okmányokból, családi szerződések és törvényszéki hitelesített iratokból stb.

Más okmányok hiányában végre régi authentikus házi vagy családi okmányokból: p. ha egyes szülők pontosan feljegyezték, hogy hány gyermeket nemzettek, hogy azok milyen nevekre kereszteltettek, kikkel és mikor keltek össze, ősei kik valának stb., mert ilyenekből néha a valódi leszármazás alaposan megtudható.

5. Miután néha előfordult, hogy megtörtént tűzesetek, háborúk és a Magyarországon pusztított török- és tatár járás, elemi csapások s több efféle szerencsétlen esetek folytán sok nemesi kastély, kuriák, tanyák és templomok levéltáraikkal és összes irataikkal együtt elpusztultak és elvesztek, minél fogva egyes generációk képtelenek egyenes törvényes leszármazásukat hiteles iratokkal beigazolni, s így tehát az a szükség mutatkozik, hogy az illető generáció nemesvérű leszármazása «*per testimonia fide digna*» hitelesíttessék, kötelezővé tétetik, hogy a fent említett szerencsétlenségek megtörténte hitelesen beigazol-

tassék, miért is elrendeltetik, hogy ezen bebizonyításra 3 alapítványképes nemes előállíttassék, kik ugyanazokból a családokból választandók, a melyek a kérelmező törzsfájában ott fordulnak elő, a hol az egyenes törvényes leszármazás hitelesen be nem igazolható. E három nemesnek eskü helyett nemesi szavuk alatt *«ex causa ipsorum scientiae»* megerősíteniök kell, hogy a kérdéses törzsfán hiteles okmányok által be nem igazolható *egyenes leszármazás* a kérelmezőnek csakugyan igazi és valódi egyenes törvényes leszármazása, és hogy ez oly dolog, mely előttük és családjaik előtt köztudomású, hisztorikus tény, hogy ők ezt mindig így hallották, s hogy ez az egész országban notorius dolog. Ha ezen okmány-hiány egy időközben kihalt nemzetségre vonatkoznék, akkor a pótoló bizonyítvány a kihalt családnak három legközelebbi rokona által kiállítandó.* Miután pedig a fent említett próba-okmányok nem mindig eredetben szerezhethők meg, megengedtetik, hogy a törvényhatóságok által láttamozott és hivatalos pecsétjükkel ellátott másolatok is elegendőknek tekintessenek.**

6. A leszármazási próbák után következik az *alapítványképeség* bebizonyítása, a mi a *legvégsőbb 16 őst* illeti, kik közül egynek sem szabad újonnan nemesítettnek (pri-

* Ujabb időben elegendő, ha az illető levéltár elpusztulását okozta baleset hatáságilag vagy az illetékes paróchia-hivatal által igazoltatik, mely eljárás egyuttal a legcélszerűbb is. A rokonok által teendő tanúság ilyenkor csak a törzsfán előtűntetett leszármazás hitelesítésére szorítkozik.

** Meg kell jegyeznünk, hogy a magyar közigazgatási és törvényhatóságok által láttamozott okiratok másolatai még a m. k. belügyminiszterium által is szignálándók. Ugyanezen eljárásnak vannak alávetve az anyakönyvek kivonatai és a kir. közjegyzők által kiállított okmányok is.

mi acquirentes) lennie. A lovagjáték- és alapítványképeség a következő módon bizonyítható be: Az osztrák helytartóságok, a máltai és német lovagrend káptalanainak, a magyar vármegyék s az egyházi hatóságok bizonyítványai által, nemkülönben régi sirkövekkel, templomablakokkal s egyéb régiségekkel, melyek a valódiság bélyegét magukon hordják, mert ilyenekből egy család ősnemessége eléggé világlik ki.

7. Néha megesik, hogy egyes nemesi családok birtokgyarapítás, házasság, adoptálás vagy más hasonló okokból ősi czímeröket megváltoztatják vagy gyarapítják, miből könnyen keletkezhetik, hogy *egy* törzsfán *egy* és *ugyanazon* nemzetség egymástól eltérő czímert kimutat, miért is kérelmező ilyen esetben köteles, félreértések és idővesztés kikerülése czéljából annak okát már a dedukcióban világosan kifejteni.

Minden ősi próba alapját a *törzsf*a képezi, mely az illető család mellékágainak mellőzésével csak arra szorítkozik, hogy a kérelmező, vagyis a nemességében megpróbálandónak a megkövetelt nemesi ősöktől való leszármazását előttünteti. E törzsf

a tehát össze nem tévesztendő a teljes genealógiai leszármazási kimutatókkal, melyek egy bizonyos család egész rokonságát összes elágazásaival és mellékvonalaival tüntetik elő. Hogy az ilyen approbált törzsfát egy későbbi kor generációi is esetleg felhasználhassák, elrendeltetett, hogy azokat pergamenre kell készíteni és minden egyes ősnek szánt helyen (quartier) nem csak annak kereszt- és családi neve, hanem családi czímere is pajzsával, ékszerszámaival és sisaktakaróival együtt a megfelelő heraldikus színekben legyen kifestve. E törzsfát négy, az alapítványképes nemességhez tartozó tanu írja alá *«sub fide nobili»*, mit

nemesi pecsétjükkel erősítenek meg azon írásbeli megjegyzéssel «miszerint úgy a törzsfán kimutatott leszármazás, valamint az összes rajta előtüntetett címerek igaziak és valódiak, hogy a törzsfán megnevezett összes családok ősnemes eredetűek, s hogy mindez nemcsak a tanuk előtt jól ismert tény, hanem ezt a felmutatott okmányok is teljesen bizonyítják.» A tanuk annak az országnak a nemességéből választandók, a melyben a nemességében megpróbálandó (probans) családja lakik, de meg nem engedtetik, hogy azok a megpróbálandóval egyenes vonalban rokonságban álljanak.

Ezen approbált törzsfa mindamelllett nem bír még teljes bizonyító erővel, amit csak akkor ér el, ha az alább közölt módon az előírt okmányok által támogatatik. Hitelessé csak akkor válik említett okmányok nélkül is, ha az országos nemesi levéltár igazgatósága vagy a máltai avagy a német lovagrend titkos kanczelláriája által igazoltatik, hogy a törzsfán kimutatott családok csakugyan az immatrikulált és nemességhez tartoznak, s hogy az előtüntetett filiatio (egyeses törvényes leszármazás) a valódi és igazi. Ez eseten kívül a négy nemesi tanú által approbált törzsfa is csak magán-okmány jellegével bír.

8. A mi a *törvényesített* és az *adoptált* gyermekeket illeti, a következők vétetnek zsinormértékül: Igaz ugyan, hogy a törvényesített gyermekek, tekintet nélkül arra, hogy törvényesítésük szüleik később bekövetkezett törvényes egybekelése folytán vagy az *uralkodó kegye* által történt, a fennálló törvények értelmében a törvényes leszármazás majdnem minden előnyeit és jogait élvezik, sőt hogy utóbb említett esetben a szülők későbbi törvényes házassága nem is szükséges arra, hogy természetes atyjuk nemességét és egyéb nemesi előjogait örökölhessék; de ha tekintetbe vesz-

szük, hogy a Mária Terézia királynőnek 1766. május 31-én kelt és most is irányadó pátense világosan és félremagyarázhatatlanul a *törvényes házasság alatti* születést követeli, magától értetődik, hogy a későbbi házasság által törvényesített gyermekek nem tekinthetők lovagvértű és alapítványképes ősöknek, annál kevésbbé pedig azok, a kik egyszerűen *«per rescriptum principis»* legitimáltattak, mert azoknál még a szülők *utólagosan* kötött törvényes házassága is hiányzik. Az adoptálás, azaz a törvényesítés tényéből folyó egyenrangúvá való kijelentés tehát nem pótolhatja a *vérbeliség* természetes hiányát. A szülők nemesi előjogainak átruházása a törvényesített gyermekekre, amit a polgári törvény megenged, még nem képesíti őket oly nemesi alapítványokra és kitüntetésekre, melyek szabályszerint kizárólag a nemesi családok tiszta és kifogástalan deszcendenciájának vannak fentartva. Magától értetődik, hogy rendkívüli esetekben az uralkodó kegye e tekintetben is kivételt tehet, amint ez már tényleg is megtörtént. Ugyan e felfogás alá esnek az *adoptált* vagy fogadott *gyermekek* is, kiket a polgári törvénykönyv szintén egyenjogosít a törvényes gyermekekkel, s kikre legfelsőbb engedélylyel a fogadó szülők nemessége és czímere is átruházható. Itt azonban az ősi próba főfeltétele: *az illető ősök véreből való igazi és természetes* leszármazás hiányzik; a fogadott gyermekek tehát még kevésbé ütik meg az ősi próbák mértékét mint a törvényesített sarjak.

9. Az egyenes, törvényes leszármazás (filiatio) bebizonyítása után most már annak a bizonyítására kerül a sor, hogy a család nemessége kifogástalan és kétségbe vonhatlan; azaz, hogy a legfelsőbb sorban kimutatott ősök már mint nemesek születtek, hogy ők tehát igazán *lovagszerű* ősöknek tekinthetők. Ha oly nemzetségekről van szó,

melyeknek őseredeti nemes származása köztudomású dolog, m. p. a *Mariássy, Andrássy, Zay* család stb. a «*lovag-vérűség*» bebizonyítása nem követeltetik; — de ott, a hol ez az eset nem áll fen, és az ősi próba keresztülvitelével megbízott examinátorok egyes családok nemessége felől gyanakodnának, a megpróbálandó (kérelmező) felhivatik, hogy vagy keresztlevéllel vagy más hiteles okmánynyal igazolja be, hogy az illető ős, ki a gyanakodásra okot adott, úgy atyai mint anyai részről csakugyan nemessé született. E szerint tehát a legfelsőbb sorban elötüntetendő ősök sorából nemcsak azok, a kik a nemességet magok szerezték (az úgynevezett *primi acquirentes*), hanem a nemes szülők ama gyermekei is záratnak ki, akik a világra jöttek, mielőtt szüleik a nemességet megszerezték, amennyiben ez esetben is a föltétel: a *nemesi születés* hiányzik. Az, hogy egy család, esetleg századokon át nemesi czímert használt, korántsem a nemesség bizonyítéka, mert czímerlevelek tudvalevőleg polgároknak is adományoztattak régi időkben.

10. A filiatio és a nemesség bebizonyítása után végül még a czímer-approbáció viendő keresztül, azaz annak a bebizonyítása, hogy a törzsfán elötüntetett czímerek tényleg és valósággal az illető családok jogosan szerzett és esetleg szaporított czímerei.

Ezt legjobban armális levelekkel, vagy nemesi okiratokkal lehet bebizonyítani, melyekben az adományozott czímerek rendesen heraldikailag rajzolva és kifestve láthatók.

Több oly nemesi méltóság, érdemrend és nemesi intézmény is létezik, melynek elnyerése nincs ugyan összekötve külön nemesi próba letételével, de melynek eléréséhez mindamellett megköveteltetik az ősnemes származás, vagy legalább a nemesség személyes bírása, amiről a «*Nemesi előjogok*» című fejezetben megemlékezünk.

HITELES HELYEK.

Miután az ősi próbák letételéről, valamint a nemességi és czímerapprobációkról szóló fejezetekben ismételt az úgynevezett *«hiteles hely»*-ekről és *konventek*-ről tétetik említés, mint oly forumokról, melyek hivatalból arra hivatvák, hogy szükség esetén az általuk kiállított bizonyítványokkal egyes családok nemességét, czímerök jogos használatát s azoknak valódiságát és eredetiségét, nemkülönben a nemes családok törvényes deszczendencziáját hitelesen igazolják és bizonyítsák, szükségesnek mutatkozik azoknak részletesebb ismertetése.

Magyarországban hiteles helyek (*loca credibilia* vel *authentica*) ama római katolikus káptalanok és konventek, melyek közhitelű pecsétet és országos levéltárt birnak. Ilyenek az összes székes káptalanok, a *rozsnýóit* és *kassait* kivéve; továbbá a társas káptalanok közül a *pozsonyi* és a *chazmai*; ugyszinte a szent Benedek-rendűeknek *Pannonhalmán*, *Zala-Apátiban* és a Garam melletti *Szent-Benedeken*, végre a premontrék *Csornán*, *Jászón* és *Leleszen* levő konventjei. Régebben a magyarországi hiteles helyek száma sokkal nagyobb volt, m. p. a többi közt a *boszniai* káptalannál fennállott, melynek jogát II. Ulászló 1498-ban részben megszüntette.

Ausztria hiteles helyei a nemesi káptalanok (*Hoch-*

stifte és adelige Domstifte), a római kath. szertartású káptalanok, érsekségek és apátságok, konventek, a cs. kir. hirnöki hivatalok (Herolds-Amt), a nemesi kamarák, a souverain máltai lovagrend nagyperjelsége, a német lovagrend alvezérségei (Ordens-Ballei) stb.

Ha egy magyar nemesi család törzsfáján esetleg az osztrák nemességhez tartozott ősök is előfordulnak, abban az esetben az illető ős nemessége, alapítványképes származása stb., ha eredeti okmányok hiányoznak, nevezett hiteles helyek által kiállított bizonyítványokkal támogatandók.

A hiteles helyek szervezése törvényileg van meghatározva; eredetileg az ország bizalmának alapján keletkeztek, később kir. privilegiumok s a törvény szabályozták eljárásukat.

Minden hiteles hely legalább öt, tudományosan képzett tagból áll. A hiteles helyek kötelesek a hozzájuk intézett megkeresésre a kívánt oklevelet levéltárukbán felkeresni, és hiteles átiratban kiadni. A régi magyar törvény szerint, ha ezt tenni vonakodtak, 500 forintnyi birságban marasztaltattak el, melynek egyharmada a bírónak, kétharmada a sértett félnek jutott.

A hiteles helyek a legnagyobb jelentőséggel bírnak mint közhiteltű országos levéltárak őrzői, s az azokban őrzött eredeti okmányok hiteles pecsét alatt való kiadásának eszközlői. Számtalan, és gyakran a legfontosabb, történelmi beccsel bíró családi okmányokat a hiteles helyek mentették meg az elpusztulástól, megőrizve azokat az ivadékok s az utókor számára.

Erdélynek két hiteles helye van: a gyulafehérvári róm. katolikus káptalan és a kolosmonostori konvent; utóbbinak székhelye Kolozsvár.

E két hiteles hely minden levéltárához egy kanonok szokott kineveztetni, levéltárőr (conservator) czímmel; továbbá a gyulafehérvárihoz két, a kolosmonostorihoz három világi requisitor, kikre együttvéve e két országos levéltár gondviselése és kezelése van bízva.

Azonkívül hiteles okmányokul fogadtatnak el az ősi próbák letételénél, a nemességi és czimerapprobációknál s egyéb nemesi bizonyításokkal összekötött ügyekben a m. k. nemzeti muzeum, a m. tudományos akadémia, a m. k. egyetem levéltárai, valamint az országos m. k. levéltár, végre az országban levő többi muzeum, kir. egyetem s hasonló intézetek levéltárainak igazgatói által kiállított és hiteles pecsétjükkel ellátott bizonyítványok is, anélkül, hogy azok *közjegyzői*, vagy más *hatósági* hitelesítésre szorulnának.

Miután többször az az eset fordult elő, hogy plébánosok és lelkészek is hivatva érezték magukat hiteles ősi táblák és törzsfák kiállítására, egy legfelsőbb rendelet bocsátott ki, mely szerint az egyházi hatóságok ugyan felvannak jogosítva és hivatva is, hogy keresztlevelek, házassági és halotti bizonyítványok alakjában az anyakönyvekben előforduló *egyes* esetekről pontos és megbízható kivonatokat kiállíthassanak, hogy azonban akkor, ha a jelölt rokoni és leszármazási viszonyait külön genealogiai kimutatásban (törzsfá) előtűntetik, jogkörüket áthágják, miután erre a politikai hatóságok, illetve a hiteles helyek (konventek) hivatvák.

A DEDUKCZIÓ

AZAZ:

A TÖRVÉNYES SZÁRMAZÁS LEVEZETÉSE.

Már előbb megjegyeztük, miszerint az osztrák-magyar monarchiában szokásos ősi és nemesi próbák letételénél nem elégséges csupán a mellékleteivel felszerelt törzsfát előterjeszteni, hanem hogy egy úgynevezett dedukció, azaz a törvényes leszármazás magyarázata is benyújtandó, melyben a próba-okmányokra (documenta probatoria) való hivatkozás mellett bizonyos rendszer szerint előtüntetendő, miként bizonyítatik be a jelöltnek a törzsfán kimutatott leszármazása, saját személyétől visszafelé emelkedve, a legvégső sorban előtüntetett ősökig, valamint a törzsfán látható nemzetségek ősnemessége és alapítványképessége, továbbá czimereik történeti és heraldikai azonossága és helyessége.

E dedukcióban van tehát alkalom és elegendő tér nyújtva arra is, hogy a jelölt a látszólagos hézagokat kiegészíthassa vagy igazolhassa, az egyes okmányok közt netán támadó ellenmondásokat megvilágítsa s azokat szétoszlassa, valamint az esetleg szükségesnek mutatkozó magyarázatokat és felvilágosításokat megadja.

Nem eléggé ajánlható mindenkinek, a ki valamely ősi próba letételére utasított, hogy azt oly tökéletesen és kifogástalanul nyújtsa be, amint azt az illető alapszabá-

lyok megkövetelik; ez pedig különösen figyelemben tartandó a *máltai* és a *német lovagrend*, nemkülönben az *első négy* nemes hölgyalapítvány ősi próbáival szemben.

Felületes és könnyelmű eljárás az adatok összeállításánál, bizonyos körülmények állítólagos vagy látszólagos hitelességébe elhamarkodottan vetett bizalom rendesen megboszulják magukat ismételt elutasítások s egyéb kelemetlenségek által. Néha az is szokott előfordulni, hogy abban az igyekezetben, miszerint a történetesen valamilyik ős tiszta leszármazását kissé kétséges színben előtűntető folt tisztáztassék, azzal a megnyugtató frázissal, «hogy úgy sem vallja kárát senki miatta», hiányos okmányokon a történelmi és genealogiai igazság rovására pótlások és javítások, jobban mondva: *hamisítások* eszközöltetnek. Eltekintve ily eljárás inkorrekttségétől, mindenki meg lehet győződve, hogy sokkal czélszerűbb, ha az illető dedukciójában szigoruan a történeti igazság mellett maradva, a netán tényleg meglevő hiányokat sem leplezgeti, hanem azokat nyíltan előtűnteti, mert ha egyes esetekben bizonyos elnézés egyáltalában gyakorolható, akkor a dispensáció az illető hiányra nézve úgy is meg fog adatni; ha pedig nem, akkor mindenesetre czélszerűbb a további kísérletekkel felhagyni, mint p. egy régi okmányról leolvasztott valódi pecséttel holmi apokryph okmányt összekovácsolni, nem tudva azt, hogy a szakértő gyakorlott szeme az efféle misztifikációt első tekintetre szokta felismerni.

E tekintetben különösen a külföldről jövő okmányok, törzsfák és címerekkel szemben a legnagyobb elővigyázat ajánlandó, mert a külföldön, kivált Londonban, Párisban és Antwerpenben külön czimer- és törzsfagyarak léteznek, melyek «College historique et genealogique», vagy más efféle firmák alatt a jóhiszeműséget kizsákmányolják. Ezek

kivált német, lengyel és magyar törzsfák, nemesi leszármazási táblák és czímerlevelek gyártásával foglalkoznak *szabott ár szerint*. Bizonyos összegért mindenki megrendelhet magának akár emberemlékezet előtti időkig visszanyúló «*családi*» törzsfát, vagy egy «*extrait genealogique*» című apokryph tákolmányt, melyet rendesen «*több jeles lovagrend*» néhány költött «*vitéze*» ír alá kiállítókként, kik hogy jobban imponáljanak, a maguk részéről is az illető okmányt a szokásos hitelesítésekkel elláttatják, minek az a célja, hogy a hamisítványnak, — persze csak a laikus előtt, — az authenticitás látszatát megadják. A boldogított ember, ki az efféle «okmány»-okat néha több száz, vagy több ezer forint árán is megszerezte, s a ki szemben a rajtok látható, különböző miniszteriumok által kiállított hitelesítések és láttamozásokkal (melyek különben korántsem az okmány *tartalmát* vagy *authenticitását*, hanem csupán a *kiállítók aláírásait* hitelesítik) ezen okmányokat csalhatatlan bizonyítékoknak véli, csakhamar tapasztalja azoknak döntő helyen való bemutatása és elutasítása után, hogy e pénz nálunk nincs forgalomban.

Hogy a dedukció, vagyis az egyenes törvényes leszármazásnak elöltüntetési módját könnyen érthetőleg ismer-tessük, úgy a mint az a különböző nemesi intézményeknél szokásban van, alább közöljük:

- a) a *souverain máltai lovagrend*,
- b) a *mária-schuli nemes hölgyalapítványi intézet*,
- c) a *cs. kir. kamarási, nemes apródi rang és a csillagkeresztes rend*-ért leteendő ősi próbákhoz szükséges deduk-cziót, illetőleg az ősi táblák szerkezetének mintáit.

A NEMESI LEVÉLTÁRAK HIÁNYOSSÁGA ÉS HANYAG VEZETÉSE.

A ki csak némileg is foglalkozott valaha ősi próbák összeállításával és azoknak megvizsgálásával, bizonyára azt tapasztalta, hogy az e tekintetben felmerült akadályok és nehézségek nagyjából a levéltárak hiányosságából, vagy azoknak századokon át történt elhanyagolásából keletkeznek.

Nagyon csekély számú mágán és nemesi családot kivéve, melyek levéltáraikat példaszerű rendben tartják és tovább vezetik, vajmi ritkán fordul elő az az eset, hogy a bizonyos célra leteendő ősi próbára készülő jelölt képes volna, mindazokat a bizonyítékokat és adatokat beszerezni, melyek törzsfájának tökéletes felszereléséhez szükségesek, sőt a legtöbb esetben még a legvégső sorokban előtűntetendő ősök kereszt- vagy családi neveit sem tudja megmondani. Nem is csoda, hogy ott, hol az illető család nemzedékről nemzedékre édeskeveset törődött le- származási és nemesi okmányainak gyűjtésével és rendbehozatalával, s elmulasztotta a családban előfordult születek, házasságok vagy rangemeléséknél a megfelelő okmányt megőrizni arra a célra, hogy ha esetleg bizonyos célra a filiatio-próbának összeállítása szükségesnek mutatkozik, — leküzdhetetlen nehézségekkel szemben találjuk magunkat. Az illető családok tagjai gyakran azt sem tud-

ják megmondani, hogy nagyszülők (nem is említve a felsőbb, távolabb eső sorokat) keresztelő-levelei honnan szerezhetők meg, miután a családi feljegyzések teljes hiánya és a régi idők hiányos anyakönyvvezetése a kutatást nagyon megnehezítik.

Ha ehhez még azt is vesszük, hogy hazánk Európa azon országainak egyike, melyekben egy ezer év óta az ellenséges inváziók, belháborúk és az elemi csapások egész legiója leginkább pusztítottak, a tatárjárástól kezdve a félholdnak századokon át tartott rémuralmán át, a többi kül- és belháborúk és az újabbkori forradalmokig, a midőn nem egyszer egész vidékek elpusztítottak s az egyházi s családi levéltárak a lángok által megsemmisültek, vagy ha egy család őseinek kutatásánál az a valószínűség látszik fenforogni, hogy egy bizonyos ős keresztle vele vagy házassági bizonylata valamely katonai állomáson, távol az illető ős szüleinek rendes lakóhelyétől kiállítattott, akkor nemsokára minden támpont elvesz s a kutató kényszerítve van, hogy a szükség esetén ugyan megengedett, de döntő alkalommal szintén csak nehezen megkeríthető pótló bizonyítékokat igénybe vegye.

Ugyan ez áll a nemesség- és címerapprobácziónál is, különösen kevésbé ismert vagy kihalt családokkal szemben, ahol senki sem található, a ki a szükséges okmányok autentikus másolatait megszerezhetné, vagy legalább megbízható adatokat kézhez szolgáltathatna.

A nemesi családok mindenestre saját érdeküknek megfelelőleg cselekednének, ha családi levéltáraikra nagyobb gondot fordítanának s azoknak rendbehozatalára és kiegészítésére törekednének. Számos oly adat vagy nyom, melyet bizonyos időpontig még sikerrel követni lehetett volna, néhány év leforgása alatt örökre tűnik el; nem egy kor-

tanu, ki bizonyos homályos adat felől felvilágosítást adhatna vagy tanuságot tehetne, száll sírba s vele együtt a szükségelt adat megszerzésének lehetősége is; nem egy becses családi feljegyzés, levelezés nyomtalanul vész el, ha kellő időben elmulasztottuk hasznát venni.

Nem eléggé ajánlható tehát a magyar nemesség azon tagjainak, a kik annak a lehetőségét is szem előtt tartják, hogy valamely utódjuknak még esetleg érdekében lehetend, bizonyos célra egy ősi próbát letenni, hogy családjáról rendes törzsfát és genealógiai táblázatokat vezessen, az azok hitelességéhez szükséges bizonyító okmányokat megőrizze s előbbieket egy, esetről-esetre újból kiegészítendő dedukció által megmagyarázza, mi által szükség esetén a családtagok abban a helyzetben lennének, teljesen felszerelt törzsfájukat vagy eredetben, vagy autentikus másolatban költségek és idővesztés nélkül megszerezni s illetékes helyen felmutatni.

De nemcsak az egyes családok érdekei teszik ezt ajánlatossá, hanem az általános történeti és genealógiai érdekek is, melyek a nemesi levéltárak felületes és hanyag vezetése által érzékenyen megkárosíttatnak.

Az egyházi és nemesi levéltáraknak a tatár- és törökjárásban részben történt elpusztulásán kívül első sorban a családi levéltárak s az országos levéltár anyag kezelése, mely utóbbi csak az 1690-ben rendszeresen felállított *«magyar udvari kancellária»* működésének megkezdése óta felelt meg hivatásának, nemkülönben a feleknek kiadott nemesi okiratok és armális levelekkel való könynyelmű elbánás oka annak, hogy a magyar nemesség sok őseredetű családja képtelen arra, hogy nemességét hiteles okmányokra támaszkodva, kimutassa. Ama «hisztorikus okok», melyeknél fogva a souverain máltai lovagrend év-

századokon át egészen a jelenkorig a magyar nemességet nem ismerte el «*receptióképesnek*» (azaz képesnek arra, hogy tagjai a rendbe felvétessenek), leginkább abból állottak, hogy a magyar nemesség hiányos szervezete és hanyag, felületes adminisztrációja folytán a nyugat- és közép-európai nemesség által hajdanában nem ismertetett el «egyenrangúnak», mi nagyobbbrészt abban leli magyarázatát, hogy nagyon sok oly magyar család létezett és létezik ma is, a mely nemességének megszerzését és jogos bírását *authentice* bebizonyítani képtelen, mindamellett, hogy a századokon át nemzedékről nemzedékre leszármazott deszcendenciájának nemessége az egész országban notóriusnak tartatik. Ezen okok, valamint ama kétségbenvonhatlan tény, mely szerint a különben ösvértű és minden más nemesi tekintetben kifogástalan magyar arisztokrata családok nagy része az egyes generációkban való tiszta nemesi leszármazásának be nem bizonyíthatása miatt képtelennek bizonyult a Habsburg-ház uralkodói által bizonyos czélokra kötelezővé tett ősi és nemesi próbák feltételeinek eleget tenni, indították annak idejében Mária Terézia királynőt és Ferencz királyt arra, hogy a magyar udvari kancellária e tárgyra vonatkozó előterjesztésének figyelembe vétele után a magyar nemesség részére az udvarképesség, a cs. k. kamarási, nemesapródi és a csillagkereszteshölgyi méltóságok elnyerésére vonatkozólag legfelsőbb kegyelemből az osztrák nemességnél uzusban levő próbáknál sokkal enyhébb ősi próbákat rendszeresítették, csakhogy abban a helyzetben lehessenek, a magyar nemesség színe-javát udvaruknál fogadhatni.*

A hajdani nemesi levéltárak hiányos vezetését világo-

* E kedvezmény újabb időben megszűnt.

san tünteti elő *Tisza Kálmán* belügyminiszternek 1886. január havában a nemesi oklevelekre vonatkozólag következő kibocsátott körrendelete:

«A magyar udvari kancellária rendszeres felállításáig, vagyis 1690-ig a *«Liber Regius»* (könyv, a melybe a király által adományozott nemesség beigtattatott) annyira hiányosan vezetettett, hogy különösen az abban foglalt nemesi levelekről bátran mondható, hogy *alig egy tized százalékát képezik azoknak, melyek 1527-től 1690-ig a magyar udvari kancellária által a feleknek tényleg kiadattak, anélkül hogy a Liber Regiusba bevezetve volnának, vagy róluk az eredeti konceptus megmaradt volna.* Minthogy a szóban levő adatokat mind az egyes kormányhatóságok, különösen a közös hadügyi és a m. k. honvédelmi miniszterium, mind a nagyközönség is mindegyre sűrűbben veszik igénybe: a fentebb jelzett nagy hiány pótlására minden lehető el kell követni, minél fogva az országos levéltárnok, a hozám 1885. december hó 6-ikán 1255. sz. a. intézett előterjesztésében többek között és pedig első sorban azt is javaslatba hozta «hogy a régi hiteles helyek levéltárainak őrei kéressenek, hogy a kezelésük alatt álló országos levéltárakban külön deponált, vagy protokollumaikban átírt, vagy egyéb irataik közt található nemesi címeres oklevelekről és nemesi bizonyítványokról egy teljes jegyzéket készítsenek, illetőleg terjeszsszenek be, amelyben az évszámon kívül

1. a címeres levelet adományozott fejedelemnek, vagy a nemesi bizonyítványt kiállított hatóságnak,

2. a címeres levelet vagy a nemesi bizonyítványt nyelőknek nevei egyenként, a hol lehetséges, illetőségük kiüntetésével, és

3. levéltári jelzeteik, melyek alatt ez iratok őriztetnek,

pontosan felsorolva volnának. Nagy köszönettel fogadtatnék, ha a tudomány és a nagy közönség érdekében, a kérdéses jegyzékbe az illető káptalannak vagy konventnek privát levéltárában őrzött ilyenmű okiratai is felvételnek. » Ennek előrebocsátása után hazafiui bizalommal felkérem a czímet, hogy a rendelkezésére álló adatok alapján a szóban forgó oklevelekről és bizonyítványokról lehetőleg pontos jegyzéket készíttetni s azt mielőbb hozzám juttatni sziveskedjék. »

UDVARI ÉS NEMESI MÉLTÓSÁGOK, MELYEK ŐSI PRÓBÁK LETÉTELE ÁLTAL
NYERHETŐK MEG:

I.

UDVARKÉPESSÉG.

Az udvarképesség, azaz az udvarnál való megjelenhetési jog kizárólag az ősi nemességnek van fentartva.

Kivételt képeznek e tekintetben csakis a valóságos belső titkos tanácsosok s azoknak nejei, az idegen hatalmasságok követői, a cs. és kir. hadsereg tábornokai s a közös hadsereg, a hadi tengerészet valamint a két honvédség tisztikara hadnagytól felfelé.

Ő Felsége legújabban indítatva érezte magát, a cs. és kir. tábornokok és tisztek nem udvarképes születésű nejeit, míg férjeik a katonai jelleget megtartják, a kihirdetett udvari ünnepélyeken való megjelenhetésre följogosítani, ha előbb Ő Felsége a császárné és királyné előtt való bemutatás végett, Ő Felsége a császárné és királyné főudvarmesternőjénél jelentkeztek. Indítatva érezte magát továbbá Ő Felsége az alább nevezett méltóságok nem udvarképes születésű nejeit is, míg férjeik tényleges szolgálatban vannak, feljogosítani, hogy az udvarnál megjelenhessenek, ha előbb Ő Felsége a császárné és királyné előtt való bemutatás végett, Ő Felsége a császárné és királyné

főudvarmesternőjénél jelentkeztek. E méltóságok a következők: a közös külügyminiszter, a miniszterelnökök és a miniszterek, a közös legfelső számszék elnöke, a testőrkapitányok, Ő Felsége vezérsegédtisztjei, Ő Felsége katonai irodájának főnöke (ha tábornok), Ő Felsége kabinetirodájának igazgatója (ha államtanácsos), a közös külügyminiszterium első osztályfőnöke, a cs. és kir. nagykövetek és követek (a míg külföldi udvaroknál meghitelezve vannak), a tényleges szolgálatban álló tábornagyok és lovassági tábornokok, a hadtestparancsnokok és a rendszeresített hadtestparancsnok-helyettesek (Grácban, Budapesten és Prágában), a dalmáciai hadparancsnok, a közös hadügyminiszterium tengerészeti osztályának főnöke, a vezérkar főnöke, a tüzér-, hadmérnök-, és lovassági főfelügyelők, a katonai legfelső törvényszék elnöke, a katonai főtörvényszék elnöke, a magyar zászlós urak, a m. kir. kuria elnöke, a m. kir. állami számszék elnöke, a fiumei kormányzó, a m. kir. ítélőtáblák elnökei, a cs. kir. birodalmi törvényszék elnöke, a cs. kir. közigazgatási törvényszék elnöke, a cs. kir. legfelső törvény- és semmitőszék elnöke, a cs. kir. legfelső számszék elnöke, a cs. kir. helytartók, a cs. kir. tartományi főtörvényszékek elnökei, és a cs. kir. tartományi főnökök.

Már említettük, hogy az udvarnál való bebocsáttatási jog ugyanazon feltételek teljesítésétől van függővé téve, a melyek a cs. k. kamarási méltóság s a cs. k. nemes apródi rang elnyerésénél irányadók. E feltételek abban rejlenek, hogy a kérelmezők az udvarnál való bebocsáttatási jog elnyerése előtt ősi próbának tartoznak magukat alávetni.

Azelőtt csak az osztrák örökös tartományok nemes-

ségéhez tartozó kérelmezők voltak kötelesek *nyolcz öst* atyai ágból, *négyet pedig* anyai ágból kimutatni, míg Mária Terézia királynő és Ferencz király a magyar nemesség iránti különös kegyből és tekintettel arra, hogy a tatár- és törökjárás idejében sok magyar kastély, templom és levéltár elpusztult, minek következtében a filiatio (egyeses törvényes leszármazás) kimutatásához szükséges okmányok a kérelmezők által sok esetben a legjobb akarat mellett sem voltak megszerezhetők — megengedte, hogy a magyar nemesség úgy a kamarási és nemes apródi rang valamint az udvarnál való megjelenhetési jog elnyerésénél enyhébb feltételeknek vettessék alá, mint az osztrák. E kiváltság azonban 1869-ben, a cs. k. kamarási méltóság elnyerésére kötelező ősi próba egyenlővételének idejében a magyar nemességre nézve is megszűnt.

Az udvarképességgel bíró személyek azt a kiváltságos előjogot élvezik, hogy igényt tarthatnak az udvari ünnepélyességek, felvonulások és körmenetekben ő Felségeik kíséretében való résztvételre, továbbá arra, hogy az udvarnál rendezett multságok, ünnepélyek, mint bállok, díszebédek, matineeék, vadászatok, lovagjátékok (carroussel) stb. hivatalosak legyenek s bennök részt vegyenek.

E helyen megemlítendő, hogy az udvarnál tartott bállok három osztályra oszlanak:

- a) *Kamarabállok* (Kammerball),
- b) *Udvari bállok* (Hofball),
- c) *Bállok az udvarnál* (Ball bei Hof).

A *kamarabálokon* az uralkodóház tagjain, idegen fejedelmeken, kir. herczegek és herczegnőkön kívül csakis az udvarnál a legbensőbb viszonyban álló magas urak és hölgyek szoktak megjelenni.

Az *udvari bál*okra csak az udvarnál bebocsátást nyert egyének hivatnak meg.

A «*bál*ok az *udvarnál*» intézményét a régi bécsi udvar nem ismerte, ezek I. Ferencz József király uralkodása alatt, 1868-ban rendszeresítették és soroztattak be a Habsburg dinasztia udvari ünnepélyei közzé. Ő Felsége ezen újnemű udvari ünnepély életbeléptetése által konczessziót adott a haladó korszellemnek, a mindinkább terjedő demokrata eszméknek, melyek közelebbre hozták a trónhoz a polgári elemet is, mint hajdan. A «*bál*ok az *udvarnál*» t. i. alkalmat nyújtanak nem csak az arisztokráciának, hanem a polgári világ kitűnőségeinek is, hogy az udvarral társadalmi téren is közvetlen érintkezésbe juthassanak, a miből régente egészen ki voltak zárva. A «*bál* az *udvarnál*» nevezetű ünnepélyre minden polgári osztály egy vagy több kiválóbb képviselője hivatik meg. Ott látjuk tarka tömkelegben a kitüntetett bortermelőt, nagyiparost, ügyvédet, egyszerű lelkészt igénytelen ruháikban, az aranytól duzzogó lovassági tábornokot, titkos tanácsost, a minisztert, mágnást, a hírlapírót vagy hadnagyot, «*kinek az arany kardbojt megadja a lovaggá ütést s odaülteti a tábornagy mellé a legfelsőbb hadúr asztalához*», az ígész zene dallamai mellett kir. herczegnőkkel és palotahölgyekkel tovorepülni a tánczterem sima parketjén.

Az ősi próba letételén alapuló udvarképesség csak I. Ferencz császár óta bír érvénnyel a dinasztának Magyarországon tartott udvaránál is, mert az avitikus Magyarország nemesi alkotmánya szerint minden magyar nemes bírt azzal a vele született ősi joggal, hogy a királynak Budán vagy Pozsonyban tartott udvaránál megjelenhetett.

Az ősi próba letételében rejlő udvarképességi feltételek alól, melyeknek betartását a főudvarmesteri, illetve a

főkamarási hivatal a legszigorúabban követeli, csak ő Felsége kegye menthet fel, ami azonban csak nagyon ritkán fordul elő, mint ez a hatvanas években egy érdekes esetben Bécsben történt, amikor is a szépségök és szeretetreméltóságuk miatt a bécsi körökben «*Götterkinder*»-eknek elnevezett két Erdődy grófkisasszony fiatalabbika, Hanna grófnő,* a királyné különös kegyét és rokonszenvét bírván, általa sok kitüntetésben részesült, de miután a grófkisasszonyok édes anyja egyszerű bécsi polgár leánya volt, azok az udvaron való megjelenhetési jogra nem tarthattak igényt. A királyné egy alkalommal különös kegyének jeléül, utóbb nevezett grófnőt «*kivételesén*» egy udvari ünnepélyre hivatott meg, ez által arra az *egy* esetre megadván neki az udvarképességet. A grófnő büszkesége azonban el nem fogadhatónak találta e meghívást a «*kivételesség*» hangsúlyozása miatt, mire ő Felsége a királyt — szintén «*kivételesén*» — egyszersmindenkorra udvarképesnek nyilvánította.

Világos tehát, hogy miután az udvarképesség előjogának a bírása nem külső, személyhez kötött kitüntetések, fényes társadalmi állás vagy csupán a magas főnemesi rang kimutatása által szerezhető meg, hanem hogy ellenkezőleg a nemesi értelemben vett *tiszta* leszármazás bizonyítása alapján érhető csak el s hogy ennél fogva az egyszerű nemes, a ki e követelménynek megfelel, inkább tarthat igényt ennek az előjognak az adományozására mint a leggazdagabb, még oly fényes és magas társadalmi állást elfoglaló állampolgár bokros érdemeinek daczára is, vagy mint akár a *tiszta* deszczendenciájukat a nemes ősök megkövetelt számaig visszavezetni nem tudó hercegek.

* Később Széchenyi gróf berlini nagykövet neje lett.

grófok, bárók vagy új mágnások, kik e hiány miatt az udvarnál való megjelenhetési jog megszerzésére ex principio igényt nem tarthatnak.

Az udvarképességi előjog megszerzésének e hagyományos, szigorú feltételei a Habsburgház udvaránál majdnem egy félévezreden át uralkodott ó-spanyol etiquette-nek a modern világba is belenyúló egyik ősi maradványa.

A mai társadalom, az alkotmányos élet s a szabadelvű világ demokrata nézetei, a törvényelőtti jogegyenlőségnek elvei közepett e jog is a többi nemesi kiváltságokkal egyetemben úgy tűnhet fel mint a XIX. századnak üde vérkeringésű demokrata szervezetébe beékelte darab középkor. A nézetek e tekintetben is különbözők lehetnek, azonban kétségtelen, hogy ama sarkalatos házi jog gyakorlása, melyet az angol így fejez ki: «My house is my castle», és melyet a legszegényebb állampolgár is szabadon gyakorolhat saját négy falai közt, hogy t. i. saját akarata szerint választja vendégeit, az uralkodótól sem tagadható meg.

A szabadelvű Anglia és Olaszországban, a német birodalom királyi és fejedelmi udvarainál, Dániában stb. bár más alapra fektetett, de lényegben majdnem kivétel nélkül még szigorúbb arisztokrata szellemű felfogások szabják meg az udvarnál való bebocsáthatás feltételeit.

Kivétel e tekintetben főleg csak Francia- és Oroszországban tapasztalható. Előbbiben azért, mert jelenleg fejedelmi udvarral nem bír, és mert akkor is, amikor még III. Napoleon uralkodott, császári fénynyel és pompával véve körül trónját, a Faubourg St. Germain büszke nemzetségei, az «ancienne noblesse» képviselői, távol maradtak a parvenu udvarának légkörétől s a két császárság alatt katonákból alkotott új arisztokrácia az «alapítvány-

képesség fogalmainak és követelményeinek ugyancsak meg nem felelt volna, míg Oroszországban, mely szinte csak I. Péter óta bír európpailag szervezett nemességgel, az udvarképesség adományozásánál rendszer nem létezik s a magas nemességen kívül, mindenki, aki a csár vagy csárnő pillanatnyi kegyét bírja, udvarképessé válhatik — ha szinte csak rövid időre is.

II.

A CS. KIR. KAMARÁSI (ARANYKULCSOSI) MÉLTÓSÁG, A NEMES APRÓDI RANG ÉS AZ UDVARNÁL VALÓ MEGJELENÉS ELŐJOGÁNAK MEGSZERZÉSÉHEZ SZÜKSÉGES ŐSI PRÓBA.

A cs. k. kamarási méltóság, a nemes apródi rang és a legfelsőbb udvarnál való megjelenhetés (udvarképesség) előjogának elnyerése előtt leteendő ősi próbák 1869-ig különbözők voltak.

E czélra léteztek :

I. *a német próba,*

II. *a magyar próbák, és*

III. *az olasz próbák, melyeknek mindegyikét külön rendeletek szabályozták.*

I.

A magyar próbák.

(L. az I. II. és III. számú ábrákat.)

A magyar nemesek három különböző módon tehették le az ősi próbát, és pedig :

1. Atyai és anyai részről való *hét* nemes generáció,
2. atyai részről való *hét* nemes generáció és e hét generációban *egyetlen egy* oly házasságnak a bizonyítása által, mely a nemesi rangnak megfelelt,
3. *hét* nemes generáció apai részről való kimutatása és annak a bizonyítása által, hogy a jelölt anyja ősnemes származású volt.

E próbák közül az első volt a legszigorúbb, a második a legnehezebben összeállítandó, a harmadik pedig a legközönségesebb és egyúttal a legdivatosabb is. A magyar próbák rendesen a megyei hatóságok bizonyítványaival támogattattak. Ha a jelölt képtelen volt, a hét nemes generációt autentikus filiatio-okmányokkal bizonyítani, a magyar nemesség iránti különös kegyből meg volt engedve, hogy a jelölt e hiányt azáltal pótolhatta, hogy kimutatta, miszerint családja már az 1600-ik év előtt nemesi jószággal bírt s azt jelenleg is bírja. Ily esetben aztán a cs. k. kamarássá való kinevezés kegyelemből történt. A magyar jelöltek különben a német próbát is tehették le, ha akarták, de ezzel a joggal nem igen éltek, amennyiben a német próba sokkal nehezebb volt s a törzsfán előforduló egyetlen messalliance is elégséges volt arra, hogy az ősi próba ne sikerüljön, míg a magyar próbák ajtiszta nemes, alapítványképes leszármazásra egyáltalában nem fektettek súlyt, azzal megelégedvén, hogy a jelölt családjának ősnemes eredete bizonyíttassék. A magyar indigenák a német próbát tartoztak letenni.

II.

A német próba.

A német birodalom és az osztrák tartományok nemessége azelőtt is azt a próbát tette le, mely jelenleg a monarchia mindkét felének nemességére kötelező, azaz tartozott apai részről *nyolcz dédszülét*, anyai részről *négyszépszülét* bizonyítani. Ezen ősök közül egynek sem volt szabad olyannak lenni, a ki primus acquirens volt, azaz a nemességet maga szerezte.

III.

Az olasz próbák.

Az olasz próbák még abban az időben rendszeresítették, mikor a Habsburg-dinasztia tartományokkal bírt Olaszországban. Az olasz próbák kötelezők voltak a lombárd-venecziai, és a többi olasz nemességre. Az olasz próba még a magyarnál is könnyebb volt. Feltételei a következők voltak :

1. Ha a jelölt egy cs. k. kamarás és egy csillagkeresztes hölgy fia volt, akkor csak keresztlevelét és a szülei említett méltóságát igazoló okmányokat tartozott betérjeszteni.

2. Ha csak egy szüle viselte a két méltóság egyikét, abban az esetben a jelölt tartozott keresztlevelén kívül azt az approbált törzsfát is előterjeszteni, a melynek előmutatásával annak idejében az illető méltóságot megszerézte.

3. Ha a jelölt velencei patriczius volt, keresztlevelének bemutatásán kívül csak azt kellett bizonyítania, hogy úgy ő mint szülei és mindkét ágból való nagyanyái a hajdani velencei köztársaság *«Arany könyvé»*-be (Libro d'oro) be vannak írva. Ha ez nem volt bizonyítható, akkor a jelölt a rendes ősi próbát tartozott letenni. E próba egy törzsfából állott, melyen atyai és anyai ágból a nagyapja, szép- és dédapa, továbbá a nagyanya, ennek apja, nagy- és szépatyja nemessége vala bizonyítandó.

Ő Felsége egy 1869-ben kelt legfelsőbb rendelettel az addig a cs. k. kamarási méltóság, a cs. k. nemesapródi rang és az udvarnál való megjelenhetési jog, az úgynevezett udvarképesség megszerzésénél szokásban volt, *különböző* ősi próbákat megszüntette és azokat egyenlővé téve,

az addig *«német próba»* elnevezés alatt ismeretes volt ősi próbát az egész osztrák-magyar monarchia nemességére nézve kötelezővé tette.

A cs. kir. kamarási méltóságnak az osztrák-magyar monarchia nemességére jelenleg egyformán kötelező ősi próbája.

Azok a feltételek, a melyeknek a cs. k. kamarási méltóság elnyeréseért folyamodó jelöltek megfelelni kötelesek, illetőleg azokat autentikus okmányokkal bizonyítani tartoznak, a következők:

1. a *kifogástalan ősnemesi kvalifikáció*, azaz apai részről való 8 dédszüle, anyai részről való 4 szépszüle bizonyításából.

Ez az ősi próba kötelező az osztrák-magyar monarchia mindkét állama nemességének kebeléből kikerülő jelöltekre.

Ugyanez áll a cs. k. kamarási méltóságot kérelmező külföldi nemesekre is. Megkiváncsítanak azonban, hogy a külföldi jelöltek okmányai *egyenként* az illető jelölt hazai nemesi hatósága által megerősítve, e megerősítés az ottani cs. és k. követség vagy konzulátus által elismerve, ezen elismerés pedig az uralkodóház cs. és k. minisztere (külügyér) által hitelesítve legyen.

Oly belföldi jelölt, *ki szabályszerűen letett ősi próba* alapján cs. k. nemesapróddá kinevezve volt, vagy akinek apja *kifogástalannak elismert ősi próba* letétele után a kamarási méltóságot elnyerte, avagy a kinek édes anyja hasonló módon a csillagkeresztes hölgyi méltóságot bírta vagy most is bírja, végre azok a jelöltek, a kiknek törzsfájukon cs. k. kamarások vagy csillagkeresztes hölgyek fordulnak elő, fel van jogosítva, hogy folyamodványá-

ban ily tényekre hivatkozzék. Hasonló módon oly ősökre is történhetik hivatkozás, kik *helyesen kiállott ősi próba* alapján egy *alapítványképes, nemes lovagrend* (máltai vagy német lovagrend és a m. kir. Szent Istvánrend) vitézei lettek, ha a letett ősi próba az illető rend kancelláriája által hitelesítettett.

2. *Katonatiszti* minőségben a közös hadsereg, a hadi tengerészet vagy a két honvédség tetteles, tartalék- (illetve szabadságolt állományába) vagy nyugdíjállományába tartozó, valamint a «szolgálaton kívüli viszony»-ban levő tisztektől ezentúl meg nem kívántatik, hogy a századosi, illetőleg fregatta- vagy sorhajóhadnagyi ranggal birjanak, ami azelőtt kötelező volt, *szükséges azonban, hogy az illetők a 24-ik életévet már elérték.*

Magánosok, valamint polgári államhivatalban levő férfiak szintén kötelesek a 24-ik év elérését kimutatni; *a mi az állami hivatalnokok rangját illeti,* hogy t. i. elegendőnek tekinthető-e a kamarási méltóság adományozására, esetről-esetre Ő Felsége határozata szükséges.

Oly jelöltek, kik hadkötelezettségüknek még meg nem feleltek, illetőleg azt még be nem végezték, csak akkor kérelmezhetik a cs. k. kamarási méltóság adományozását, *ha tiszti ranggal birnak.*

A magánosztályhoz tartozó jelöltek kiváló társadalmi állást és a rangnak megfelelő vagyont tartoznak kimutatni; ha cs. k. kamarásokká kineveztetnek, *ő Felsége legmagasabb engedélye nélkül* nem vállalhatnak semmiféle magán- vagy egyéb oly hivatalt, mely pénzbeli járulékkal, osztalékkal vagy irodailletmények élvezetével össze van kötve.

3. *Kifogástalan erkölcsi és politikai magaviselet.*

A mi a cs. k. kamarai méltóság adományozásánál lefizetendő kincstári díjat (Camerai-Taxe) illeti, megjegyzendő, hogy a tetteles állományú katonatisztek és az állami tisztviselők folyamodványaikban e díj elengedését kérelmezhetik. E jog kiterjed a közös hadsereg tartalékos és a két honvédség szabadságolt állományú tisztjeire, úgyszintén a «szolgálaton kívüli viszony»-ban álló tisztekre és az állami hivatalnokokra is, ha az esetleg kitöltött *több évi tényleges szolgálati idejökre* valamint ki nem elégítő vagyoni viszonyaikra való hivatkozással a kincstári díj elengedésére igényt tartanak. Magától értetődik, hogy ily kérelmezés teljesítése csupán ő Felsége kegyétől függ. Földbirtokosok, vagy oly jelöltek, kiknek kedvező anyagi viszonyai közismeretesekek, nem támaszthatnak igényt a kincstári díj elengedésére.

A *kincstári díj* valamint a legfelsőbb helyen meghatározott *bélyeg- és kiállítási díj* (Expeditions-Taxe) a kinevezett kamarás által *még az eskü letétele előtt* fizetendő le a cs. k. főkamarási hivatalba.

Oly cs. k. kamarások, kik azelőtt *cs. k. nemesapródok* valának, csak felét fizetik meg a kincstári díjnak.

Az a cs. k. kamarás, aki *egy év letelte alatt* az őt megillető díjakat meg nem fizette, s ennek következtében meg sem eskettetett vagy investáltatott, a kamarások anyakönyvi lajstromából kitöröltetik. Újonnan való kinevezéséhez új kérelmezés, nem különben új legfelsőbb elhatározás szükséges.

A cs. k. kamarási méltóságot kérelmező folyamodványok közvetlenül *ő Felségéhez* czimzendők s az előírt bélyeggel ellátandók, a mi a mellékletekről is áll. * Ha a

* Külföldön lakó jelöltek, akik osztrák vagy magyar bélyegjegyekkel nem rendelkeznek, a megfelelő összeget készpénzben is csatolhatják a folyamodványhoz.

jelölt Bécsben tartózkodik, kívánatos, hogy személyesen nyújtsa át folyamodványát a cs. k. főkamárásnak.

A külföldön tartózkodó jelöltek folyamodványai a cs. és kir. követségek útján terjesztetnek fel. Ha egy ily jelölt egy külföldi kamarási méltóságot birna, köteles róla lemondani. Kivétel e tekintetben csakis ő Felsége *legmagasabb engedélyével* történhetik. Kinevezett cs. k. kamarások *legfelsőbb engedély nélkül* nem kérelmezhetik és nem fogadhatják el egy idegen hatalom kamarási méltóságát.

A cs. k. kamarási méltóság nem ruházza fel a külföldi nemest az osztrák-magyar állam-polgársággal.

Végre figyelembe veendő, hogy a cs. k. kamarási méltóság adományozása még abban az esetben sem követelhető, ha az illető jelölt az összes feltételeknek meg is felel, hanem hogy ez adományozás mindenkor csakis a legfelsőbb kegy kifolyásának tekintendő.

Egyes feltételek alól való dispenczáció csak rendkívüli esetekben fordulhat elő az uralkodó különös kegyéből.

Többször előfordult félreértések következtében megjegyzendő, hogy egy oly udvari szabály, mely szerint egy ötven éven át az aranykulcsot birt nemes a cs. k. valóságos belső titkos tanácsosi méltóságra igényt tarthatna, — nem létezik.

Ha az az eset fordulna elő, hogy egy cs. k. kamarás becsületbe vágó vagy egyéb törvénytiltotta vétséget vagy bűnt követne el, külön eljárási szabályzat (Consess-Normale) létezik, mely szerint az illető kamarásnak méltóságától való ideiglenes felfüggesztése, vagy méltóságától való végleges megfosztása iránt a hivatalos eljárás a cs. k. főkamárás által megindíttatik.

A cs. k. kamarások ősi próbájának kellékei.

I.

Oly jelölt részére, kinek apja a cs. kir. kamarási, édes anyja pedig a cs. kir. csillagkeresztes rendi méltóságot birta vagy bírja.

1. *A jelölt keresztlevele*, melynek a születési év pontos megjelölésén kívül bizonyítania kell, hogy a jelölt a 24-ik évet már elérte; tartalmaznia kell továbbá a jelöltnek teljes kereszt- és családi neveit előtüntető mindkét szüleitől való törvényes származását.

2. *A cs. k. főkamarási hivatal bizonylata*, hogy a jelölt apja az annak idejében előírva volt és helyesnek elismert ősi próba alapján nyerte meg a cs. k. kamarási méltóságot.

3. *A csillagkeresztes rend kancellárjának bizonylata*, hogy a jelölt édes anyja az ezen rendnél előirt ősi próbának letétele után csillagkeresztes hölgynek lett kinevezve.

Ha a jelölt e bizonylatokat elő nem mutathatja, akkor az ősi próbát a IV. fejezetben ismertetett mód szerint tartozik letenni.

II.

Oly jelölt részére, aki azelőtt cs. kir. nemesapród volt.

1. *A jelölt keresztlevele*, az I. pont alatt ismertetett kellékekkel.

2. *Hivatalos bizonyítvány*, hogy a jelölt a nemesi apródok ősi próbáját helyesen letette.

Megjegyzendő, hogy azok a volt nemesapródok, akik 1868 után tették le ősi próbájukat, tartoznak említett bizonyítványban azt is kimutatni, hogy ez az ősi próba az

1869-ik évben egyenlővé tétetett, azaz apai részről 8 dédszüle, anyai részről 4 szépszüle kimutatásából álló ősi próbának megfelelt.

E bizonyítvány elő nem mutathatása esetén a IV. fejezetben előírt ősi próba állandó ki.

III.

Oly jelöltek részére, kik egy alapítványképes nemes lovagrend (máltai vagy német lovagrend) profess- vagy tiszteletbeli lovagjai.

1. *Keresztlevél az ismert minta szerint.*

2. *Az illető lovagrendi kancellária hivatalos bizonyítványa*, hogy a jelölt a helyesen letett és elismert, legalább 16 ősről szóló ősi próba alapján a lovagrendbe felavattott, vagy pedig a jelöltnek az illető lovagrendnél őrzött ősi táblájának hiteles másolata mutatandó be.

E feltételeknek meg nem felelhetése esetén a IV. fejezetben ismertetett ősi próba kötelező.

IV.

Azok részére, akik az előírt ősi próbát maguk tessik le a cs. kir. főkamaraí hivatalnál.

(L. a IV. sz. ábrák.)

1. *Keresztlevél az ismert minta szerint.*

2. *Nyolcz* atyai ágból és *négy* anyai ágból való ősről szóló *ősi tábla*, melyből csak akkor hiányozhatnak a közben heraldikailag kifestett címerek, ha az *ősi táblán* előtüntetett *összes* családok a közismert nemesi nemzetségekhez tartoznak, és melynek minden előforduló ős teljes kereszt- és családi nevével ellátottnak kell lennie.

Ez az ősi tábla az 1766. május 31-ikén kelt legfelsőbb

pátens értelmében négy tekintélyes, korosabb, egyuttal egyenlőszületésű (ebenbürtig), alapítványképes nemes által lelkiismeretesen megvizsgálandó és helyesnek elismerése után eskü helyett sub fide nobili aláírandó és címeres pecsétjökkel megerősítendő. Az osztrák királyságok és tartományok államkötelekébe tartozó jelöltek ősi táblája azonkívül a cs. k. belügyminiszterium — mint legfelsőbb nemesi hatóság — által, a Szent István korona országai-ból való jelölteké pedig azon megyei hatóság által approbálandó, a mely megyében a jelölt családja lakik. Ez approbálás azzal a világos kijelentéssel erősítendő meg: *hogy az ősi táblán előtűntetett leszármazás teljesen helyes és való s a rajta előforduló családok az ősi nemességhez tartoznak.* E megerősítés Magyarországon a m. k. belügyminiszter által is hitelesítendő.

Ha az ősi tábla mindezen kellékekkel bír, ősi próbának elfogadtatik, ha azonban csak egyetlen feltétel is hiányzik belőle, abban az esetben

3. a leszármazási és nemességi próba leteendő.

a) A leszármazási (filiatio) próbának olyannak kell lennie, hogy általa a jelölt keresztlevelétől kezdve az abban kimutatott szülők szülei (a 4 nagyszüle), ezeknek szülei (a 8 szépszüle) s így tovább jogérvényes okmányokkal, nemzedékről nemzedékre, az ősi táblán kimutatott nevekkal és sorrenddel egybehangzóan bizonyíttassanak.

E célra felhasználhatók: keresztlevelek, esküvési és házassági bizonyítványok, végrendeletek, adománylevelek, családi szerződések, örökvallások sat.; szóval mindazon hiteles okmányok, melyek állami vagy egyházi hatóságok által kiállítottak, valamint oly jogérvényes iratok, melyek az illetőnek *törvényes leszármazását* és nemesi születését esetről esetre megállapítják.

Ha egy-egy *ős helyén* (quartier) egy cs. k. kamarás, egy csillagkeresztes hölgy vagy egy alapítványképes nemes rendlovag előfordul, abban az esetben megengedtetik, hogy a tőle kezdve visszafelé vezető *ősök* bebizonyítottaknak vétessenek, ha hivatalos bizonyítvány igazolja, hogy az illető *ősi próbáját* kifogástalanul letette.*

Oly esetekben, ha egy *ős* leszármazása az *ősi táblán* jogérvényes okmányokkal nem volna bebizonyítható, mert azok esetleg háború esélyei vagy tűzvész által elpusztulhattak, akkor, feltéve, hogy ezeknek ily módoni elpusztulása hiteles bizonylatok által igazoltatik, megengedtetik, hogy a bizonyítás szükségéből magánokmányokkal is megkísértessék. Ily okmányok elismerése azonban esetről esetre függőben marad.

b) *A nemességi és címérpróbák* arra hivatják, hogy a jelölt *ősi nemességét* és a legfelsőbb sorban kimutatott *ősökét*, valamint *címerek* valódiságát bizonyítsák. E célra eredeti nemeslevelek, armális levelek (hiteles másolatai a heraldikailag festett címerekkel ellátandók) vagy az illetékes hatóságok bizonyítványai betérjesztendők, *hogy az illető nemzetség ősi nemessége és nemesi címe a megfelelő országban vagy tartományban mint alapítványképes és lovagszerű immatrikulálva és törvényesen örökölt elismerve van.*

Ezen okmányok hiányát az alapítványképes nemesi lovagrendek, nemesi káptalanok és hiteles helyek (conventek) bizonyítványai is pótolhatják, ha az illető család valamelyik *őse* címerével e helyek egyikénél mint lovagi születésű nemes felesküdt (felavattatott) volna.

* Oly *ősökre* nézve, akik az 1800-tól 1824-ig terjedt időben a cs. kir. kamarási méltóságot nyerték, ily bizonyítás nem elégséges, és ezekre az *ősökre* vonatkozólag a filatio-próba teljességben leteendő.

Ha az ősi táblán egy és ugyanazon családnál különféle nemesi fokozatok, címerek vagy nevek előfordúlnának, ennek oka és jogosultsága hiteles okmányokkal igazolandó.

Kétes esetekben a nemességi próba egészen a nemesség első szerzőjétől (primus acquirens) való leszármazásáig, vagy legalább egy bizonyos ősig terjeszthető ki.

Közismert nemesi családok esetleg felmenthetők a nemességi próba letételétől, ha csak különös okok ezt nem kívánják.

4. A leszármazási, a nemességi és a címerpróba *„dedukció”*-nak nevezett külön iratban mutatandó ki. E célra valamennyi okmány sorszáma szerint számokkal ellátandó s a *bizonyításban* a megfelelő szám idézésével az elősorolt adatok támogatására egymás után megemlítendő.

5. Valamennyi okmány s a többi iratokról megköveteltetik, hogy jogérvényesen kiállítottak és az előírt bélyegekkel ellátva legyenek; az idegen nyelveken szerkesztett okmányokhoz hitelesített német fordítások csatolandók, a külföldön kiállított okmányok továbbá az illető cs. és kir. követség és a cs. kir. külügyéség, mint az uralkodóház miniszteriuma által hitelesítve legyenek.

Az ősi próba alkalmával előterjesztett okmányok és családi iratok a jelöltnek rendesen vissza szoktak szolgáltatni. Csak különös megkeresésre őriztetnek ezen okmányok a cs. kir. főkamarási hivatal levéltárában, a hol azonban mindenkor az illetőnek tulajdonaként tekintetnek, amiért is csak neki, vagy megbízottjának esetleg törvényes örököseinek kiszolgáltatnak.

Az 1874-ik évtől kezdve megvizsgált és helyesnek talált ősi táblákról hivatalos másolatok tartatnak vissza.

A nemesapródokat illetőleg megjegyzendő, hogy azok erkölcsi magaviseletük s tanulmányaikban tett előhaladásokról kitűnő bizonyítványokat tartoznak előmutatni. Felemlítendő továbbá, hogy a cs. k. főkamarási-, és a nemesapródok felett felügyeletet tartó főlovászmesteri hivatal hiányosan összeállított ősi próbákat még akkor sem terjesztenek fel a királyhoz, ha az illető folyamodványban a fenforgó hiányokról legfelsőbb dispenczió kéretik. Az, a ki e tekintetben az ősi próba egyes hiányos részeire nézve a Felség elnézését akarja megnyerni, folyamodványát legfelsőbb kihallgatáson tartozik a királynak átnyújtani.

A cs. kir. kamarási méltóság elnyerése előtt régebben letendő volt háromféle magyar ősi próbákhoz mellékelt dedukciók magyarázata.

Az ősi próba letételének I. módja.

Jelölt: nagysárosi Szentistványi Gyula.

1. Parentes.

Az 1. sz. keresztlevél bizonyítja, hogy a jelölt *nagysárosi Szentistványi László* és *marsovai Marsovszky Vilma* törvényes házasságából származott.

I. Atyai ág.

2. Avus.

A 2. sz. keresztlevél igazolja, hogy a jelölt édes atyja *nagysárosi Szentistványi Gábortól* származott;

3. Proavus.

Hogy a jelöltnek atyai ágból való nagyapja törvényes gyermeke volt *nagysárosi Szentistványi Györgynek*, azt a 3. sz. keresztlevél bizonyítja.

4. Abavus.

A 4. sz. a. ide mellékelt házasságkötési szerződés arról tesz tanuságot, hogy a jelölt szépatya törvényes házasságban nemeztetett *nagysárosi Szentistványi Frigyes* által.

5. Atavus.

Hogy a jelölt dédapja törvényes gyermeke volt *nagysárosi Szentistványi Józsefnek*, utóbb nevezettnek 5. sz. a. hiteles másolatban ide csatolt végrendeletéből tűnik ki.

6. Tribavus.

Az pedig, hogy utóbb nevezett *nagysárosi Szentistványi Józsefnek* édes apja *nagysárosi Szentistványi Kázmér* vala, a szepesmegyei levéltárban őrzött és előbb nevezett *József* öröklési perére vonatkozó aktáknak 6. sz. a. ide mellékelt hiteles kivonatából kilátszik.

II. Anyai ág.

1. Mater.

Hogy a jelölt édes anyja csakugyan és valóban *nagysárosi Szentistványi Lászlónak* törvényes hitvese volt, s hogy őt *marsovai Marsovszky Vilmának* hívták, erről már az 1. sz. keresztlevél tesz tanuságot.

2. Avus.

A 7. számú melléklet alatt ide csatolt keresztlevél szerint *marsovai Marsovszky Vilma*, a jelölt édes anyja, *marsovai Marsovszky Viktor* törvényes házasságból eredt leánya volt.

3. Proavus.

Hogy a jelölt anyja, *marsovai Marsovszky Vilmának* édes atyja *Viktor*, *marsovai Marsovszky Péter* törvényes fia volt, kivehető a 8. sz. keresztlevélből.

4. Abavus.

A trencsénmegyei levéltárban őrzött, a *Marsovszky és Kempelen* családok peres ügyére vonatkozó vagyon-osztási szerződés 4. sz. a. ide mellékelt hiteles kivonata szerint *Marsovszky Péternek* a jelölt nagyatyjának, *marsovai Marsovszky Ignác* volt az édes atyja.

5. Atavus.

A 10. sz. keresztlevél tanuságot tesz arról, hogy a jelölt szépapja, *Marsovszky Ignác*, törvényes fia volt *Marsovszky Károlynak*.

6. Tribavus.

A 11. sz. a. ide csatolt végrendelet hiteles másolata szerint *marsovai Marsovszky Károlyra*, mint *marsovai Marsovszky Lajos* törvényes fiára szállt át a család *marsovai* birtoka.

II. módja.

Jelölt : csalmi Jankovich Aladár.

1. Parentes.

Csalmi Jankovich Béla és székely-földvári Szilágyi Jolán, az 1. sz. keresztlevél tanúsága szerint.

2. Avus.

Hogy *csalmi Jankovich Bélának* édes atyja *csalmi Jankovich Kálmán* volt, a 2. sz. keresztlevél igazolja; azt pedig, hogy *Jankovich Kálmán* törvényes házasságban élt *berzeviczi Berzeviczy Borbálával*, melyből *Béla* fiuk származott, a 3. sz. házassági bizonylat tanúsítja.

3. Proavus.

Hogy a jelöltnek atyai ágból való nagyatyja törvényes gyermeke volt *csalmi Jankovich Sándornak* és *kiskámoni Szalay Lujzának*, a 4. számú keresztlevélből világlik ki.

4. Abavus.

Az 5. sz. a. ide mellékelt eredeti házassági szerződés szerint *csalmi Jankovich Bálintnak* törvényes hitvese *rohoi Herber Sarolta* volt, kiknek törvényes házasságából *Jankovich Sándor* származott, mit a 6. sz. a. ide csatolt keresztlevél bizonyít.

5. Atavus.

Csalmi Jankovich István végrendeletének 7. sz. a. ide csatolt hiteles másolata *Jankovich Bálintot* nevezi meg főörökösnek, mint *István* legidősebb törvényes fiát.

Ugyane végrendelet szerint *Istvánnak* törvényes felesége s egyszersmind *Bálintnak* édes anyja *zay-ugróczy Zay Klementin* volt.

6. Tribavus.

Hogy végre *csalmai Jankovich István* a *csalmai Jankovich Chrizosztom* és *palini Inkey Genoféva* közt kötött törvényes házassági frigyből származott, bebizonyul a körtvélyesi parochia levéltárában őrzött régi egyházi iratoknak 8. sz. a. ide mellékelt hitelesített kivonatából, mely szerint «a nemes és nemzetes *csalmai Jankovich Chrizosztomusz* hitvese *Genoféva* asszony, annak öröme, hogy sz. *István* vértanúról nevezett fia született, a körtvélyesi templomnak arany kehelyt és egy aranyos miseruhát ajándékozott.»

III. módja.

Jelölt: ikácsi Péterffy Kálmán.

Parentes.

Az 1. sz. a. ide mellékelt keresztlevel igazolja, hogy a jelölt *ikácsi Péterffy József* és *adamóczi Ambró Izaura* törvényes házasságából származik.

Avus.

Hogy a jelölt atyja *ikácsi Péterffy Zoltán* törvényes fia, kiviláglik a 2. sz. keresztleveleből.

Proavus.

Az, hogy *ikácsi Péterffy Zoltán* törvényes apja *ikácsi Péterffy Kázmér* volt, az eredetben 3. sz. a. ide mellékelt végrendeletből tűnik ki.

A mi a még kimutatandó 3 nemes generációt illeti, megjegyeztetik, hogy a családi levéltár az 1849-iki hadjáratban az orosz invázió alkalmával a lángok által felémésztetett. Miután továbbá az egyéb családi feljegyzésekben semmi oly nyom nem találtatik, mely jelölt által még kimutatandó 3 ős házasságára vonatkoznék, illetőleg a jelöltnék tőlük való egyenes deszcendenciáját bebizonyítaná, a fennálló szabályok értelmében e hiány pótlásával Zemplénmegye hatóságának bizonylata terjesztetik elő 4. mellékleti sz. alatt, mely szerint az *ikácsi Péterffy* család már az 1600-ik év előtt Zemplénmegyében nemes birtokos volt, s hogy az illető nemesi birtokoknak ma is tulajdonosa, minél fogva a cs. k. kamarási méltóság adományozása kegyelem útján kérelmeztetik.

Megjegyeztetik, hogy e három mód szerinti ősi próbák mindegyike csak akkor tekintetett hitelesnek, ha autentikussága az illetékes megyei hatóság aláírásával és pecsétjével megerősítettett.

Ugyanily módon voltak lehetőek az ősi próbák azon magyar nemesek által is, kik az udvarnál való megjelenhetési jogért (udvarképesség) vagy a cs. k. nemesapródi, illetve a cs. k. csillagkeresztrend méltóságáért folyamodtak.

Abban az esetben, ha a jelölt az előírt számú ősök ki nem mutathatása esetében kénytelen volt e hiánynak kegyelem útján való diszpenzációjáért folyamodni, a folyamodvány legfelsőbb kihallgatáson ő Felségének személyesen volt átnyujtandó.

A legfelsőbb helyről jóváhagyott, csak a kinevezett cs. kir. kamarásokkal közölt «kamarási szabályzat» (Kämmerer-Normale).

I.

Szolgálati utasítás a cs. kir. kamarások számára.

Miután a cs. k. kamarási méltóság adományozása nem csupán tiszteletbeli kitüntetés, hanem egyúttal *tényleges udvari szolgálatra* is kötelezi az illetőt, minden kinevezett cs. k. kamarás köteles, ha az ünnepélyes esküt letette, és a legfelsőbb udvarnál tartózkodik, kapott utasításra szolgálatát kötelességszerű buzgósággal és pontosan teljesíteni, az udvar mindazon ténykedésénél és szertartásánál, ha csak betegség vagy szolgálati teendők által megakadályozva nincs, megjelenni s a legfelsőbb udvar kíséretéhez csatlakozni. Említett megakadályoztatása esetében tartozik meg nem jelenhetését rövid «*szolgálati jegy*»-gyel a cs. k. főkamarásnak bejelenteni.

A legfelsőbb lakosztályok belső termeibe a cs. k. kamarások be nem léphetnek. Kivétel csak abban az esetben áll be, ha rendkívüli szolgálat-teljesítés közben valakit be kellene jelenteniök.

Szolgálatuk tartama alatt tilos, hogy magánügyeiket ő Felségének előadják, mert ily esetben ők is mint minden más alattvaló rendes kihallgatást kérhetnek. Kötelesek továbbá mindenben, ami a legfelsőbb szolgálatra vonatkozik, a cs. k. főkamarás parancsait teljesíteni, úgymint mindenütt és minden alkalommal ő Felsége a császár és király szolgálatában pontosan eljárni és mindenkor úgy cselekedni, amint egy hű szolgálóhoz illik, aki legkegyel-

mesebb urának saját becsületével és esküvel hűséget fogadott.

A cs. k. kamarások mind ama előjogokban részesek, amelyek azon magas udvari méltóságot az udvarnál való megjelenhetésre és az őket különösen megillető udvari meghívásokra vonatkozólag megilletik.

A cs. k. kamarások az 5-ik díj-osztályba (Diäten Classe) tartoznak s azért egyenrangúak az ezen díj-osztályba sorozott katonatisztekkel és állami hivatalnokokkal. Megjegyzendő, hogy az *udvari rang* csak *udvari* ünnepélyeknél lép érvénybe. Más alkalomkor az illető kamarás katonai vagy államhivatalnoki rangja (ha olyannal bír) irányadó.

A mi az egyes szolgálatokat illeti, melyekre a kamarások néha behivatnak, minden ily alkalommal külön *udvari értesítések*, *meghívások* vagy a cs. kir. kamarási kihordó által kézbesítendő *«szolgálati beosztás»* küldetnek meg az illető kamarásnak.

A császár és király vagy a császár-királyné ő Felségeihez *szolgálattevő* kamarási minőségben történő beosztásról a cs. k. főkamarás egy rendelete, vagy ha az udvar utazáson van, annak helyettesítésében az udvari utazás főrendezője maga értesíti a kiszemelt kamarást.

A szolgálati értesítés után e kamarás a cs. k. főkamarásnak, az ő Felsége a császár-királyné részére kirendelt pedig a felséges asszony főudvarmesterének is mutatja be magát. Szolgálatának tartama alatt minden nap készen kell lennie a legfelsőbb parancsok elfogadására s azoknak teljesítésére, hogy az esetleg előforduló udvari ténykedéseknél, pl. ha a császár-királyné ő Felsége legmagasabb kihallgatásokat ad, azonnal az őt illető szolgálatot megkezdhesse.

Újonnan kinevezett *külföldi követek* kihallgatásánál, kik megbízó levelüket az uralkodóknak átnyújtják, a cs. k. kamarásokra külön szolgálat teljesítése vár, mire nézve az illető kamarásnak az ezen szolgálatot s az ily alkalomra előírt szertartást ismertető utasítás *közvetlenül a szolgálat megkezdése előtt* kézbesítetik.

A cs. k. kamarások ama kötelezettség alól, mely szerint az udvar nagyheti szertartásain valamint az úrnapiján megtartatni szokott ünnepélyes körmeneten megjelenni tartoznak, *csak rendkívüli esetekben* oldhatók fel e szolgálat alól, mint például betegség, mély családi gyász stb. esetén. A kamarások kötelesek ily esetben a cs. kir. főkamarást a megjelenésüket akadályozó okról idejekorán értesíteni, hogy előbb nevezett e tekintetben intézkedhesék, nehogy a legfelsőbb udvar kísérete (cortége) a benne résztvevők számára nézve a várakozásnak meg ne feleljen. Ezért a kamarások lakásuk, illetőleg lakhelyök megváltoztatását a cs. k. főkamarásnak írásban bejelenteni kötelesek, mit akkor is tartoznak megtenni, ha egy udvari ünnepély előtt az udvar székhelyéről elutaznak.

Rendkívüli udvari ünnepélyek előtt, m. pl. esküvők, lakodalmak, keresztelések, vagy temetések, továbbá koronázáskor, ünnepélyes lovaggáütéseknél stb. külön utasítások kézbesítetnek azoknak a kamarásoknak, akik ezen ünnepélyekre kirendeltetnek.

II.

A cs. kir. kamarások egyenruhája.

Háromféle kamarási egyenruha létezik, melyeknek mindegyike az udvari *«egyenruházati szabály»*-ban körülményesen le van írva.

1. a kamarások díszegyenruhája,*
2. a kis egyenruha (interim- vagy Campagne-Uniform),
3. a fekete udvari gyász-egyenruha.

A magánrendhez tartozó magyar vagy gácsországi nemeseeknek megengedtetik, hogy magyar, illetve lengyel díszruhát viselhessenek, melynek a 3. sz. egyenruhánál fekete szövetből kell készülnie.

Az «*udvari szabályzat*» meghatározza, hogy melyik egyenruha mily alkalommal viselendő.

A közös hadsereg, a hadi tengerészet és a két honvédség tetteles állományú vagy nyugdíjazott tisztjei, a kik a cs. k. kamarási méltóságot bírják, minden alkalommal a katonatiszti egyenruhát viselik, a cs. k. kamarási rang díszjelvényének (arany rojton függő arany kulcs) a kabát, illetőleg attila vagy ulanka hátsó alsó részének jobb oldalán levő két aranyozott kis gombhoz kapcsolt aranyzsinorra való akasztása mellett.

A közös hadsereg és a hadi tengerészet tartalék-, illetőleg a két honvédség szabadságolt állományába tartozó tisztek, valamint a «*szolgálaton kívüli viszony*»-ban levők, udvari ünnepélyeken tetszésök szerint katonatiszti vagy kamarási egyenruhában jelenhetnek meg. A katonatisztek, kik a kamarási egyenruhát nem hordják, a kamarási jelvényt a kabát vagy attila hátsó alsó részének jobb oldalán viselik, a miért is a cs. k. kamarási méltósággal bíró katonatisztek egyenruhájuknak említett helyén két gombbal ellátott kis arany zsinor látható, mely az aranykulcs felakasztására szolgál.

* A kamarási egyenruha sötétzöld színű, aranynyal himzett német öltöny, aranyozott udvari spádé és háromszögletű kalapból áll.

Egyenruha viselésére jogosított állami tisztviselők úgy a *kamarási disz-* mint a *kis egyenruha* helyett hivatalnoki egyenruhájukban jelenhetnek meg, a diszjelvénynek a katonatisztek számára előírt módon való viselése mellett; ugyane jogban részesülnek a souverain máltai és a magae német lovagrend vitézei is, azonban azzal a megszorítással, hogy a rend lovagi öltönyében csak akkor jelenhetnek meg, ha a kamarások *kis egyenruhája* viselendő.

Magától értetődik, hogy csak a *tényleg kinevezett cs. k. kamarások* vannak feljogosítva arra, hogy a diszjelvényt a hozzá tartozó aranybojttal viseljék; ama *valóságos belső titkos tanácsosok* tehát, kik a kamarási méltóságot *nem* bírják, azzal a joggal sem élhetnek, hogy a kamarások arany kulcsát vagy az ennek integráló részét képező arany bojtot hordják.

A kinevezett kamarás ünnepélyes megeskettetésénél veszi át a főkamarás kezéből a diszjelvényt.

A cs. k. kamarási méltóságot nyerő valóságos belső titkos tanácsosok a diszjelvényt *új eskületétel nélkül* veszik át. Oly kamarások, kik valóságos belső titkos tanácsosokká (vagy megfordítva) kineveztetnek, bizonyos díj lefizetése mellett még egy külön, ú. n. «titkos tanácsosi bojt»-ot is kapnak az aranykulcshoz a rendes kamarási bojt helyett.

Ha a kamarások lóháton vesznek részt egy rendkívüli udvari ünnepélyen, a lószerszám az e tekintetben fenálló szabályok szerint készítendő, mire nézve két minta: *egy magyar és egy német* létezik.

Télen, zord időben, a szabadban vagy templomokban való ténykedéseknél a cs. k. kamarások a katonatiszti köpenyhez hasonló szabású, sötétzöld posztóból készült, hasonszínű bársonygallérral és aranyozott sasgombokkal ellátott felöltőt hordanak.

Az ősi próbák megvizsgálására állandó bizottság működik a legfelsőbb udvarnál, melynek elnöke a cs. k. főkamárás. A bizottság tagjai továbbá két vizsgálóból és néhány kamarásból (examinator) állnak. A bizottság feladatát a cs. kir. kamarási méltóság, és a cs. kir. nemesapródi rangért folyamodók által benyújtott ősi próbák megvizsgálása képezi. Az elnök teendője a konkluzum és az illető végzések szerkesztése, a jelöltre vonatkozó adatok megszerzése, a javaslatnak a király elé terjesztése s a kinevezett kamarás megesketése. A bizottsági ülnökök kötelesek a felett őrködni, hogy az azok által tett kifogásokat tekintetbe vegyék és esetleg méltányolják s az ősi próbáról felvett jegyzőkönyvet beleegyezésük jeléül aláírják és pecsétükkel ellássák.

A cs. kir. főkamárás ezidő szerint *Trauttmansdorff-Weinsperg* gróf.

III.

A SOUVERAIN MÁLTAI LOVAGREND.

A Szent János jeruzsálemi ispítályáról nevezett mál-tai (johannita) lovagrend, melynek tagjai magukat a más helyen ismertetett evangélikus vallású porosz johannita-lovagoknak a brandenburgi alvezérségben (Balley Brandenburg) székelő rendjétől való megkülönböztetése végett mál-tai lovagoknak nevezik, jelenleg négy nagyperjelség-ből (Gross-Priorat), nevezetesen a római, nápolyi, velen-czei és prágaiból áll. A mál-tai lovagrend hajdanában lovagokból, katona-zsoldosok, jogi lovagok, lelkészek, fráterekből és fegyveres szerzetesekből állott.

E győzelmekben, dicsőségben és büszke emlékekben gazdag lovagrend, mely hajdan souverain fejedelmi jogo-

kat gyakorolva, külön államot képezett és hadseregeket fentartott, eleinte Rhodus szigetét birta sajátjául. Onnét a XVI. század első felében I. Szulejmán török szultán által hősies védelem után elűzetvén, a birtokában volt Málta szigetére tette át főszékhelyét, hol majdnem 300 évig fentartotta magát, nevezett sziget fölött souverain jogokat gyakorolva. Midőn a mult század utolsó éveiben Bonaparte Napoleon hadseregével Egiptom felé vitorlázott, megtámadta Máltát s végleg feloszlatta a lovagrendet mint külön államot. A lovagrend nagymestere azóta Rómában székel.

A nagymester adja meg — a *spanyol* és *francia* nemesség kivételével — a római katolikus nemességnek a souverain máltai lovagrendbe való belépésre az engedélyt, és pedig tekintettel a lovagrendnek említett tagozására, az alatt a feltétel alatt, «hogy az a jelölt, a ki mint *jogi* vagy igazi *lovag* (chevalier de justice) akar felvétetni, köteles kimutatni, miszerint ama nagyperjelség területén lakó nemességhez tartozik, a melybe fel akar vétetni.»

A prágai nagyperjelséghez a következő országok tartoznak: Cseh- és Morvaország, Szilézia, Alsó- és Felső-Ausztria, Stájerhon, Krain és Karinthia, Tirol és Magyarország, mely utóbb nevezett országban a máltai lovagrend az utolsó évtizedekben szintén több uradalmat szerzett.

A prágai nagyperjelség által követelt felvételi feltételek minden osztrák-magyar alattvalóra nézve, ki a máltai lovagrendbe fel akar vétetni, egyformán kötelezők.

Hogy valaki kiskorúsága idejében (mely a máltai rend felfogása szerint a 15-ik életévig tart) mint *jogi lovag* felvétessék, szükséges, hogy a jelölt a prágai nagyperjelség területén (Limiták) született legyen; feltétel továbbá, hogy

a jelölt szülei szintén e területen születtek s ott nemesi birtokuk is legyen.

A jelölt tartozik azonkívül *tizenhat* ősnemes, alapítványképes őst, és pedig *nyolczat apai, nyolczat anyai* ágból kimutatni, és az összes címerekkel pergamenre festett, *négy* nemesi születésű tanu által sub fide nobili aláírt és megerősített törzsfáját előterjeszteni.

E tekintetben a következők veendőik figyelembe:

Először: A törzsfa minden ősi táblájába (Quartier) az ősök és ősnők családi és keresztnévei beirandók; a nevek fölé az illető ős családi címere, a megfelelő színekben, pajzsossal és sisakkal festendő; úgy hogy az egész törzsfán összesen *harminczegy* címerspajzs tűnjön elő.

Másodszor: szükséges, hogy a legfelsőbb sorban álló tizenhat ős címereinek heraldikai kifogástalansága és a későbbi generációk címereivel való egyformasága valamint az említett tizenhat ős nemességének mivolta olyformán beigazoltassék, miszerint kitéjték, hogy köztük *primi acquirentes* nincsenek, a mi *okiratok, fejedelmi donáció-levelek, kinevezési okmányok, nemkülönben armálistlevelek, sirkőfeliratok, alapító levelek* stb. eredetiben vagy hiteles másolatokban bemutatott okmányok és tárgyakkal bebizonyítandó.

Harmadszor: Ily hiteles mellékletekkel az egyes törvényes leszármazás, az úgynevezett filiatio is beigazolandó, hogy t. i. nemcsak a közvetlen leszármazás, hanem az is kétségtelenül kivilágosodjék, hogy a szülők és ősök törvényes házasságban éltek.

Negyedszer: Oly országban született jelölték, melyben a máltai lovagrend nem bír uradalmakkal, mint például Bajorországban (azelőtt Magyarországon is), ex defectu limitum ki vannak zárva a felvételtől.

A máltai lovagrend ősi próbájánál nem engedtetik meg a kérdésben forgó családban azelőtt netán már előfordult más ősi próba letételére (pl. a cs. k. kamarási méltóság, csillagkeresztes rend vagy az udvarképesség megnyerésénél) való hivatkozás, hanem a próbák teljesen leteendők, ha ily kinevezések az illető családban még oly gyakran is történtek volna, sőt még abban az esetben is, ha a jelölt családjából régebben már egy tag a máltai lovagrendbe fel is vétetett volna, az összes kellékekkel felszerelt törzsfa előterjesztendő.

*

A kis- úgymint a nagykorú jelölt mindenekelőtt ő Felsége engedélyét tartozik kieszközölni, hogy a máltai rendbe való felvételét szorgalmazhassa. Egyúttal köteles ebbeli szándékáról a prágai nagyperjelt is értesíteni s őt az ő Felségétől hozzá leérkező folyamodvány pártolására felkérni. Ilyenkor czélszerű, hogy a jelölt, ha kevésbé ismert családból származik, egyúttal az ősi próba letételére való képességét röviden kimutattja. Ennek azért kell történnie, miután többször az a kellemetlen eset fordult elő, hogy ő Felsége beleegyezése ki lett eszközölve, a jelöltet azonban mindamellett, a letett ősi próba hiányossága miatt el kellett utasítani, miért is jelenleg minden, ő Felségéhez felterjesztett ebbeli kérvény, mielőtt eldöntést nyerne, a prágai nagyperjellel véleményadás végett szokott tudatni. A legfelsőbb engedély kieszközölése után köteles a jelölt, ha kiskorú, a felvételre vonatkozó, valamint az ezen esetben szükséges pápai engedély (Dispensbulle) elnyerését czélzó folyamodványát az évenként kétszer Bécsben összeülő rendi káptalan elé terjesztetni. Az ülésnél a jelöltnek is személyesen meg kell jelennie s ma-

gát bemutatnia; ha ez lehetetlen, köteles szellemi és testi épségét igazoló orvosi bizonyítványt beküldeni. A pápai engedély megnyerése után az ősi próba leteendő, még mielőtt a jelölt a 15-ik évet elérte volna. Ha e határidő megtartatik, a jelölt rangja a pápai engedély keltének napjától kezdődik. A felszerelt törzsfával együtt a jelölt által fizetett díjak és felvételi illetékekről (Droits de passage et Chancellerie) szóló nyugták benyújtandók.

A nagykorúság, azaz a 15-ik életév elérése után a máltai lovagrendbe való felvétel ugyanazokhoz a feltételekhez van kötve, mint a kiskorúságban, csak hogy a pápai engedély elesik. Az ősi próbák megvizsgálására két rendbeli bizottság rendeltetik ki s ha e két bizottság egybehangzó jelentése a jelölt felvétele mellett nyilatkozik, a Rómában székelő nagymester beleegyező nyilatkozata, a *«felvételi bulla»*, eszközöltetik ki, melynek beérkezével az új lovag azt a jogot nyeri, hogy a lovagrend keresztjét viselhesse.

Azzal azonban, hogy valaki mint jogi lovag (chevalier de justice) felvétetett, az évi járulék (commende) élvezete még nincs összekötve, mert ez csak a lovagok rangszáma szerint és a letett ünnepélyes fogadalom után következik be, melyre a jelölt csakis a 24-ik életév elérése után bocsátható.

IX. Pius pápa 1854-ben kibocsátott brévéje szerint (*«Militarem Ordinem equitum Sancti Joannis. dtto Roma 28. julii 1854.»*) az ünnepélyes fogadalom letetését egy *tíz éven át* évenként ismételt *egyszerű* fogadalom előzi meg, a mi csak az elért 16-ik év után veheti kezdetét, minél fogva az illető jogi lovag a legkedvezőbb esetben is csak a 26-ik év elérése után juthat az ünnepélyes fogadalom letételére.

A tiszteletbeli lovagok (chevaliers de devotion) csak abban az előjogban részesülnek, hogy a rend lovagkeresztjét és egyenruháját viselhetik. E kitüntetést a magas arisztokrácia hölgyei is elérhetik.

Uralkodóknak és királyi hercegeknek, valamint a legmagasabb arisztokrácia tagjainak a *«tiszteletbeli bailli»* méltósággal összekötött nagykereszt szokott adományoztatni,* míg a tiszteletkeresztért (croix de devotion) rendszeren folyamodni kell.

A *tiszteletbeli lovagok* ugyanazt az ősi és nemesi próbát teszik le, mint a jogi lovagok, csak hogy a prágai nagyperjelség limitáihoz tartozó országokban való születés feltétele esedik, valamint a kor sincs meghatározva, amennyiben e tekintetben csak az elért önállóság vagy legalább a befejezett nevelés kimutatása követeltetik. A tiszteletkeresztért folyamodó jelölt szinte köteles ő Felségének abba való beleegyezését kérelmezni, hogy a tiszteletkeresztet megnyerhesse. Egyúttal tartozik tizenhat alapítványképes ősnemes elődtől való leszármazását bizonyító kimutatást a prágai nagyperjelnek beküldeni, úgy amint ez a jogi lovagoktól követeltetik. A legfelsőbb engedély megnyerése után felterjesztetik a jelölt folyamodványa a prágai nagyperjelség által Rómába, a máltai lovagrend nagymestere elé, ki erre aztán az adományozási bullát kiállítja és Prágába küldi.

Oly jelöltek, kik nem osztrák-magyar alattvalók, folyamodványaikat a máltai lovagrendnek Bécsben levő követtségéhez terjesztik fel, a mely a beküldött ősi és nemesi próbák megvizsgálása és helyeseknek elismerése után

* Mint például gróf Andrásy Gyulánál is történt a hetvenes években.

a Rómában székelő rendfőnökhöz küldi s az adományozási bulla kiállítását kéri.

Vége még megjegyzendő, hogy abban az esetben, ha a lovagjelölt, a ki a tiszteletkeresztet kérelmezi, nős lenne, annak a kimutatása is követeltetik, hogy neje szinte egyenrangú, alapítványképes nemes származású legyen. Ha egy tiszteletbeli lovag a máltai lovagrendbe való felvétele után rangján aluli házasságot (mesalliance) köt, az adományozási bullában foglalt alapszabályi reverzális szerint a lovagrend azt a jogot tartja fen magának, hogy a kinevezést visszavonhassa.

A mi a máltai lovagrendnél leteendő nemesi próbát illeti, megjegyzendő, hogy csak az a nemesség tekintetik és ismertetik el igazi és kifogástalan nemességnak, mely a comitiva majoré-val bíró fejedelmek által adományoztatott, korántsem pedig néhány német, svájci és olasz város úgynevezett patricziátusa.

Felemlítendő továbbá, hogy a magyar nemesi családok, azoknak kivételével, melyek a Habsburg-dinasztia trónralépése óta régi magyar nemességükben megerősítettek, vagy e házból való királyok által lovagi vagy főnemesi rangra emeltettek, csekély egyéb kivétellel *történelmi okoknál fogva* nem ismertetnek el recepczióképeseknek a máltai lovagrendben. Miután pedig a kivételt képező családok régi és ősnemes származásuk, valamint előkelőségükről a lovagrendben már úgyis ismereteseek, nem szoríttatnak külön nemesi próbára, hanem rendesen csak a filiatio- és származási próbákat teszik le.

Miután a magyar nemesi családokat talán érdekelni fogja, hogy a magyar nemesség soraiból eddig kik vétettek fel mint lovagok és kereszties hölgyek (dames de devotion) a máltai lovagrendbe, a következőkben közöljük azon

magyar nemesek névsorát, kik ősi és nemességi próbáikat annak idejében a máltai lovagrend tartomány-káptalanai előtt letették s kiknek erre vonatkozó törzsfái és filiationkmányai az illető nagyperjelségek levéltárában őriztetnek, azzal a megjegyzéssel, hogy azokról szükség esetében szerző útján hiteles másolatok megszerezhetők:

csik-szt.-királyi és krasznahorkai gr. Andrásy Gyula	1874
szentléleki Casztellánffy	1811
Fáy István gróf	1833
Lazsánszky József Károly gróf	1830
Lazsánszky Prokop gróf	1827
erdődi Pálffy Ernő gróf	1757
erdődi Pálffy Vilmos Vincze gróf	1838
Puteány Ferencz Károly báró	1806
Puteány Vilmos báró	1806
Puteány Jozéfa Anna bárónő	1806
Puteány Francziska bárónő	1806
Serényi Lipót gróf	1694
Zichy-Ferraris Melanie grófnő	1832
Ifjabb Szögyény-Marich László	1886

A máltai lovagrendbe jogi lovagoknak (chevalier de justice) felvett tagok ünnepélyes fogadalma nehéz és komoly. A felavatott lovag lemond az erkölcsös élet legnagyobb öröméről, a nősülésről és családalapításról, esküszik, hogy erkölcsös, keresztényhez méltó, istentetsző életet folytatand, hogy az özvegyeket, árvákat és gyámoltalankokat támogatni és megvédeni fogja az igazságtalanság ellen, hogy a vallás szent eszközeivel és ha kell, karddal is terjeszteni fogja a római katolikus hitet, engedelmes lesz haláláig a rend főnökének és előljáróinak és utolsó lehetőleg hű és háládatos gyermeke a szent anyae gyház-

nak. A fogadalmakat letett jogi lovagok, épen úgy mint a német lovagrendnél, az alsóbb papi felszenteléseket nyerik. A máltai lovagok egyenruhája fekete bársony középkori öltönyből, egyenes kard és a rend biborvörös, fehér kereszttel diszített palástjából áll.

A máltai lovagrend hasonlóan, mint a német rend, jelenleg csakis az emberszeretet és keresztény humanizmus terén fejti ki áldásos működését. Számos kórodákkal és szeretetházakkal bir, melyekben a betegek ingyen kezeltetnek, és nagyszámú katonai egészségügyi vonatokat tart készletben, melyeket háború idején az illető főhadvezényletnek rendelkezésére bocsát.

A jogi lovagok commendái (évi járulékok) igen tete-mesek, de a világ előtt titokban tartatnak.

Az osztrák-magyar monarchia legtöbb országait kebelebe foglaló csehországi (prágai) nagyperjelség főnöke jelenleg *Lichnovszky-Werdenberg Ottenió gróf* herczeg-nagyperjel és bailli.

A máltai lovagrend nagymesterének székhelyében, Rómában *apródokat* is vesz fel, kik a fentismertetett szabály szerint készített ősi próbáit a 11-ik életév elérése előtt tartoznak a tartomány-káptalannak átnyújtani. A 12-ik életév betöltése után személyesen kell jelentkezniök a conventnél, mire a nagymesteri apród-növeldebe (*pagerie*) felvétetnek, hol a 16-ik évig maradnak.

A *donátusok* (a rend alsóbb fokú szerzetesei vagy fráterei) felvétele ősi és nemesi próbák letétele nélkül történik. Az illetőnek azonban be kell bizonyítania, hogy tisztességes róm. katolikus szülők gyermeke, továbbá hogy megfelelő társadalmi állása van és hogy már eddig is mint a rend tisztviselője vagy egyébként annak érdekében működött és érdemeket szerzett.

A souverain máltai lovagrendbe való fölvételhez szükséges
16 alapítványképes és egyenes leszármazásának (Filiatio)
igazolása és nemesi approbációja.

(L. az V. sz. ábrát.)

Lovagjelölt : markus és batizfalvi Máriássy Lajos.

I. Filiatio.

A) Atyai ágból.

Szülők.

Az 1. sz. keresztlevél igazolja, hogy a lovagjelölt törvényes fia *markus- és batizfalvi Máriássy Pálnak és nejének*, született *dobai Székely Ilonának*, kiknek törvényes házassága a 2. sz. a. ide mellékelt házassági bizonylatban van kimutatva.

Nagyszülők.

A 3. sz. alatti keresztlevél tanúsága szerint a lovagjelölt édes atyjának szülei *markus- és batizfalvi Máriássy Dénes és szentgyörgyi Horváth Klára* valának.

I. Szépszülők.

Hogy a lovagjelölt nagyapja a *markus- és batizfalvi Máriássy János és szentmiklósi és óvári Pongrácz Melanie* grófnő közt kötött házasságból származott, a 4. sz. keresztlevélből s az 5. sz. házasságkötési szerződésből tűnik ki.

II. Szépszülők.

Hogy az ezen oldalról való nagyanya a *szentgyörgyi Horváth István és köröspataki Kálnoky Beatrix* közti házasságból sarjazott, azt a 6. sz. keresztlevél bizonyítja.

I. Déd-szülők.

Hogy a lovagjelölt első szépatyja *markus- és batizfalvi Máriássy Pius Antonius* és neje, született *ádámföldi Bornemissza Teréz* törvényes házasságából sarjazott, kiviláglik a 7. sz. keresztlevelelől, nemkülömben a 8. sz. házassági bizonyítványból.

II. Déd-szülők.

Hogy az ezen oldalról való első szépanya a *szentmiklósi és óvári gróf Pongrácz Gáspár és ikácsi Péterffy Irma* közti törvényes házasságából származott, az a Trencsén vármegyei levéltár idevágó okmányainak egy hitelesített kivonata által igazoltatik.

III. Déd-apa és déd-anya.

Hogy a jelölt második szépapja a *szentgyörgyi Horváth János és borosjenői Tisza Leontine* közti törvényes házasságából származott, valamint hogy végre

IV. déd-apa és déd-anya

az ezen oldalról való második szépanya *köröspataki Kálnoky Mihály és hidvégi Nemes Klarisse* törvényes házasságában nemeztetett, mindazt a 10. sz. a. ide mellékelt, hitelesített eredeti törzsfakivonat bizonyítja, mely 1824. deczember 12-ikén kiállítván, alapjául szolgált, hogy *markus- és batizfalvi Máriássy Erzsébet* a savoyai herczegnőről nevezett bécsi nemes hölgy-alapítványba felvétetett.

Ezen törzsfa hitelesítése alkalmával az is igazoltatott, hogy *markus- és batizfalvi Máriássy Erzsébet*, a ki a 11. sz. keresztlevel tanúsága szerint törvényes testvére volt a

jelölt édes atyjának, ezen alkalommal *tizenhat* őst mutatott ki szabályszerűen, amiből is az világlik ki, hogy nevezett időben az ősi próba követelményei szigorúbbak voltak, mint jelenleg; hogy tehát a jelölt törzsfájának legfelsőbb sorában, atyai ágból előtüntetett nyolcz ős alapítványképes születése már akkor is okmányilag beigazolva volt, minélfogva ennek újból való bebizonyítása feleslegesnek mutatkozik.

Megjegyzendő továbbá, hogy a 12. sz. a. keresztlevel tanúsága szerint az ugyanazon szülőktől származott nővére az atyai nagyanyának: *szentgyörgyi Horváth Mathilde*, az ezen keresztlevelen látható megjegyzés szerint *prágai* alapítványhölgy volt, mely oknál fogva az illető ősök újbóli kimutatása s azoknak approbációja szinte szükségtelen.

B) Anyai ágból.

Hogy a jelölt anyja valóban *dobai Székely Ilona*, ez már az 1. sz. keresztlevel által van beigazolva.

Nagyszülők.

A 13. sz. keresztlevel bizonyítja, hogy a jelölt édes anyja, *dobai Székely Péter* és neje, született *nagy-únyomi Sényi Margit* törvényes házasságában lett nemezve.

I. Szépszülők.

A jelölt nagyapjának törvényes leszármazását *dobai Székely Ignác* és törvényes hitvese, született *csalmai Jan-korich Vilmától* a 14. sz. keresztlevel bizonyítja.

II. Szépszülők.

Hogy a jelölt nagyanyja: *nagy-únyomi Sényi Margit* törvényesen született gyermeke volt *nagy-únyomi Sényi Kálmán és szentmártoni Radó Jolán*-nak, nem csak a győrmegyei levéltárban őrzött öröklési szerződésnek 15. sz. a. ide csatolt hiteles kivonatából, hanem *Sényi Margitnak*, férjezett *dobai Székely Péternének*, 1810. május 11-én kelt, és eredetiben ide mellékelt bekeblezési kérvényéből tűnik ki, melyben atyai jussának kiszolgáltatását kéri.

I. Dédszülők.

A 17. sz. keresztlevel bizonyítja, hogy a lovagjelölt I. szépapja *dobai Székely György és Bethlen Róza grófnő* törvényes házasságából származott.

II. Dédszülők.

A 18. sz. keresztlevel szerint a lovagjelöltnek ezen oldalról való I. szépapja, *csalmai Jankovich Kálmán és neje*, született *kakaslomniczi Berzeviczy Teréz* törvényesen született leánya volt.

III. Dédszülők.

A 19. sz. levéltári kivonat bizonyítja, hogy a lovagjelölt II. szépapja *nagy-únyomi Sényi Ferencz* és neje, született *Karacsay Alojzia* törvényes házasságából származott.

IV. Dédszülők.

Hogy a lovagjelöltnek ezen oldalról való II. szépanyja a *szentmártoni Radó Gyula* és neje, született *tutzingeni Tichl Erzsébet* közt kötött házasságából származott, *szentmártoni Radó Gyulának* 1755-ben kiállított, és 20. sz. a.

ide mellékelt végrendeletéből tűnik ki, melyben *Jolán* leányáról és nejről, született *tutzingeni Tichl Erzsébet*ről megemlékezik; valamint az a 21. sz. a. ide csatolt, és 1769-ben kelt öröklési okmányból is látható.

II. Alapítványkéesség. és czímer-igazolás.

A) Atyai ágból.

1. *markus- és batizfalvi Máriássy*
2. *ádámföldi Bornemissza*
3. *szentmiklósi és óvári gróf Pongrácz*
4. *ikácsi Péterffy*
5. *szentgyörgyi Horváth*
6. *borosjenői Tisza*
7. *kőröspataki Kálnoky*
8. *hidvégi gróf Nemes.*

Ezen atyai ágból való 8 ős alapítványképes ős nemességének bebizonyítására és nemesi czímereik approbációjára nézve a 10. mellékleti szám alatt bemutatott, hivataltból hitelesített és a megfelelő okmányokkal ellátott, 16 ősre kiállított eredeti törzsfára hivatkozik a lovagjelölt, mert e törzsfával esküdött fel a savoyai hercegnőről nevezett bécsi nemes hölgyalapítványba az ő édes atyjának nővére: *markus- és batizfalvi Máriássy Erzsébet* is (1. a 11. sz. keresztlevelet).

A mi azonkívül a legvégsőbb sorban kimutatott 8 ős nemesi születésére vonatkozik, megjegyzendő, hogy

markus-és batizfalvi Máriássy Pius Antonius a 22. sz. keresztlevél tanúsága szerint fia volt *markus-és batizfalvi Máriássy Márton és lipóczi Keczer Borbálának*; továbbá hogy *ádámföldi Bornemissza Teréz* a 23. sz. keresztlevél

szerint törvényes leánya volt *ádámföldi Bornemissza Károly és vizkeleti Vizkelety Ágnesnek*; hogy *szentmiklósi és óvári gróf Pongrácz Gáspár* a trencsénmegyei levéltár fentebb idézett kivonata szerint *szentmiklósi és óvári gróf Pongrácz Ernő és varanói Széchy Ludovikának* volt a törvényes fia; végre, hogy *ikácsi Péterffy Irma* a 24. sz. keresztlevél szerint *ikácsi Péterffy Zsigmond és szirmabessenyői Szirmay Francziska Teréziának* leánya volt, kiknek házassági szerződése a 25-ik melléklett szám alatt foglaltatik.

A mi az atyai ágban kimutatott ősök alapítványképes nemességét illeti, még a következő okmányok terjesztetnek elő, ugymint:

Hollós Mátyásnak 1482-ben *Máriássy Józsefhez* intézett királyi megbízó levele a felvidéki rablóvárak elleni hadjárata ügyében (mellékl. 20/a. sz.), továbbá II. Leopold császár és királynak egy kegylevele (mellék. 20/b.), melyben a fejedelem, különösen hangsúlyozva a *Máriássy* család a középkor elejéig visszanyúló nemességét, e nemzetség tagjait a Habsburgház iránti hűségre inti; továbbá a lovagjelölt atyjának cs. k. aranykulcsossá történt kinevezését igazoló okmány (28. sz. melléklet), az *ádámföldi Bornemissza, lipóczi Keczer és vizkeleti Vizkelety* családok ősi nemességét igazoló autentikus okmányok, (ezek közül a *Vizkelety* családnak *Mária királynő* által kiállított, jelenleg *Nyáry Lőrincz grófnál* őrzött nemesi levél eredeti példánya 29. sz. a), valamint e családok nemesi címereinek megerősítését igazoló okmányok (30. és 31. sz. a.).

A *szentgyörgyi Horváth* családra, a *borosjenői Tisza és a köröspataki Kálnoky* családokra vonatkozólag, közismertségüknél fogva csakis a 10. sz. alatti törzsfára történik hivatkozás s egyuttal arra való utalás, hogy *szentgyörgyi*

Horváth Klára, a lovagjelölt nagyanyja, a 2. sz. házassági bizonylat szerint csillagkeresztes hölgy volt; továbbá hogy a lovagjelölt II. szépatyja, *szentgyörgyi Horváth István* cs. k. aranykulcsos volt, minek folytán tehát a *markus- és batizfalvi Máriássy* család s a vele összeházasodott nemzetségek alapítványképessége és tiszta vérű leszármazása a törzsfa felsőbb soraiban is elegendő módon meg lett állapítva, mihez még a 2. sz. házassági bizonyítványban és a 3. sz. keresztlevéiben igazolt tény is járul, hogy a lovagjelölt nagyatyja, *markus- és batizfalvi Máriássy Dénes* a cs. k. kamarási méltóságot birta.

B) Anyai ágból.

- 9. *dobai Székely*
- 10. *bethleni gróf Bethlen*
- 11. *csalmai Jankovich*
- 12. *kakaslomniczi Berzeviczy*
- 13. *nagy-únyomi Sényi*
- 14. *Karacsay*
- 15. *szentmártoni Radó*
- 16. *tutzingeni Tichtl.*

9. *dobai Székely.*

E család nemessége őseredetének hitelesítéseül szolgáljon II. András király által 1217-ben kiállított, hitelesített másolatban ide csatolt (32. sz. melléklet) kegylevél, melyben a család ősi nemessége annak a megállapításával megerősítettik, hogy a család alapító tagja (*Dobó György*) már az első földosztásnál nemesi birtokot kapott. Hogy e nemesség mindenkor elismertetett, bizonyítja az is, hogy

a 33. sz. a. ide mellékelt eredeti okmány szerint a lovagjelölt nagyanyja csillagkeresztes hölgyp volt.

10. bethleni gróf Bethlen.

A dicsteljes szerep, melyet e család egy évezred óta nem csak Magyarország, de a világ történelmében játszott, melynek egyik tagja 1622-ben német birodalmi herczeggé kineveztetett (Gábor, kinek neje Katalin, Zsigmond brandenburgi választófejedelem nővére volt), melyből két tag (Gábor és István) Erdély fejedelme vala és melynek egyik sarja a magyar király címét is viselte, felmenti a lovagjelöltet az alól, hogy a család nemességét még külön bizonyítgassa. Különben eleget akarván tenni az ősi próba követelményeinek, 34. sz. a. előterjeszti lovagjelölt a családnak 1622-ben kiállított grófi oklevelét.

11. csalmi Jankovich.

Mindamellett, hogy a család ősi nemessége notorius tény, mégis jobb hitelesítés kedvére előterjesztetik az I. Lajos király által Jankovich Péternek küldött oklevél, melyben a család régi nemessége megerősítettik. (35. sz. m.)

12. kakas-lomnici Berzeviczy.

Hogy ez ősnemes család már a XIV. században a Szepesség legelőbbkelő nemzetségeihez tartozott, kiviláglik a lőcsei levéltárban őrzött okmányoknak 35. sz. a. ide mellékelt hiteles kivonatából, melyben e családról az mondatik, hogy Berzeviczy Pál Máriássy Ágnessel történt egybekelése alkalmával 500 zsák gabonát ajándékozott Lőcse város szegényeinek, amiért is a város szenátorjai in corpore megjelentek a Berzeviczyek nemesi curiáján, hogy az adományért köszönetüket nyilvánítsák. Végre arra is történik hivatkozás, hogy a lovagjelölt által 37. és 38. sz. a.

ide mellékelt eredeti okiratok szerint Berzeviczy Teréz, a jelölt I. szépanyja, csillagkereszteshölgy, férje pedig aranykulcsos volt, mely utóbbi méltóságot a Berzeviczy család több tagja is viselte és most is viseli.

13. nagy-únyomi Sényi.

A mi e századok óta Vasmegyében nemesi donációval (Kis- és Nagy-Únyom) birt nemzetség ősi nemességét illeti, előterjesztetik a 39. sz. a. a Sényi Barnabás hadvezérnek vak Béla király által adományozott armális levél hiteles másolata.

14. Karacsay.

Hogy e család nemessége kétségtelen és eredetű, kilátszik a családnak Mária Terézia királynő által 1775-ben történt bárói és II. Ferencz király által 1802-ben grófi rangra való emelése alkalmából kiállított kinevezési okmányokból, melyekben a Karacsay-család ősi nemessége különösen hangsúlyozva van. (L. 40. és 41. sz. eredeti okmányokat.)

15. szentmártoni Radó.

A 42. sz. a. ide csatolt eredeti okiratból kitűnik, hogy a Radó család már a XVI. században Győr és Veszprém vármegyékben nemesi birtokos volt. A 43. sz. okirat pedig bizonyítja, hogy a lovagjelölt női ágból való II. szépanyjának édes atyja, Radó Gyula, 1756-ban cs. k. kamarásnak lett kinevezve, a mi pedig azt igazolja, hogy e család ősnemes alapítványképességéhez kétség nem férhet.

16. tützingeni Tichl.

E család alapítványképes ősnemessége már a XVI. század elején Miksa császár, később pedig II. Rudolf császár által ismerttetett el és erősített meg mint egy oly ősnemesi családé, *«mely már a VIII. században nemes volt,*

a X. században a lovagi rendben virágzott s a München melletti Tutzing várát bírta, a XIII. században pedig nemesi fundációval birt Bajorhonban, s egyik őse a bajor választó-fejedelem főkonyhamestere volt», mint ez a Miksa császár által kiállított 44. szám alatt hiteles másolatban ide mellékelte nemesi bizonyítványban olvasható. A 45. számú mellékletből pedig kitűnik, hogy nemes tutzingeni Tichl János Corvin Mátyás király udvari orvosa volt abban az időben, mikor nevezett király Bécsben tartotta udvarát. Mindez tehát azt bizonyítja, hogy e család alapítványképessége és ősszármazása a kellettén túl is beigazolva van.

A többi még előforduló családok nemességi és czímerpróbája hasonló módon tüntetendő elő.

*

A souverain máltai lovagrend (csehországi nagyperjesség) háborúban kapcsolatosan a monarchia haderejének tábori egészségügyi intézeteivel és hozzájuk csatlakozva, önkéntes tábori egészségügyi szolgálatot teljesít a harcterről visszahozott sebesültek és betegek tovaszállítása, gyógykezelése és ápolásában való közreműködés által, és pedig e célra a lovagrend által kiállított és felszerelt egészségügyi vasuti vonatokon. Ezeknek az egészségügyi vonatoknak az a hivatása van, hogy a sebesült vagy beteg katonákat, ha azok a vasút mentén elhelyezett katonai kórodákban fekszenek, közvetlenül az illető tábori kórodától átvegyék, vagy a legközelebbi vasuti állomástól a hátrább levő egészségügyi tartalék-kórodákba szállítsák. A lovagrend e célra háborúban 12 teljesen felszerelt egészségügyi vonatot bocsát a hadügyminiszterium rendelkezésére, mely azokat a hadműködő sereg fővezényletének átengedi. A «Mundy-rendszer» szerint kiállított és felszerelt 12 vonat jelenleg 192, egy-egy vonat pedig 16 kocsiból áll.

E vonatok a következőkép rendeztetnek:

mozdony,	}	Ezeket az illető vasuti társulat állítja ki.
raktárokcsi,		
kalauzkocsi fékezővel.		

1 vonatparancsnoki és orvosi kocsi,
 1 készlet kocsi,
 1 konyhakocsi,
 1 étkező-kocsi fékezővel,
 5 sebesült-szállító kocsi (Ambulance),
 1 raktárokcsi fékezővel,
 5 sebesült-szállító kocsi (Ambulance),
 1 ruha- és szerelvénykocsi,

E kocsik képezik az egészségügyi vonat, melyet a lovagrend kiállít.

Zárjelző kocsi fékezővel (a vasúti társulat által kiállítandó).

A vasutak személyzet-állományát és összeállítását a következő kimutatás tünteti elő:

K i m u t a t á s

a souverain máltai lovagrend vasúti egészségügyi vonalainak személyzet-állománya és összeállításáról.

És pedig:	A lovagrend személyzete						K o c s i k b ó l							
	a máltai rend egy lovagja mint parancsnok	orvos	számvezető	ápoló	szakács	összesen	sebesült vivő- (ambulance)	parancsnok- és orvosi-	konyha-	élelmiszer-	raktár-	étkező-	ruha- és szerelvény-	összesen
Egy egészségügyi vonat áll:	1	2	1	10	2	16	10	1	1	1	1	1	1	16
Tizenkét egészségügyi vonat áll:	12	24	12	120	24	192	120	12	12	12	12	12	12	192

Minden egészségügyi vonatot egy géplákos is követ, továbbá 12 szolga (a lovagok és orvosok részére) és 12 tüzelő legény. Minden vonat bír 4 tiszti, és 100 legénységi ágygyal. A 12 vonat tehát összesen 1248 sebesültet szállíthat egyszerre hátra. A vonatok kocsirendje, — amint a kocsik egymásután következnek — szigorúan betartatik, mert az egyes kocsik távsodronyokkal vannak egymással összekötve, s e távsodrony-összeköttetés az egyes kocsik egymástól való elválasztása által szétszakíthatnák.

A kocsik berendezése a következő:

I. A vonatparancsnoki és orvosi kocsi.

Miután háborúban gyakran fordulhat elő, hogy a sauerlain máltai lovagrend egészségügyi vonatainak parancsnokai és orvosai kénytelenek nehéz szolgáltatukat heteken, sőt hónapokon keresztül szakadatlanul és felváltás nélkül teljesíteni, elodázhatatlan szükséggé vált, a vonatparancsnokoknak és az orvosoknak legalább azt a kényelmet nyújtani, a melyet a mozgó posta tisztjei vasuti kocsijaikban élveznek, daczára annak, hogy gyakran felváltatnak. E kocsi 8 ablakkal van ellátva és megfelelő kényelemmel és eleganciával berendezve. A bútorzat 4 mozgó karosszékéből áll, melyek tábori ágyakká is átalakíthatók («Simmeringi vasuti kocsi-részvénytársulat» rendszere), továbbá 1 íróasztal, 1 étkező-asztal, 1 mosdószekrény, 2 ruhaszekrény, 1 nagy fali tükör, 1 Meidingerféle kályha, 4 tábori szék és többféle szőnyegek. A kocsi súlya 9000 klg.

II. Az élelmiszer-kocsi.

Bútorzata: Hasonló karosszék mint a parancsnoki kocsiban egy sebesült vagy beteg magasabb katonatiszt

számára, 1 zöld posztóval bevont íróasztal, 1 mosdóasztal, 1 fali tükör, 1 nagy szekrény, mely a kőszén, fa és a szükséges mennyiségű palaczkbor elhelyezésére szolgál, 1 hasonló szekrény különböző élelmi szerek befogadására és egy harmadik, hasonló célra szolgáló szekrény, mely azonkívül síneken nyugvó, mozgékony jégtartóval is van ellátva. 1 Meidingerféle kályha, 1 árnyékszék. A kocsi súlya 9250 kg.

III. A konyhakocsi.

A kocsi egyik oldalfalának közepén egy Hannichféle vas tűzhely áll, melyen minden 3 órában 150 ember részére főzni lehet. 3 nagy konyhaszekrény s egy 2 személyre való szétszedhető ágy, 1 nagy fali óra stb. A kocsi súlya 9750 kg.

IV. Az étkező kocsi fékezővel.

E kocsi a betegápolók és lábadozó betegek étkezési helyül szolgál. Külső szerkezeténél fogva szükség esetén sebestültvivő kocsivá átalakítható. Belsejében 4 hosszú asztal áll ugyanannyi padokkal, az asztal egyik végén a Meidinger-kályha. A falak mentén 1 állvány, 1 edényszekrény és egy buffet. A lovagok és orvosok étkező szereit külön szekrényekben tartatnak. A kocsi súlya 5890 kg.

V. A sebestültvivő (ambulance) kocsi.

E kocsik arra szolgálnak, hogy a sebestült és beteg katonákat a csataterről vagy a csatatérhez közel fekvő, túltömött tábori ispitályokból az ország belsejében létező kórházakba szállítsák Külső alakjuk olyan mint a teherkocsiké s béke idején olyanokul használtathatnak is. Minden kocsi homlokfalai széles kettős ajtókkal, leszed-

hető korlátokkal és 3 lámpásfogassal vannak ellátva, úgy hogy a kocsi béke idején mint teherkocsi működhetik, míg háborúban mint hygieniai tekintetben kifogástalanul szerkesztett ambulancekocsi teljesen megfelel hivatásának. Bútorzata a következő: 4 állvány, 10 hordágy, 10 matrác, 20 vánk, 20 lepedő, 20 takaró, szőnyegek, 1 kályha, 1 árnyékszék stb. A kocsi súlya 8000 kg. Térfoglalata 36.726 cubikméter.

VI. A raktárkocsi felszereléssel.

Bútorzata: Ágygyá átalakítható karosszék a raktárnok részére, két szekrény, 1 ágy a műlakatos részére, 1 Meidinger-kályha. Elhelyezve van továbbá e kocsiban a számvivő tiszt irodája, a gyógyszerár, kötőszerek, fehér ruha, orvosi műtét szerek, kórházi berendezések, és a könyvtár. Felemlítendő, hogy a könyvtár irodalmi művei közt a következő magyar munkák is fordulnak elő: *«Egy magyar család»*. Regény Jósikától. *«Párisi emlékek»* Jámhortól. Rózsáságitól: *«A fertálymágnások»*. Jósikától: *«II. Rákóczy Ferencz»* összesen 18 kötet. Azonkívül még a következő ajtatosságot ébresztő könyvek és tárgyak találhatók a különböző vallások és felekezetek részére: 1 feszület, 12 olvasó, 4 szenteltvíztartó a hozzá tartozó eszközökkel, 12 róm. katolikus, 6 protestáns, 4 zsidó imakönyv, 2 biblia, 4 evangéliom-könyv. A kocsi súlya 9750 kg.

VII. Egyenruha- és szerelvénykocsi.

E kocsi közönséges teherkocsi, mely a tovaszállított sebesült és beteg katonák egyenruházata, fegyverze és szerelvényének elhelyezésére szolgál. A fegyverek először kitöltetnek, beolajoztatnak és külön fegyverállványokon helyeztetnek el, míg a lőszer e célra készen tartott vas

szekrénybe záratik. E kocsi súlyát a benne elhelyezett tárgyak minő- és mennyisége határozza meg.

*

Az egészségügyi vonatok berendezését a souverain máltai lovagrend saját költségen fedezi. Azonkívül saját kebeléből állítja elő:

- a) a 12 vonatparancsnokot és a 12 alparancsnokot, továbbá a megfelelő számú számvezetőket;
- b) a 24 orvost;
- c) a betegápolókat és szakácsokat;
- d) a személyzet egyenruháját,
- e) fedezi a személyzet pénzilletményeit; és
- f) a gyógyszer-tári és kórodai szerek beszerzésének költségeit.

A souverain máltai lovagrend minden évben, február végén, számot ad a cs. és k. közös hadügyminiszternek az általa mozgósítás alkalmával kiállítandó egészségügyi vonatok állapotáról. Ez alkalommal közli a hadügyminiszterrel a vonatparancsnokokul kiszemelt *jogi vagy tiszteletbeli lovagok* neveit, annak különös felemlítésével, hogy az illetők tartoznak-e vagy sem a hadsereg vagy a két honvédség katonatiszti állományába, mire aztán a hadügyminiszter esetleg megengedheti, hogy e tisztek mozgósításnál is a lovagrend egészségügyi vonatainál szolgálatot telessenek.

A souverain máltai lovagrend arról is gondoskodik, hogy az egészségügyi vonatok kiszemelt parancsnokai, orvosai, számvevői, ápolói és szakácsai már béke idején mozgósítás utáni teendőikkel alaposan megismerkedjenek, mely célra a lovagrend béke idején egyik csehországi uradalmán (Strakonitzban) külön *iskola-vonatot* állan-

dósított, melyen az évenként behívandó személyzetet gyakoroltatja. E gyakorlatok felett dr. Mundy Jaromir báró, a souverain máltai lovagrend főorvosa vezeti a felügyeletet, ugyanő gyakorolja e tiszteet háborúban is az összes egészségügyi vonatoknál, a melyeket a lovagrend kiállít. Háború esetén az egészségügyi vonatok a hadügyminiszter által kiszemelt helyen összpontosúlnak s várják a működő hadsereg fővezényletének további rendeleteit.

A máltai lovagrend vezérlő főorvosa a tábori egészségügyi szolgálat külső részére nézve közvetlenül a hadsereg fővezényletének van alárendelve, amiért is a szolgálat kívánataihoz mérten, a főhadiszálláshoz csatlakozhatik. A lovagrend egészségügyi vonatainak mozgósítási időtartamán át a VI. dijsorozatban álló katonai orvosok összes illetményeit élvezi. A szállított katonaszemélyek minden tekintetben alá vannak vetve a vonatparancsnok rendelkezésének.

A lovagrend vonatszemélyzete részére a katonai dekórumnak megfelelő egyenruha és felszerelés van rendszeresítve. A katonai egészségügyi személyzet részére előírt, vörös keresztel ellátott karszalagon kívül, a máltai lovagrend személyzete még egy más, 8 ctm. széles, a máltai rend fehér keresztjét piros mezőben előtűntető karszalagot is visel, azonkívül a fővegen is hasonló fehér keresztet. *A vonatot vezénylő máltai lovagok* hasonló jelvényt hordanak sapkáikon és mellükön. A kocsik szintén a katonai egészségügy vörös, és a máltai lovagrendnek piros mezőben álló *fehér* keresztjével vannak ellátva. A vonatokat vezénylő máltai lovagok vagy helyettesei semmiféle fizetést sem kapnak. Az erőltetett hadi szolgálat (Force majeure) folytán a vonatokon netán keletkező károkat a hadügyminisztérium köteles fedezni, valamint

megtéríti az illető vasuti társaságoknak a sebesültek szállításáért járó költségeket is. Az egészségügyi vonatok mozgósítását és leszerelését a souverain máltai lovagrend nagyperjele (csehországi nagyperjelség) rendeli el.

A herceg-nagyperjel beleegyezése és engedélye nélkül senkinek sincs jogában a souverain máltai lovagrend egészségügyi vonatainak berendezésén, vagy azoknak úgy külső mint belső felszerelésén valamit változtatni vagy módosítani.

A vonatok felszerelése rendszeren Bécsben történik, a rend strakonitzi uradalmán állandósított *«iskolavonatá»*-nak kivételével, mely legott felszereltetik.

A felszerelés befejezése után minden vonatparancsnok személyesen jelentést tesz erről a cs. és k. közös hadügyminiszternek,* a vezérkar főnökének, az illető vasuti társaság vezérigazgatójának, melynek vonalán a vonat közlekedni fog, és a helyben levő hadtestparancsnoknak. Ugyane jelentéseket a lovagrend fővezérő orvosa is teszi. A jelentések megtörténte után a vonatparancsnokok a katonai hatóságnak vannak alárendelve.

A vezérő főorvos — a herceg-nagyperjel beleegyezésével — arra a vonatra száll, a melyet a felügyelet érdekében legcélszerűbbnek tart, vagy pedig a főhadiszállásra indul, hol a fővezér rendelkezésére bocsátkozik.

A herceg-nagyperjeltől függ, hogy egy külföldi háború kitörése esetén a souverain máltai lovagrend egészségügyi vonatai mozgósítandók-e vagy sem s hogy teljesítsenek-e szolgálatot a hadakozó feleknek.

Szervezeti és kezelési tekintetben kizárólag a souverain máltai lovagrend csehországi nagyperjelségének *jelenlegi*

* Magyarországon a m. k. honvédelmi miniszternek.

feje rendelkezik, kit e nagyperjelseg *jogi lovagjai* önként ruháztak fel teljhatalommal. *Utódját csak az egybegyűlt káptalan határozata láthatja el újból e hatalommal.*

A vonatparancsnokokat a herczeg-nagyperjel választja ki a jogi és tiszteletbeli lovagok közül, *az orvosokat* a rend fővezérleő orvosa szemeli ki az osztrák-magyar monarchia orvosi karából saját tetszése szerint, s beosztja őket a herczeg-nagyperjel által történt kinevezésük után az egyes vonatokhoz, *a számvivőket* az egészségügyi vonatparancsnokok fogadják fel. *Az ápolók* a lovagrend uradalmainak területén lakó alkalmas egyének közül választatnak, kiket az illető uradalmi gazdasági tanácsos nevez ki. A vonatok a betűrend szerint egymásután következő betűkkel jelöltetnek meg, úgy hogy az első vonat *A* betűvel, a tizenkettedik pedig *M*-mel van jelezve.

IV.

A MAGAS NÉMET LOVAGREND.

A *«Boldog Asszonyunk jeruzsálemi német házáról és is-pítályá»*-ról nevezett magas német lovagrend, melyet *svábországi Frigyes herczeg* Akkon városának ostrom-zárolása alatt 1190-ben alapított, már a XIII. században oly hatalmas volt, hogy az akkori Poroszország feletti fen-hatóságot is kezeibe ragadta, tekintélye és hatalma azon-ban csak a XV. században érte el igazán tetőpontját, a mikor a kereszttel és karddal meghódított tartományai az Odera folyótól a finni tengeröbölíig terjedtek. Az egy-kor oly hatalmas és souverain állásában elismert rend jelenleg is mint közvetlen osztrák császári hűbéres áll fenn. Székhelye azóta Bécsben van.

A rend vitézei *fogadalmi* (Professritter) és *tiszteletbeli lovagok*, valamint a rend *Mária keresztienek tulajdonosai*.

A német lovagrendbe való *felavattatás** csakis a fogadalmi lovagok állományában beálló üresedés (apertur) folytán történik, a miért is felvételre való előjegyzések el nem fogadtatnak, «commenda» nélküli lovagok kinevezése (évi járulék kiutalványozása) pedig meg nem történik.

A német lovagrend ősi szokás szerint ma is azt a középkori tradícióját követi, hogy a rend belügyeire vonatkozó minden egyes dolgot titokban tart, a mit a keblébe avatott tagoktól is szigorúan megkövetel. Ennél fogva a laikus világ ma is csak bizonytalan, nagyobb részt téves fogalommal bír a német lovagrend tulajdonképeni rendeltetése, mai hivatása, a kebelébe való felvételének feltételei s az e tekintetben követendő eljárásról, valamint a felavattatás és ünnepélyes lovaggá ütés ceremóniája, a lovagok szerzetes fogadalmairól és kötelezettségeiről.

Szerző abban a szerencsében részesült, hogy a német lovagrend jelenlegi *Nagy- és Németmestere, Vilmos főherczeg* ő legfőbbtisztelendő cs. és kir. fensége kegyéből mint első juthatott abba a helyzetbe, miszerint biztos, autentikus adatok alapján közreműködhessek mindannak az ismeretében, a mi a német lovagrend lényére, a keblébe való felvételre, a felavattatás és lovaggáütés ünnepélyes szertartásaira, valamint a ma is szigorú titok alatt őrzött alapszabályok főbb pontjaira vonatkozik. Autentikus adataink hitelesítéséül a következőkben közöljük a Vilmos főherczeg ő főtisztelendő cs. és kir. fenségének Nagy- és Németmesteri titkos irodájából e munka szerzőjéhez intézett leíratot:

* Eskü és fogadalomletétel, beöltöztetés és az ünnepélyes lovaggáütés.

Folyó évi október 30-án kelt becses megkeresésére van szerencsém a legfőbbtisztelendő és fenséges Nagy- és Németmester, Vilmos cs. és k. főherczeg úr legmagasabb engedélyével mellékletben 1. a magas lovagrendnél kötelező ösi próba letételére vonatkozó szabályzatot; 2. a felavatás és az ünnepélyes lovaggá ütés ceremóniájánál követendő eljárást ismertető *«Observanda»* cz. iratokat; 3. a tiszteletbeli lovagok felvételének főfeltételeit — *de csakis azzal a határozott megjegyzéssel átküldeni, hogy ezen okmányokat kizárólag tudományos czélokra használhatóknak tekintse.*

Bécs, 1885. november 5-én.

A magas német lovagrendnek Nagy- és
 Németmesteri titkos irodájából:
 Petteneggi gróf Pöttickh Eduárd Gaston, m. p.
 a Nagy- és Németmesterség tanácsvezére,
 fogadalmi lovag és commendator
 (Comthur) Meretinzben..»

*

A német lovagrend eleinte *«nagymesterek»* parancsnoksága alatt állott, kiknek elseje bassenheimeri *Walpot Henrik* volt (megválasztatott 1195-ben, meghalt 1200. november 5-ikén). A nagymesterséget gyakran Németország leghatalmasabb dinasztiainak tagjai bírták, s nem egy kitűnő államférfi és vitéz volt soraiban, m. pl. az 1331-ben megválasztott *Braunschweigi Lothár herczeg* s a tanenbergi csatában a poroszok ellen 1410-ben hősiül elesett *Jungingen Ulrik* nagymesterek. A rend fejei 1526, *Kronberg Walter* nagymester intronizálása óta viselik a *«Nagy- és Németmester»*-i címet. Köztük látunk egy *«Georg Hund*

von Wenkheim»-ot is, a magyarországi *Wenkheim* család egyik dicső őst, kilencz osztrák főherceget, egy brandenburgi (porosz) herceget, egy lotharingi és egy bajor herceget.

A német lovagrendben jelenleg létező nemességi méltóságok és egyházi állomások a következők:

I.

Lovagok.

a) A Nagy- és Németmester, legfőbbtisztelendő Vilmos főherceg ő cs. és kir. fensége (intrónizáltatott 1863. június 25).

b) Négy nagy-kapitulárius. (Gross-Capitularen.)

c) Egy nagy-commendátor. (Gross-Comthur.)

d) Két országos commendátor. (Land-Comthur.)

e) A Nagy- és Németmesterség tanács-vezére. (Rathsgebietiger.)

f) A lovagrend két alvezérségének («*Ballei Österreich*» és «*Ballei an der Etsch und im Gebirge*») tanács-vezérei.

g) A lovagrend ispitálnoka. (Ordens-Spittler.)

h) Tizenöt-tizenhat commendátor. (Comthur.)

i) Bizonytalan számú oly lovagok, kik csak az egyszerű fogadalmat letették (novicziusok), tehát még nem fogadalmi lovagok (Profess-Ritter). Minden fogadalmi lovag felavattatása után, t. i. mikor az egész fogadalmat letette, commendát, azaz bizonyos évi járulékot kap a commendátorságában levő, a német lovagrend tulajdonát képező uradalmakból, és comthurrá (commendátorrá) promováltatik. E kommandák a következők: a *bécsi*, *haugwitzi*, *meretlinzi*, *gross-Szonntagi*, *friesachi* és *sandhofi*, *nöttlingi*, *tsernemblí*, *rudolswerthi*, *küssowi*, *lengmoosi*, *schlau-*

dersi és sterzingi. Minden «ballei»-nak van azon kívül egy-egy házi commendája.* A fogadalmi lovagok e dotációja évi 5—15,000 frt között váltakozik.

k) Nem korlátolt számú tiszteletbeli lovagok;

l) A német lovagrendnek szinte nem korlátolt számú Mária-keresztjének lovagjai.

II.

E g y h á z i a k.

a) Lelkészek.

1. a troppai papi conventben 20 lelkész és 1 frater,
2. a lanai " " 27 " " 4 "
s a két konvent egyikének kötelékébe sem tartozó 17
lelkész.

Összesen 54 lelkész és 5 frater.

b) A német lovagrend apácái.

A troppai nővérek községe.

1. a troppai anyaházban	62 nővér,
ennek würbenthali fiókházában	12 "
" braunseifi	" 12 "

A freudenthali nővérek községe.

1. a freudenthali anyaházban	40 nővér,
ennek engelsbergi fiókházában	12 "

* Minden commenda ingatlan birtokok vagy gyümölcsöztetőleg befektetett tőkepénzekből álló dotációkból áll, melyeket az, a kinek a commenda adományoztatott, élvez.

A laneggi nővérek községe.

1. a laneggi anyaházban	30 nővér,
ennek sarnthali fiókházában	10 „
„ passeieri „	4 „
„ völlani „	4 „
„ unterinni „	5 „
Összesen 204 apácza.	

A német lovagrend, melynek önként felvállalt nemes hivatása a megváltozott politikai és társadalmi viszonyok folytán többé nem harczias szolgálatok teljesítésében, hanem csupán az emberszeretet, jótékonyosság és keresztény humanisztikus működésből áll, melyet a katonai és polgári egészségügyi szolgálat terén teljesít, a Nagy- és Németmesteri káptalannak 1880-ban történt elhatározása folytán ezentul *csak az első csatavonalban* teljesít rendes lovagtagjaival és a lovagrend Mária-keresztjének mintegy 1500 főből álló ama vitézeivel és hölgyeivel, a kik e célra önként jelentkeznek, vagy a legfőbbtisztelendő Nagy- és Németmester ő cs. és kir. fensége által kirendeltetnek, tábori szolgálatot. E célra saját költségén 41 katonaegészségügyi train-oszlopot állít ki, melyek 44 kötő- és frissítő-szernek szánt kocsi (Fourgon),

164 sebesültvivő kocsi,

10 tartalék sebesültvivő kocsi,

1024 tábori hordágy,

44 tábori konyha, és

44 orvos-műtési kettős sátorból, továbbá 1074 egészségügyi csapatbeli és szekereszkatona teljes egyenruházata, felszerelése és fegyverzetéből, valamint 44 hátsó és 914 kocsilóra szükséges szerszám és istállószerkezetből állnak. A német lovagrend azonkívül 2 teljesen berendezett

konvent-kórházzal bír Troppauban és Freudenthalban, melyeket saját költségén alapított és tart fenn, és melyek háború esetén több száz sebesült katonát fogadhatnak magukba.

A német lovagrendbe *fogadalmi* vagy *tiszteletbeli* lovagokul felveendőkhöz által leteendő ősi próba főbb pontjai a következők:

Az ősi próba, azaz a nemességében megpróbálandó jelölt bizonyos számú, pajzs és sisak hordására született, lovagszerű és alapítványképes ősöktől való közvetlen leszármazásának bebizonyítása, a német lovagrendnél, még pedig úgy a *fogadalmi* mint a *tiszteletbeli* lovagokra nézve, *ötödiziglenig*, azaz tizenhat ősökre (nyolcz férfi és nyolcz női ágból), tehát a megpróbálandó (proband) dédapjáig terjed vissza. A bebizonyítás főrészei a német lovagrendnél is

I. a *filiatióból* (egyenes törvényes leszármazás),

II. a *nemesi és czimer-approbáció*,

III. a *német származás* igazolásából állanak. A mi azonban az utolsó pontot illeti, legujabb idő óta jogában áll a Nagy- és Németmesternek, hogy e tekintetben dispenzációt adjon.

A jelöltnek római katolikusnak kell lennie, őseire nézve ez nem kötelező, de ki kell mutatni, hogy a keresztény valláshoz tartoztak. *Fogadalmi* lovagok csak azok lehetnek, akik a belföldi nemesség tagjai, míg *tiszteletbeli* lovagok külföldiek is lehetnek. Midőn a jelölt első folyamodványát betérjeszti, miszerint felvétessék a német lovagrendbe fogadalmi vagy tiszteletbeli lovagnak, köteles keresztlevelével együtt a 16 őst kimutató ősi tábláját is, valamint egy hiteles bizonyítványt hozzácsatolni, hogy az esetleg bekövetkezendő ünnepélyes lovagga

ütéskor általa a 24-dik életév már be leend töltve, az 50-ik pedig még el nem érve. E folyamodványa a német lovagrend egyik országos kommandátorához intézendő. A jelöltnek az ünnepélyes *fogadalom-letétel*, illetve a lovaggáütés előtt 4 évet kell a rendben betöltenie, és pedig egy évig a novicziátusban és legalább három évig az egyszerű fogadalom letétele után. (A IX. Pius pápa ő szentsége által 1862. február 7-én kelt Brévéjében megerősített 1857-iki ritus értelmében.) E három év letétele után jogában áll a még csak egyszerű fogadalmat letett lovagnak, hogy további határidőt kérjen, mely 10 évre kiterjedhet, de a 10 év leforgása után végleg határoznia kell, hogy leteszi-e az ünnepélyes fogadalmat, vagy hogy kilép-e a rendből. A jelölt tartozik folyamodványát az illető országos kommandátornak személyesen átnyújtani, s magát ezen alkalomból úgy a Nagy- és Németmesternél mint a jelenlevő fogadalmi lovagoknál bemutatni. Anyakönyvi kivonatok, mint keresztlevelek, házassági és halotti bizonyítványok mindig eredetben, a többi, a «filiatio», nemesi és címérpróbák fejtegetésénél megjelölt próbaokmányok ellenben az illetékes hatóságok és egyének által hitelesített első másolatokban mutatandók be. Másolatok hiteles másolatai el nem fogadtatnak. Halotti prédikációk, valamint egyáltalában nyomtatványok vagy azoknak hitelesített kivonatai, ha azok más hiteles approbációokmányok által nem támogattnak, csak egy ugynevezett félbizonyítékok képeznek, a minővel a német lovagrendnél próbát nem lehet tenni. Másutt már letett ősi próbákra való hivatkozások csak nagyon közelfekvő eseteknél fogadtatnak el (mint p. testvéreknél és vérrokonoknál), akkor is csak az ősi próba egyes részeire, de sohasem az egész próbára nézve. A próba-okmányokhoz a jelöltnek 16 ósre

szóló, pergamenre készített «ősi tábla» csatolandó, melynek mindazt tartalmaznia kell, a mit erre nézve az 1766. május 31-iki kir. pátens, melyet az «Ősi próbák» cz. fejezetben kivonatban közöltünk, elrendel. Az ősi tábla alján a következő nyilatkozattal látandó el, melyet később a jelölt két felesküvő tanúja aláír és nemesi pecsétjével megerősít: «Hogy az ezen ősi táblán kimutatott összes ős nemesvérű, alapítványképes családokból származott, hogy továbbá a színeikben, sisakjaival, ékítményeivel és ékszereikkel lefestett czímerek azoknak igazi nemesi czímereik valának s hogy végre a jelölt úr tőlük, mint az ő 16 nemes őseitől valósággal és igazán leszármazott, e törzsfa tehát valódi és igazi — azt mi alólirottak ezenel sajátkezű aláírásunkkal és nemesi czímerpecsétünkkel igazoljuk és bebizonyítjuk. Kelt Bécsben» E pecsétek két fából készült pecséttokban fekete-fehér (a német lovagrend színei) selyem zsinórral a pergamenlaphoz erősítendők. Az írásban kimutatandó dedukció szinte a fentemlített kir. pátensben körülírt módon szerkesztendő. A *fogadalmi* lovag-jelölt ősi próbáját oly két alapítványképes nemesember, a kik a jelölt kilétét és származását jól ismerik, de a kiknek a jelölttel nem szabad közvetlen rokonságban állniok, erősíti meg esküvel az ünnepélyes lovaggáütés és a beöltöztetés előtt. A jelölt által választandó e két tanúja «*felesküvő tanu*»-nak neveztetik. Az eskümintá, melylyel a két felesküvő tanú a jelölt ősi próbájának helyességét felemelt esküujjakkal megerősíti, a következőkép hangzik: «Én (következik a név) ezenel esküszöm, hogy másként nem tudom, minthogy N. N. úr, a ki most a magas német lovagrendbe fel fog vétetni, alapítványképes nemes származású, s hogy őt mint kifogástalan lovag társat ismerem. Isten engem úgy segél-

jen és minden szentek! Amen!» A tiszteletbeli lovagoknál ily eskületétel nem történik, a két nemes a jelölt ősi tábláját már az ősi próba előterjesztésénél írja alá. Mindenki, a ki a német lovagrendbe fogadalmi vagy tiszteletbeli lovagul akar felvétetni, csak saját érdekében cselekszik, ha az eddig közölt feltételeket is komolyan meggondolja és jól megfontolja, vajjon képes-e, a mi az őseit illeti, azoknak megfelelni, nehogy kellemetlenül eső kifogásoknak, sőt esetleg elutasításoknak is szükségtelenül kitegye magát. Az ősi próba egyes részeinek megvizsgálásával az illető országos kommandátor által esetről-esetre kinevezendő, három fogadalmi lovagból álló bizottság bizatik meg; a próba eredménye az összes okmányokkal és mellékletekkel együtt a Nagy- és Németmesternek terjesztetik elő áttekintés, approbáció és esetleges módosítás végett. A Nagy- és Németmester fel van jogosítva, hogy kivételes esetekben a jelöltet az előírt, felette szigorú bizonyításhoz szükségelt okmányok beszerzése és előmutatása alól felmentse.

A *«filiatio»* (egyenes törvényes leszármazás) bebizonyítása hasonló módon történik, a mint azt az *«Ősi Próbák»* cz. fejezetben kifejtettük.

Ugyanez áll a *nemességi és czímer-approbációnál is*.

A magyar vármegyék bizonyítványainak aláírásai és hivatalos pecsétjei mindenkor és kivétel nélkül a m. kir. belügyminiszter ő exczellenciája által sajátkezűleg hitelesítendők.

Régebben kivétel nélküli szabály volt, hogy az ősi táblán feltüntetett valamennyi családnak német származásának kellett lennie, most azonban csak annyit követelnek, hogy az egyenes atyai ág német származású legyen. A Nagy- és Németmester jogában áll e tekintetben is

dispenzációt adni, ha a jelölt e felmentésért folya-
modik.

A rend alapszabályainak 4. §-a azzal fenyeget, hogy
*a ki koholt ősök vagy egyéb hazug állításokkal magát a
rendbe belopja, «cum infamia» fog kiutasíttatni belőle.*

A német lovagrend a tiszteletbeli lovagok intézményét
csak 1866-ban rendszerezítette kebelében. A tiszteletbeli
lovagok ugyanazt az ősi próbát teszik le mint a fogadalmi
lovagok, de emellett lehetnek külföldiek is. A jelölt lehet
nős vagy nőtlen, állhat katonai vagy polgári szolgálatban,
de reá nézve is kötelező a róm. kath. vallás. A felvételnél
tartozik 1500 frtot alapszabályi díj fejében a rend alap-
tőkéjéhez befizetni, minden évben pedig további 100 frtot.
Szükséges, hogy a jelölt hazájának törvényei szerint nagy-
korú is legyen. A Nagy- és Németmester által aláírt kine-
vezési okmány arra figyelmezteti a kinevezett tiszteletbeli
lovagot, hogy mindenkor szem előtt tartsa a *nemesség és a
német lovagrend becsületét*, mert ellenkezőleg megfosztat-
nák rangjától. A tiszteletbeli loagnak nincs szava a rend
ügyeibe, de jogában áll, a rend keresztjét (coulant és mell-
kereszt nélkül) fekete selyem nyakszalagon hordani, nem
különben a német lovagok egyenruháját, a fekete keresz-
tet a fehér lovagi palást nélkül.

A német lovagrend Mária keresztje.

Miután a német lovagrend alkalmat akart nyújtani
úgy az osztrák-magyar mint a külföld róm. kath. nemes-
ségének, hogy e rend nemes emberbaráti céljainak elő-
mozdításában közreműködhessék, a Nagy- és Németmes-
teri káptalan 1872-ben a «*Mária-kereszt*» rendjel alapítá-
sát határozta el.

A Mária-keresztért minden róm. kath. nemes ember és nemeshölgy folyamodhatik, a ki arra kötelezi magát, hogy évenként 25 frtot vagy egyszer s mindenkorra 100 frtot fizet le a német lovagrend ispitály-pénztárába. A folyamodványhoz, mely a Nagy- és Németmesterhez felterjesztendő, a következő okmányok csatolandók :

- a) a kérelmező nemességét hitelesen igazoló okmány,
- b) keresztlevél,
- c) hiteles beigazolása annak, hogy a kérelmező legalább 600 frtnyi évi jövedelem élvezetében van,
- d) erkölcsi bizonyítvány (katonatiszteknél és állami hivatalnokoknál fölösleges).

A Mária-kereszt, alakját tekintve, ugyanaz, mint a német lovagrendi kereszt, csak azzal a különbséggel, hogy kisebb és hogy az ezüst zománczos fekete kereszt közepén aranyba foglalt piros kereszt látható fehér mezőben és azzal a körirattal: «*Ordo Teutonicus Humanitatis*». A kereszt kétféleképen viselhető: mint mellkereszt fekete selyem szallagon, vagy mint nyakkereszt fekete coulanton. Ez utóbbi jogot azonban csak azok bírják, a kik a kereszt adományozásánál egyszer s mindenkorra 100 frttal járultak a német lovagrend ispitály-alaptőkéjének gyarapításához. A hölgyek a keresztet bal vállukon hordják. Mint már említettük, a Mária-kereszt vitézei kötelesek háború idején, ha a német lovagrend egészségügyi oszlopai mozgósítottak, a Nagy- és Németmester rendeletére ezen oszlopoknál tábori egészségügyi szolgálatot teljesíteni, mi alól a hölgyek sincsenek kivéve.

A Mária-kereszt vitézeinek és hölgyeinek állománya jóval túlhaladja az egyezer tagot. Köztük van ő *Felsége a király* és a *királyné*, *Mária Anna* császárné, *Krisztina* spanyol királynő, 17 cs. és k. főherceg, 9 főhercegnő, 15

külföldi fejedelem és herczeg, 9 herczegnő és 1200 főnemesi és nemesi úr és hölgy.

A Mária-kereszt adományozása a lovagrend Nagy- és Németmestere által történik.

A német rend profess-lovagjainak fogadalma legfőbb és leglényegesebb része abból áll, hogy nőtelennek kell maradniok és hogy a papi felszentelések alantosabb fokjaiban részesülnek.

A rend alapszabályainak nagyobb része, miután azok még a középkori politikai és társadalmi viszonyok között jöttek létre, ma már aligha bir gyakorlati értékkel és érvénnyel. A német lovagok, letett fogadalmuk szerint, kötelesek voltak a keresztény hitet minden tekintetben, szellemileg és kard hatalmával megvédni, a szent sír felszabadulása érdekében három keresztes hadjáratban részt venni (mielőtt még ünnepélyesen lovagokká üttettek volna), a keresztény vallást zarándoki és hittérítői minőségben, de fegyverrel is terjeszteni, mely hivatásnak a német lovagrend századokon át hadi dicsőség koronázta buzgalommal és erélylyel meg is felelt, a midőn évtizedeken át a pogány Poroszország ellen dicső harczokat vívott mindaddig, míg azt a kereszténységnek meg nem hódította. Az előhaladt közművelődés, a megváltozott politikai és társadalmi viszonyok más működési térre szorították a német lovagrendnek a kereszténység érdekeit szolgáló buzgó tevékenységét.

Miután újabb időben a német lovagrend kebelében több eset fordult elő, hogy az ünnepélyes fogadalmat letett lovagok (Profess-Ritter) különböző okoknál fogva ezen, egész életükre kiható lépést (coelibatus) komolyan megbánták és eltévesztett életpályájuk tudatában a lovagrend kötelékében csak kényszerből maradva, a rendből való ki-

lépésüket s a letett ünnepélyes fogadalmuktól való pápai dispencziót szorgalmazták, mi által a német lovagrendnek a szentszékekkel szemben kellemetlenségek keletkeztek, a rend Nagy- és Németmestere, petteneggi gróf Pöttiekh Eduárd Gaszton commendátort, a lovagrend nagymestersége tanácsvezérét Rómába küldötte, ki is 1886. február havában XIII. Leó pápától egy brève kibocsátását kieszközlötte, mely szerint a Nagy- és Németmester kívánatához képest a német lovagrend profess-lovagjainak eddigi *ünnepélyes fogadalmai egyszerű fogadalmakká* átváltoztatnak, melyek a kánoni jog szerint könnyebben feloldhatók. A pápai brève kötelezi egyúttal a német lovagrendet arra is, hogy a Szentföldön több ispitályt és menházat saját költségén építsen és fentartsa.

XIII. Leó pápa brévéje egyszersmind hatályon kívül helyezi IX. Pius pápának 1862. február hó 7-én kelt brévét, mely az 1857-iki kongregáció ritusait megerősíti, és mely az előirt 1 évet a novicziátusban kitöltött, 3 évig a lovagrendben szolgált, a lovagrendbe beöltöztetett és az ünnepélyes lovaggá ütéssel megkegyelmezett profeszlovagnak egészen 10 évig terjedhető határidőt enged az *ünnepélyes fogadalmak* letételére.

Ezentul a német lovagrend fogadalmi (profess) lovagjai az ünnepélyes beöltöztetés és lovaggá ütésen kívül, csak az *egyszerű fogadalom* letételének lesznek alávetve.

A következőkben ismertetjük a fogadalmi lovagoknak ünnepélyes felavattatását, beöltöztetését, és a lovaggáütésnél kifejtett annyival is érdekesebb czeremoniát, miután az alapszabályok és az «*Observandák*» titokban tartása annak közlését eddigelé lehetetlenné tette:

A Nagy- és Németmester által kijelölt napon, melyről az ezen alkalomra a lovagrendnek fekete keresztes fehér

palástjába öltözött legifjabb fogadalmi lovag a többi lovagot és rendtagot (papok és házi tisztek) értesíti, összegyűlnék a meghatározott óra előtt a káptalani terem előcsarnokában:

1. a házi tisztek és a cselédség,

2. a lovag-jelöltek fekete, ezüst csatos cipőben, fekete ruhában és abbé-köpenyben, kard és érdemjelek nélkül, felesküvő tanuk és pajzshordóik kíséretében,

3. a rend összes lovagjai,

4. a „ „ „ lelkészei,

5. a „ „ „ házi tisztei, valamint

6. a jelölt urak esetleg jelenlevő közeli rokonai. Miután a legfőbbtisztelendő Nagy- és Németmester ő cs. és kir. fensége a káptalani terembe lépett, és a jelenlevő lovagokat a legifjabb rend-lovag által magához hivatta, elfoglalják úgy ő, mint a káptalani ülésre vezényelt nagykapitulárusok helyeiket, mire a Nagy- és Németmester e szavakkal nyitja meg a káptalani ülést: *«Minthogy lovagias rendünknel ősi idők óta az a dicső szokás uralkodik, hogy minden káptalani ülés a szokásos imával megkezdődjék és bevégeztessék, mi is így cselekedjünk.»* Erre aztán letérdel a Nagy- és Németmester s az egész káptalani gyülekezet és a Szentlélek hét áldása elnyeréséért hét miatyánkot és hét «üdvöz légy»-et mondanak el. Ima után a Nagy- és Németmester elrendeli: *«Dicső szokásunk szerint exhortatiót kell tartani káptalani ülésünk előtt, tehát ti rendlelkészek fogjatok hozzá.»* Az exhortatio után távoznak mindazok, a kik a káptalani ülésre nem hivatalosak; a káptalani titkár a teremben marad s a Nagy- és Németmestertől azt a rendeletet kapja, hogy a káptalani recessust szerkeszsze meg. Erre aztán a felavandó urak a terembe vezettetnek, az őket kísérő felesküvő tanuk átnyújtják a főtisztelendő káptalannak a lovagjelöl-

tek ősi tábláit s a következő szavakkal kéri a jelölteknek a rendbe való felvételét és szabályszerű beöltöztetését:

«Legfőbbtisztelendő és fenséges főherczeg, legkegyelmesebb Nagy- és németmester úr! Főtisztelendő, méltóságos és nagyságos káptalani urak! Mi, a magas német lovagrend jelöltje által felkért felesküvő tanuk, oly szerencsések vagyunk, a jelölt urnak máris legkegyelmesebben approbált ősi tábláját, a Nagy- és Németmester úr ő legfőbbtisztelendő cs. k. fensége s az egybegyűlt rend káptalana elé azzal az alázatos kijelentésünkkel terjeszteni, miszerint készek vagyunk említett ősi táblák helyességét és valódiságát a rendnél divó szokás szerint hitünkkel és nemesi szavunkkal megerősíteni, egyuttal legalázatosabban esedezvén: miszerint méltóztassanak és kegyeskedjenek úgy a legfőbbtisztelendő Nagy- és Németmester úr ő cs. és k. fensége mint a főtisztelendő káptalan előbbnevezett lovagjelölt urat, immáron kitöltött próbaideje után a magas német lovagrendbe felvenni s őt dicső ősi szokás szerint a lovaggá ütéssel megkegyelmezni, mely legmagasabb kegyért a jelölt ur élete fogytáig arra fog iparkodni, hogy úgy a Nagy- és Németmester, mint a magas rend iránti köteles hűséggel és alapszabályszerű engedelemmel viselkedjék.» Erre a Nagy- és Németmester ekként válaszol: *«Kérelmüket a főtisztelendő és méltóságos káptalannal együtt meg fogom fontolni, az ősi táblákat még egyszer átnézem s elhatározásomat majd tudatni fogom önökkel.»* A jelölt és a felesküvő tanuk távoznak, mire aztán a Nagy- és Németmester úr a káptalan tagjaitól kérdezi: *«Kérdezem a főtisztelendő és méltóságos káptalant, van-e valami kifogása a letett ősi próba ellen és felveendő-e a jelölt úr rendünkbe?»* Ha a szavazatok egyhangúak vagy legalább szótöbbséggel a jelölt javára hozatnak, akkor a jelöltet ismét visszakisérik a terembe, a káptalani titkár pedig utasítja-

tik, hogy a jelölt által a hozzá intézett kérdésekre adott feleleteit pontosan és lelkiismeretesen vegye jegyzőkönyvbe. A lovagjelöltnek a következő feleletet adja a Nagy- és Németmester: *«Különösen kedvelt barátom! Miután a jelenlevő káptalan és a rend tagjai velem együtt az ön ősnemes, lovagszerű származásáról, melyet a felesküvő tanuk hitökkel fogják megerősíteni, tudomást vettünk, valamint az ön egyéb jó tulajdonságait is kellőképen megfontoltuk, tudtára adom, hogy Boldog Asszonyunk jeruzsálemi iskolájáról nevezett német lovagrendünkbe való felvétele capitulariter és egyhangulag elhatározott; mielőtt azonban felvétele tényleg megtörténhetnék, még néhány kérdést fogok önhöz intézni, melyekre köteles lesz, igazság szerint és illedelmesen felelni, és a mennyiben feleletei engem és a főtisztelendő és méltóságos káptalant ki fogják elégíteni, értésére fogom adni, hogy milyen eljárást kellend követnie és hogy mily módon folyomadjék újból a rendbe való felvételért. Hallgasson tehát figyelmesen a kérdésekre s aztán nyilatkozzék.»* A Nagy- és Németmester erre a következő kérdéspontokat közli a lovagjelölttel, miután még e bevezető szavakat intézte hozzá: *«A ki a német lovagrendbe be akar lépni, a következő kérdéseket kellőleg fontolja meg, mert ha rövid, vagy akár hosszú idő múltán is napfényre jönne, hogy egyik-másik kérdésre az igazságnak meg nem felelő választ adott volna, akkor okvetetlenül ismét ki fog utasíttatni a rendből.»*

1. kérdés. A ki a német lovagrendbe fel akar avattatni, ősnemes, lovagszerű leszármazású legyen; e leszármazását 8 őssel atyai ágból, 8 őssel anyai ágból bizonyítsa be, mert feltétel, hogy igazi és méltó lovagársunk legyen.

2. kérdés. Testalkatra nézve egyenes legyen, ép testtagokkal birjon, testi hiány, valamint titkos sorvadás nélküli legyen.

3. kérdés. A belföldi alvezérségekbe (Ballei) belépő lovagok nem vállalhatnak szolgálatot idegen uralkodók vagy államoknál, az osztrák-magyar uralkodó ő cs. és k. felségének legmagasabb engedélye nélkül. A kik ily szolgálatban állnának, tartoznak próbaidejük tartama alatt vagy e szolgálat megtartása iránt ő cs. és kir. felsége engedélyét kieszközölni és azt előterjeszteni, vagy említett szolgálatot elhagyni. Mindenki, a kit a lovagrend kötelékébe felvesz. tartozik a tőle követelt szolgálatokat teljesíteni, oly szolgálatokat ellenben el nem fogadni, a melyek a rendi köteleességekkel össze nem egyeztethetők.

4. kérdés. Csak az vétetik fel a rendbe, a ki szüleinek vagy rokonainak szorongatása nélkül megteheti; továbbá

5-ször csak is az, a ki a 24-ik évet már elérte, az 50-et még túl nem haladta.

6. kérdés. Az, a ki a rendbe belép, ne legyen sem gondnokság alatt, sem pedig nehéz számadás-tétellel avagy adósságokkal annyira terhelve, hogy ez a rendnek kárára vagy hátrányára válhatnék.

7. kérdés. Csak az vehető fel a rendbe, a ki annyi vagyonnal bir, hogy az előirt alapszabályi díjakat lefizethesse, továbbá egy teljesen felszerelt harczy mént és egy egész lovagpánczélt magával hozhat, a beöltöztetésével járó egyéb költségeket fedezhesse és saját jövedelmeiből mindaddig rangjához illő módon élhessen, míg neki országos kommandátorjának ajánlatára a rend részéről egy évi járulék (kommenda) fog kiutalványoztatni.

8. kérdés. Fel nem vétethetik a rendbe, a ki valami bűnös cselekvényt elkövetett vagy a ki a rendet arról nem biztosíthatja, hogy oly veszélyes ellenségei nincsenek, kik által a rendnek kára vagy hátránya támadhatna.

9. kérdés. Csak az vétetik fel a rendbe, a ki ünnepé-

lyesen fogadja, hogy komoly akarata a rend szabályainak megfelelőleg élni a mint csak tőle kitelik, s az Isten kegyelme neki arra erőt ad.

10. kérdés. Senki ne vétessék be a rendbe, a kinek nincs komoly akarata, haláláig a rendben maradni, vagy azt csak komoly és fontos okok miatt a Nagy- és Németmester úr engedélyével s az alapszabályokban előírt módon elhagyni.

11. kérdés. A ki a rendbe felvétetik, tartozik még a noviciátus megkezdése előtt kimutatni, hogy az osztrák-magyar hadseregben szolgált, osztrák vagy magyar állami hivatalt viselt vagy e szolgálatra képesítve van*; továbbá meg kell fogadnia, hogy a rend által teljesített önkéntes tábori egészségügyi szolgálatban a rendfőnök belátása szerint részt veend. Minden rendtag köteles, a német lovagrend uradalmait, birtokait és jogait megőltalmazni, *minden a rendre vonatkozó ügyben a legszigorubb titkot megőrizni*, s a betegeket, szűzeket, szükölködőket és gyámoltalanokat tehetsége szerint támogatni és megvédeni.

12. kérdés. Hogy közöltetett-e a lovagjelölt urral a rend alkotmánya s hogy ismeri-e kellőleg a noviciátusa alatt teljesítendő kötelességeit, nincs-e ellenök kifogása s hogy önként felvállalja-e azokat?

E kérdésekre a jelölt egyenként válaszol; válaszait a káptalani titkár jegyzőkönyvbe veszi és azután felolvassa, mire a jelölt azt aláírja. A Nagy- és Németmester most a következő szavakat intézi a jelölthez: *„Miatán ugy én, mint a főtisztelendő és méltóságos káptalan az ön által épen adott válaszai és nyilatkozataival teljesen megelé-*

* Régi szabály szerint a lovagjelöltnek ki kellett mutatnia, hogy már 3 hadjáratban (keresztes háborúban) részt vett, ellenkező esetben köteleznie kellett magát arra, hogy 3 ilyen hadjáratban később fog résztvenni.

szünk, ön pedig még tovább is elhatározása mellett marad, nincs más hátra, minthogy még egyszer, — a mint ez minálunk szokásban van s a méltányosság is megköveteli — a német lovagrendbe való felvételét kérelmezze, mire aztán megkapja válaszungkat.» E szavak után a káptalani titkár távozik, a lovagjelölt a káptalani asztal előtt mindkét térdre ereszkedik s kérelmét a következőleg ismétli:

«*Legfőbbtisztelendő, fenséges Nagy- és Németmester úr, legkegyelmesebb főherczegésurunk! Főtisztelendő, méltóságos és nagyságos kegyes lovag urak! Az Uristenre, a boldogságos szűz Máriára és lelkem üdvére kérem, vegyenek fel a dicső és hatalmas német lovagrendbe!*» A Nagy- és Németmester a térdepelve maradó jelöltnek a következő választ adja: «*Én és a jelenlevő káptalan meghallgattuk kérelmét; de a rend önnek csak vizet, kenyeret és alázatos ruhát ígér; ha külömben jobb sorsban részesülne, azt alázatosan köszönje meg a jó Istennek, boldogságos szűz Máriának s a dicső lovagrendünk jószágának.*» A jelölt most távozik, a káptalani titkár lép elő, kinek a Nagy- és Németmester ezeket mondja: «*A jelölt úr az alapszabályok II. fejezetében előírt módon térdén állva a rendbe való felvételét kérelmezte, mire őt felvételéről biztosítottuk.*» Most a felesküvő tanúk a káptalani terembe hivatnak, kikhez a czeremoniárusként működő kommandátor ekként szól: «*Ösrégi idők óta az a szokás a mi lovagi rendünknel, hogy a rendbe felveendő lovag ősnemesi, alapítványképes származása, valamint az, hogy ő hozzánk méltó lovagtárs, más kifogástalan lovagtársak által hittal megerősíttessék.*» Erre a felesküvő tanúk kezét szorítanak a Nagy- és Németmesterrel s a káptalani titkár által felolvasott eskümintát utána mondják el: «*Én N. N. és én N. N. esküszöm, hogy másként nem tudom, minthogy N. N. úr, a ki most a német*

lovagrendbe akar felvétetni, nemes és lovagszerű származású és méltó lovagtárs. Isten engem úgy segítjen és minden szentek.» A felesküvő tanúk az eskü előtt a káptalani asztalra teszik le a jelöltek által kiállított *Reservales indemnitis* s az általuk aláírt és bepecsételt óvadékot, valamint a felesküvők és a jelöltek által aláírt *Reservales qualificationis*, továbbá a lefizetett alapszabályi díjak nyugtáit és két fekete bársonyzacskóban (aranyban) a felszerelt harci paripa és páncélért járó összeget, és eltávoznak. A Nagy- és Németmester most ezeket mondja a jelöltnek: «*Miután a rendünkbe való felvételének feltételeit teljesítette, most még a közönséges, rendünkben szokásos fogadalmat fogja letenni.*» A káptalani titkár távozása után a lovagjelölt letérdel a Nagy- és Németmester előtt, és ismétli a Nagy- és Németmester által előmondott fogadalmat: «*Én N. N. ígérem és fogadom testem szeplőtlenségét, és hogy vagyontalan leszek; fogadok engedelmességet és hűséget Istennek és boldogságos szűz Máriának, valamint önöknek, mesterei rendünknek, és u'ódjainak, a jeruzsálemi német ház és ispítály lovagrendjének pedig ősi szokás szerint, hogy engedelmes akarok lenni halálomig.*» (Ha több lovagjelölt van, azok is egyenként előhivatnak, mire az egész eljárás ismétlődik.) Most a Nagy- és Németmester parancsára a jelölt urak a felöltöztetésre a templomba vezettetnek. A menet így indul meg:

- a) a cselédség és házi tisztek,
- b) a rend tisztviselői,
- c) a káptalani titkár,
- d) a rend-lelkészek,
- e) a lovagjelölt urak rokonai,
- f) a lovagjelölt urak pajzshordói, azoknak érdemjelei és címereivel,

g) a lovagjelölt urak, jobbról-balról két segéd (rendlovagok) által vezetve,

h) a felesküvő tanúk,

i) a rendlovagok,

k) az országos kommandátorok,

l) a Nagy- és Németmester úr. A templomajtónál egy rendi lelkész a szentelt vizet nyújtja a Nagy- és Németmester úrnak, mire az illető helyek elfoglaltatnak. A lovagjelöltek a sekrestyébe mennek, a hova őket a pajzsvivők az érdemjelekkel és a két segéd elkísérik. A felesküvő tanúk az első padsorban az evangelium-oldalon foglalnak helyet. A templomba menetelnél a chóruson «felvonulás»-t fújnak. A lovagjelöltek a sekrestyében leteszik a fekete ruhát és az abbé-köpenyt, és felveszik a pánczélt s a lovagsarut, de sarkantyú nélkül; a fekete és fehér tollakkal díszített sisak félig van csukva, összekulcsolt kezeikben olvasót tartanak. A pontifikáló rendlelkész segédletével az oltárhoz megy, a hová őket a lovagjelöltek pajzs- és érdemjelvivői követik, kik a fekete és fehér fátyollal beszegett címerpajzst, továbbá fekete vánkoston a lovagrendi palástot, a hármass fekete selyemzsinóron függő rendkeresztet, a lovagi kardot kardkötővel s a sarkantyúkat magukkal hozzák. Utánuk jönnek a lovagjelöltek a melléjük rendelt segédekkel; a jelöltek az e célra fekete posztóval betakart helyre lépnek s ott állva maradnak, míg a segédek a részükre kijelölt helyeket elfoglalják. A címerpajzsvivőtől a lelkészek veszik át a pajzsokat s a vánkost, s azokat egy asztalra teszik le, mire a szent mise kezdetét veszi. A «Gloria»-nál a segédek a jelöltekhez lépnek, s átveszik az első jelölttől a papirba takart ajándékpénzt (melynek aranypénzből kell állania). Az ajándék átvétele után a segédek meghajolnak az oltár és a Nagy- és Németmester

előtt s az oltár körül tett körmenet után leteszik az ajándékot az epist. oldalra és visszatérnek helyeikre. Az evangeliumnál lelép a Nagy- és Németmester úr trónjáról az első lépcsőre, az összes jelenlevő rendlovagok, arcczal az oltár felé fordítva, félkört képeznek a jelöltek körül. A Nagy- és Németmester s a lovagok felteszik kalapjaikat s ősi szokás szerint kardot rántanak, s a meztelen karddal kezükben várják be az *«Evangelium»* befejezését. Ennek megtörténte után hüvelybe teszik a kardokat s visszamennek helyeikre. A *«Credo»*-nál ugyanaz a szertartás következik, csak hogy az ajándékpénz most ezüstből áll. Az *«Offertorium»*-nál egy rendlelkész a rendjelkereszteket, kardokat és sarkantyukat hozza elő s azokat a subdiakonnak nyújtja át, ki is azokat az oltár evangelium oldalára teszi le; ugyanez történik a címerpajzsokkal is, melyek az epist. oldalra helyeztetnek. Az *«Offertorium»* befejezése s az oltár és a Nagy- és Németmester incensatioja után, a kézmosás előtt, a pontifikáló pap az evangelium-oldal felé fordul, megszenteli a kardokat és a sarkantyúkat s a jelöltek felett egy orációt énekel el. Ennek megtörténte után a segédek az oltárhoz lépnek; az idősebbik átveszi a jelölt kardját a lelkésztől, átövedzi vele a jelöltet és becsapja félig nyitott sisakrostélyát. Ez történik a többi jelölttel is. A lelkész most a jelöltek felett orációkat tart, beöntözi őket szentelt vízzel, s a *«Veni creator spiritus»* után az összes rendlovagok kézben tartott kalappal kilépnek az imaszékekből s félkörben körülállják a jelölteket. A Nagy- és Németmester kilép menyezetes imaszékéből, fejére teszi kalapját s a lovagjelöltekhez lépve, kihuzza az első jelölt kardját hüvelyéből. Egyidejűleg a Nagy- és Németmesterrel a rendlovagok is felteszik kalapjaikat s abban a pillanat-

ban, a midőn a Nagy- és Németmester az első jelölt kardját tokjából kihúzza, ők is kardot rántanak.

A Nagy- és Németmester kezében tartva a jelölt kivont kardját, meghajtja magát az oltár előtt és a jelölt saját kardjának három ütésével, melynek ketteje a jelölt mindkét vállát, harmadika pedig fejét éri, lovággá üti a következő őshagyományos szavakkal :

«Istennek, Szűz Máriának és Szent Györgynek tiszteletére tünd meg ezt, de többet nem ; jobb lenni lovagnak, mint jobbágnak !»

(Zu Gottes, St. Mariens und St. Georgs Ehr, vertrage Dienes und Keines mehr, besser Ritter als Knecht !)

Ekkor átadja a kardot az új lovagnak, a ki hüvelybe teszi. Ugyanezt teszik a jelenlevő többi rendlovagok is. A Nagy- és Németmester erre hajadon fővel halad vissza imaszékébe s a többiek is, míg a segédek az oltárhoz mennek, kik közül a legifjabb a sarkantyúkat a paptól átveszi, az új lovagok sarujához köti s becsukott sisakrostélyait ismét felhúzza. Az új lovagok segédeikkel visszatérnek a sekrestyébe, leteszik a vértet, felveszik a fekete ruhát és a fekete abbé-köpenyt, felkötik a kardot, s a kezeik körül csavart olvasókkal ismét visszamennek helyeikre, hol állva maradnak. A *«Veni sancte spiritus»* intonálásánál térdre ereszkednek s az *«Emitte spiritum tuum»* és *«Deus qui corda»* etc. elénekelése után hosszában és kinyújtott karokkal lefekszenek a kiborított fekete szőnyegre s mindaddig fekvé maradnak, míg a *«Mindszentek litániája»* a chóruson elhangzik, mire felemelkednek s az oráció bevégeztéig térden maradnak, a mikor is az oltárhoz mennek, melynek legalsóbb lépcsőjén letérdelnek. A legifjabb segéd leveszi az első új lovag válláról az abbé-köpenyt, míg a pontifikáló lelkész ráteszi a rend fekete keresztes

fehér palástját, nyakába akasztja a rend keresztjét s elénekli felette a szokásos orációkat. A fehér köpenybe való öltöztetés s a rendkeresztrel való feldíszítés alatt a chóruson *«felvonulás»* fuvatik. Ugyanez történik most a többi lovagjelöltekkel. *«Agnus Dei»* után az új lovagok egymásután a Nagy- és Németmesterhez mennek, kezet csókolnak neki, mire ő őket megöleli. Az új lovagok erre minden jelenlevő lovaggal kezet szorítanak, a mit kivéve a pontifikáló papot a lelkészekkel is tesznek. Ennek megtörténte után a menet a régi rendben vissza halad a káptalani terembe, a hol a czeremoniárius tisztevel megbízott kommandátor az új lovagokhoz az alapszabályok értelmében figyelmeztetést intéz, mely után a jelenlevő lovagok és lelkészek az új lovagoknak a békecsókot megadják. Az új lovagok rokonai most távoznak, a titkár felolvassa a felavattatásról kiállított okmányt, melyet a Nagy- és Németmester s a káptalan aláír és lepecsétel. A titkár távozta után a gyülekezet állva mond el egy miatyánkot, mi az ünnepélyt befejezi. Az új lovagok felavattatásuk egész napján a fekete ruhát s a fehér köpenyt viselik, abban asztalhoz is ülnek. A diszebédhez a Nagy- és Németmester, az összes lovagok és lelkészek is a rend fehér köpenyében jelennek meg; a legidősebb lelkész által mondott asztalima után a Nagy- és Németmester úr parancsára a szolgák leveszik a jelenlevőkről a fehér rendköpenyeket, kivéve az újlovagokét. Az ebéd végén az összes lelkészek által elmondandó *«Gratias»* után a lovagok ismét felveszik a köpenyeket. Ebéd alatt az új lovagok a Nagy- és Németmester úr jobb és bal oldalán ülnek.

V.

A M. KIR. SZENT ISTVÁNREND.

(L. az «Osztrák-magyar érdemrendek» című fejezetet.)

VI.

A CS. KIR. CSILLAGKERESZTES HÖLGYREND.

A csillagkeresztes rend tagjai csak a magasabb arisztokráciához tartozó férjezett hölgyek vagy özvegyek lehetnek, akik alapítványképes leszármazásukat *ugyanazon a módon tartoznak bebizonyítani, a mint ez a cs. k. kamarási és udvarképességi próbáknál elő van írva, azaz 8 atyai és 4 női ágból származott össel.*

A kérelmező hölgy nemcsak saját nemesi származását tartozik beigazolni, hanem azonkívül be kell bizonyítania, hogy férje a cs. k. kamarási próbát már letette s ennek alapján cs. k. kamarássá kinevezve lőn, vagy ha ez meg nem történt volna, akkor férjének a kamarási méltóság elnyerésére szükséges ősi próbáját köteles saját próbájával egyesítve felterjesztetni, miszerint bebizonyítsa, hogy férje is képesítve van az említett udvari méltóság esetleges elnyerésére. Az ekkép fölszerelt folyamodvány a

rend első segéd-hölgyének átadandó; a kinevezés egy úgynevezett promóczió alkalmával történik.

A kinevezett hölgyek által letett próbák a megtörtént kinevezés után az illető hölgynek kérelmére visszaszolgáltatnak, különben a rend levéltárában őriztetnek.

A csillag-keresztes rend titkára egyuttal a beterjesztett próbák megvizsgálásával is van megbízva.

A csillagkeresztes hölgy-rend Mária Terézia királynő által alapított.

A cs. k. udvari hölgyek és a királyné ő cs. és kir. Felsége palotahölgyeinek (dames du palais) kinevezése ugyane szabály szerint vagy pedig a cs. kir. csillagkeresztes rend hölgyeinek soraiból történik.

VII.

NEMES HÖLGYALAPÍTVÁNYOK.

I.

A Terézia savoyai hercegnőről nevezett nemes hölgy-alapítványi intézet Bécsben.

Terézia savoyai hercegnő 1769-ik évi augusztus 16-án kelt végrendeletében egy 20 helyre meghatározott, az osztrák monarchia nemességének szánt nemes hölgyalapítvány életbeléptetését hagyta meg, mely végrendeleti határozat az 1772-ik évi július 21-én kelt alapítólevél folytán tényleg életbe is lépett.

A jelöltnők *a souverain máltai lovagrendnél kötelező, tehát 16 nemes űs kimutatására terjedő űsi próbát tartoznak felvételük előtt letenni*, mely célra a kellőleg felszerelt törzsfa a szükséges mellékletekkel együtt benyújtandó.

Kivételes esetekben ű felsége legmagasabb dispencziót adhat a legfelsőbb sorban elűtűntetendű űsök kimutatására nézve. A jelöltnűnek nem szabad 15 éven alűlű és 40 éven felűlű életkorban lenni. Kűveteltetik továbba, hogy a felveendű kisasszony jű erkűlcsi hírnűvnek űrvendjen, testi épsűgben és ragadűs betegség nélkül legyen, valaminthogy 4000 frton felűlű vagyonnal ne birjon, mäs alapítvány vagy egyűb évi járulűk élvezetűben pedig ne álljon és árva legyen.

A savoyai nemes hölgyalapítványi intézet vezetésével az alapítólevél szerint mindenkor egy hercegi vagy grófi családból való hölgy bizandó meg, ki a „*fejedelemnő*” czímet viseli. Az utolsó hercegi fejedelemasszony (Darmstadt hercegnő) lemondása óta egy provizórium állott be a nemes hölgyalapítványi intézet vezetésében, melyben ezen idő óta három régensnő osztozkodik. E provizórium jelenleg *Tige Ernesztin*, *Fünfkirchen Sarolta* és *Klebensberg Teréz* grófnőkből áll.

Minden alapítványhölgy 1200 forintnyi, a régensnők 3000 frtnyi évi járulékot (præbenda) húznak. E járulék élvezése megszűnik, ha az illető alapítványhölgy férjhezmenetele vagy apáczává avattatása folytán az alapítványi intézetből kilép.

Férjhezmenetel esetében az illető kisasszony, ha 3 éven át alapítványhölgy volt, 2000 frtot kap a nemes hölgyalapítványból kelengyéjéhez. Ezt azonban évenként csak egy kisasszonynak szabad kiutalványozni.

A nemes alapítványhölgyek szigorú keresztény életmódnak vannak alávetve, naponként több órát imában és istentiszteletben töltenek.

A nemes hölgyalapítványi intézet legfelsőbb hatósága a cs. k. belügyminiszterium; két igazgató pedig, mint a végrendelet végrehajtói, a felügyelettel vannak megbízva. Az első igazgató jelenleg *Fürstenberg József* gróf, v. b. t. tanácsos.

Az ajánlási jogot (Jus præsentandi) az alapító hercegnő a herceg Liechtenstein család legidősb tagjára ruházta, ki minden üresedésben levő helyre három hölgyet ajánl, kik közül ő felsége vagy az esetleg mint fejedelemnő az alapítványi intézet élén álló cs. és k. főhercegnő egyet kinevez.

Legújabbban Palm Ferencz József herceg egy 21-ik alapítványi helyet létesített végrendeletében. E helyre nézve nevezett család gyakorolja az ajánlási jogot.

A savoyai nemes hölgyalapítvány jelvénye a szeplőtlen szűz Máriának fehér zománczozott kereszten levő arany arczképéből áll. A kereszten azonkívül az alapító úrnő névjelvényét és hercegi koronáját tünteti elő, a következő körirattal: «*Immaculata conceptio*». A rendjelvény világoskék (égszínű) szalagon a bal váll alatt viseltetik. Ünnepelesebb alkalmaknál az alapítványhölgyek hasonló színű nagy szalagot hordanak a bal válltól a jobb csipőig leérve (en bandalier), melynek végére, a jobb csipőnél, a rendjelvény a kis rendszalaggal tűzendő.

A hölgyek a rendjelvényt mindenkor tartoznak viselni, ha az udvarnál megjelennek, minden oly társaságban, a melyben a nemes úrnők ékszerrel megjelennek, valamint minden oly alkalommal, a mikor testületileg egy ünnepélyen résztvesznek.

Egy újonnan kinevezett alapítványhölgy ünnepélyes installációjánál a nemes alapítvány összes hölgyei és a vendégek a díszteremben gyűlnek össze.

Az alapítónő végrendeletének első végrehajtója ünnepélyes beszédet intéz az új alapítványi hölgyhöz, melyben a nemes hölgyalapítvány jótéteményeit és az alapítványhölgyek kötelezettségeit kiemeli. Az új alapítványhölgyet a régensnők a káptalani jelvényt (rendjelvény) díszítik fel, mire előbbi az előirt ünnepélyes fogadalmat az alapító herczegnő életnagyságú arczképe előtt leteszi.

II.

**A Mária Terézia királynőről nevezett cs. kir. nemes hölgy-
alapítványi intézet a prágai Hradsinon.**

Az 1755-ben kiállított alapítólevél értelmében a prágai nemes kisasszonyok alapítványába felveendő hölgyek szintén a máltai lovagrendnél előirt módon teszik le ősi próbáikat.

Szükséges továbbá, hogy a jelöltnő a 24-ik évet már elérte, jó hírben álljon és vagyontalan legyen, mit hiteles bizonyítványokkal tartozik beigazolni. Atya és anyanélküli árvákkal szemben dispenzáció eszközölhető ki egészen a 18-ik évig.

A folyamodvány vagy hivatalos uton vagy pedig legfelsőbb kihallgatásnál ő Felségének átadandó. A kérvényben a kérelmező hölgynek egy üresedésbe jövő helyre való előjegyzésért kell folyamodnia. Ha az előjegyzés megengedtetik, minden évben ezen előjegyzés megújításáért kell folyamodni. Ilyenkor a megtörtént előjegyzésre kell hivatkozni, az időközben esetleg beállott változások pedig világosan kitüntetendők.

Megemlítendő továbbá, hogy az egyes nemesi családok alapítványaiból létesített s a *«három szent angyal»*-ról nevezett nemes hölgyalapítvány Prágában, mely 1787-ben az előbb említett prágai nemes hölgyalapítvánnyal egyesítettet, 1791-ben azonban ismét tőle elválasztatott, minden tekintetben, tehát a fölvételi feltételekre s a hölgyek előjogaira nézve is, teljesen egyenlő és egyenjogosult előbbivel.

E nemes hölgyalapítvány célja az, hogy a trón és a monarchia szolgálatában érdemeket szerzett oly nemesi

családok női sarjainak menhelyet és rangjukhoz illő megélhetést nyújtson, kik kellő vagyonnal nem bírnak.

Az intézet élén mindenkor egy cs. és k. főhercegnő áll, mint apátnő.

Az intézet legelső apátnője *Mária Anna*

főhercegnő, Mária Terézia

királynő leánya volt... --- 1755—1789

Utána --- --- --- *Mária Anna*

főhercegnő, II. Leopold

császár leánya --- --- --- 1791—1809

Mária Terézia

főhercegnő, Károly főher-

ceg leánya --- --- --- 1836 (még

ugyanabban az évben kilé-

pett, nőül menvén II. Fer-

dinánd, Szicília királyá-

hoz.) --- --- --- ---

Hermína

főhercegnő, József főher-

ceg nádor leánya... --- 1839—1842

Mária Karolina 1844—1852

(nőül ment Rainer főher-

ceghez.) --- --- --- ---

Mária Antónia — 1883

A jelenlegi apátnő *Margaréta Zsófia* főhercegnő, Károly Lajos főherceg 16 éves leánya. Az apátnő a prágai kir. várban lakik, melyből egy folyosó a hölgyintézetbe vezet.

Ezen nemeshölgyalapítványi intézet apátnője hagyományos előjognál fogva minden cseh király koronázásánál sajátkezűleg koronázza meg a királynét s hercegnői címet visel akkor is, ha esetleg születésénél fogva nem illetné

meg e cím. Az apátnő jelvényei a következők: a fejedelem-női gyűrű, a hercegi korona és a püspökéhez hasonló pásztorbot. Az apátnő azonkívül az alapítványhölgyek részére előírt, hermelin-prémmel diszített köpenyt és az alapítványi rendjelvényt viseli. A gazdagon aranyozott, gyémántokkal kirakott és zománczozott pásztorbot, mely most is használatban van, 1303-ban készült és *Jutta magyar királyi hercegnő* ajándéka volt, melyet Wenceslausz cseh királynak küldött, hogy azzal nővérét Kunigunda hercegnőt, a «Szent György»-ről nevezett női zárda apátnőjét fel-diszítse. «A hercegi korona fejgyűrűjébe a következő szavak vannak bevése: «Virgo Ludmilla A. Blyzyw Abbatisa me fecit M. D. LIII.» (Blyzyw Ludmilla szűz apátnő készített engem. 1553.)

Az apátnők részére a cseh nemesi rendek 20.000 frtnyi évi járadékot fizetnek.

A intézet főnöksége négy hölgyből áll:

1. egy dechantnö, évi fizetése	---	---	2550 frt.
2. egy aldechantnö	«	egyenként	1800 «
3. két segéd-hölgy	«	«	1700 «

Az alapítvány-hölgyek száma 26, a præbenda, melyet húznak, évi 1500 frtot tesz személyenkint. — Azonkívül vannak még olyan hölgyek is, kik nem az intézetben laknak és csak egy bennlakó (Residenziär-Stiftsdame) hölgy halála után annak helyébe lépnek; ezeknek præbendája évi 1000—1200 frt. A præbendák havonként fizettetnek ki. Rangra nézve minden alapítvány-hölgy egyenlő a cs. k. kamarások nejeivel s *asszony* címmel megtisztelendő.

A fentemlített 4 főnöknő pedig egyenrangú a cs. k. valóságos belső titkos tanácsosok nejeivel. A főnöknők és a többi alapítványhölgy tehát udvari ünnepélyeknél egyen-

rangúaknak tekintetnek a legmagasabb rangú országnagy nejével is.

Az alapítványhölgyek ünnepélyes alkalmaknál külön fejdísz, hermelinprémes hosszú, fekete köpenyt, fekete selyem ruhát s a balvállról a jobb derékig lenyuló, arany paszomántal szegélyezett fehér moiré-szallagon a rend jelvényt viselik. A mindennapi toillette a következő: Fekete ruha, melynek sem bársonyból sem atlaszból nem szabad készülnie; ellenben színes szallagok, csipkék, valamint gyűrűk, ékszer, fülbevalók és egy szerény nyakék hordása meg van engedve; fejékszer viselése azonban tilos. Az apátnő tetszése szerint öltözködhetik. A jelvény zománczozott arany-éremének egyik oldalán a szeplőtlenül fogamzott Szűz Mária képét, másikon Mária Terézia királynő névjelvényt mutatja.

Azelőtt minden hölgynek egy évet noviciatusban kellett töltenie, míg kapituláris hölgy (valóságos alapítványhölgy) lett. Felvételénél 200 frtot tartozik lefizetni asztal- és ágyneműje beszerzésére. Minden alapítványhölgy évenként négyhónapi szabadságot kérhet, havi 12 frt 30 kr levonása mellett, mely a hon maradó hölgyek közzé kiosztatik. Ha szabadság idejét 14 nappal áthágja, praebendájának $\frac{1}{4}$ évi, ha 4 hónapig engedély nélkül kimarad $\frac{1}{2}$ évi része vonatik le, ha pedig egy évig távol marad, a praebenda teljesen elvonatik tőle. A szabadságolások úgy történnek, hogy mindig a hölgyek fele az intézetben marad. Naponta kétszer istenítisztelet tartatik az intézet templomában, s a hölgyek kötelesek minden évben négyszer meggyónni. A hölgyek csak 6 felsége engedelmével mehetnek férjhez.

Az intézet külön orvost és sebészt tart a hölgyek részére, azonkívül áll libériás kocsisok és inasokkal ellátott 5 hintó és állandóan 2 színházi páholy a hölgyek rendelkezésére, kiknek személyenkint évi 50 frt van engedélyezve a kocsi-

sok és inasoknak osztandó borraivaló fejében. Minden hölgy 3 szobából álló lakosztályt bir. Az intézet 2 portást, 5 inast, 3 háziszolgát és 1 templomszolgát tart: az inasok kötelesek az intézeten kívül lakni.

Az intézet vagyona a prágai Hradsinon levő alapítványi palotából, a hozzá tartozó 3 kertből, mintegy 250.000 frtnyi tőkéből, három, 2747 holdnyi földbirtokokból, 3 sörfőzde, 1 pálinkagyár, 1 deszkagyár és 1412 holdnyi, a serfőzdekhez tartozó földekből áll.

*

A Mária Terézia királynő által kiadott alapszabályok 42. §-a azt rendeli, «hogy abban az esetben, ha egy alapítványihölgyet egy világi férfi vagy pap meglátogatna, az apátnő vagy a dechantnő rögtön értesítendő, a kinek aztán vagy személyesen kell jelen lennie a társalgásnál, vagy pedig a legkorosabb hölgyek egyikével helyettesíteti magát. Kivételesen csak akkor állhat be, ha a meglátogató atyja vagy fivére az illető hölgynek. Az ilyen látogatók csakis a «társalgó szobá»-ban fogadandók és mindenkinek tiltva van, egy alapítványihölgy szobáinak küszöbét átlépni. Ide csak akkor léphetnek be a rokonok, ha az illető hölgy beteg, akkor is csak a női rokonok és a hölgy édes atyja. A látogatások csak délutáni 4—7 óráig történhetnek meg s ily alkalommal a fogadó hölgynek fekete, teljes toilettében kell a látogatást fogadnia.» A 44. §. ezeket rendeli: «Ha egy hölgy a városba akar menni, mindenkor egy éltesebb társnője adandó melléje, s ettől csak akkor térhető el, ha egy férjezett nő érte jön; egy hölgy csak négyszer hetenkint hagyhatja el az intézetet. Ha egy hölgy nyilvános mulató helyre vagy kertbe kocsizni akar, ez csak oly helyre történhetik, a hol az arisztokrácia szokott megjelenni, s ily kocsizás szinte csak egy korosabb kisasszony kíséretében engedendő meg.» 45. §.

«Egy alapítványi hölgy sohasem merészeljen esti 10 órán túl kimaradni, vagy az egész éjt az intézeten kívül tölteni, ami az apátnőnek is tiltva van, hogy megengedje. A kisasszonyok kötelesek csak erkölcsös cselédek tartani; ha az apát- vagy dechantnő az ellenkezőt észrevenné, jogában van az illető cselédet kitiltani. Ha egy alapítványi hölgy abba a gyanuba keveredik, hogy tiltott viszonya van férfúval, először szeliden megintendő, ha ez nem használna, akkor az apátnő ő cs. és k. fenségének feljelentendő, ki e tekintetben intézkedni fog.»

Ha a főhercegnő-apátnő udvari kisasszonyokat nem tart, a 4 főnőknő teljesíti e szolgálatot. Mindennap 4 kisasszony szolgálatban van az apátnő körül; ha ez este társaságot óhajt vagy egy kártya játszma kedve van, alapítványi hölgyekért küldhet. Farsang idejében (az apátnő engedélyével azonkívül is) hetenkint kétszer domino-bálok is tarthatók az intézet egyik termében, *de álarcz nélkül*, melyben csak udvarképes személyek vehetnek részt. Azonban utolsó farsangon e megszorítás elesik. A contre-tánczokhoz (franczianégyes, füzértáncz, körmagyar stb.) azonban csak udvarképes hölgyek bocsátandók. A többi hölgy külön tánczolhat.

Szertartás egy apátnővé kinevezett cs. és k. főhercegnő ünnepélyes intrónizálásánál.

Az installáció napján, délelőtti 10 órakor a felavatandó főhercegnő a felavattatás végrehajtására kiküldött főherczeg kíséretében az intézet templomába halad. A menetet az installációt teljesítő főherczeg cselédsége nyitja meg, mögöttük haladnak a nemes hölgy alapítványi intézet titkára és levéltárnoka, követve néhány cs. k. kamarás és asztalnok által. Utánok következik a főherczeg, szolgálatot tevő

kamarása kíséretében; aztán esetleg a főherczeg neje, kit főudvarmestere karon vezet és főudvarmesternője kísér. A főherczegnő uszályát egy cs. k. apród vagy ilyennek hiányában egy udvarképes család fisarja, esetleg egy ily család hajadon leánya viszi. A templom bejáratánál a prágai herczeg-érsek, élén a segédkező papoknak, továbbá az alapítványhölgyek, az intézet biztosai sat. fogadják. A főherczeg az Evangeliom-oldalra lép mennyezetes trónjához, az installálendő főherczegnő pedig az alapítványhölgyek kórusának közepén álló, függő mennyezet alatti imazsámolyához, mely mögött karosszék van elhelyezve; mindkettő követve főudvarmesterük által. A főherczeg mellett egy asztal áll, melyen arany tálczán a rend jelvénye s vörös bársony vánkoston a hermelines fekete köpeny fekszik; a főherczeg oldalán 3 pap áll, kiknek egyike ezüst tálczán a gyűrűt, másika az apátnői pásztorbotot, harmadika selyem vánkoston a herczegnői kalapot tartja.

A főherczeg által adott jelre az első intézeti biztos felolvassa az új apátnő kinevezési okmányát s beszédet tart a jelenlevőkhöz, mire az új apátnő-főherczegnő főudvarmestere karján és követve főudvarmesternője által, a főherczeghez közeledik, ki neki a rendjelvényt feltűzi. Erre a dekántnő és az első segédfőnöknő a főherczegnő vállára teszik a köpenyt, ki most helyére visszatér. Ekkor megkezdődik a nagymise, melynek kezdete előtt egy főherczegi komornyik imazsámolyt állít ura elé. Mise alatt a három lelkész által követett főherczegnő az oltárhoz halad, a hol a pontifikáló főpap az oda vitt faldisztórium előtt áll. A főherczegnő az Evangeliomoldalon letérdel és arczával leborul az oltár lépcsőire tett vánkosokra. A pontifikáló főpap a litániát végzi, benedekziót ad és a concede quaesumus-t és a miatyánkat mondja el. A főherczegnő most az oltár közepe előtt letérdepel, a főpap a préfációt mondja s két kezét az

új apátnő fejére téve, végzi a rituális orációkat. Ezek után leül és átadja az apátnőnek a ház alapszabályait, melyek eddig az oltáron arany tálcán feküdtek. A három jelvény megáldása után átadja az apátnőnek a gyűrűt és a pástortbotot, míg a hercegnői kalap a vánkoson marad. Ennek megtörténte után helyére visszavezeti az apátnőt, intronizálja őt s az ambróziai dicsőeneket énekli el. A Te Deum alatt elhagyják az alapítványhölgyek imazsámolyaikat s egyenként közeledve az új apátnőhöz, mélyen meghajolnak előtte s visszatérnek helyeikre. A Te Deum után folytatódik a nagymise, melynek bevégezte után az apátnő és a főherceg a templomot elhagyják, honnan az apátnő, követve az alapítványi hölgyek által, a nemes hölgy intézetbe halad, honnan rövid tartózkodás s a jelvények letevése után lakosztályaiba visszatér. Az apátnő az ünnepély napján díszebédet ad, este díszelőadás (theatre paré) tartatik a színházakban.

Szertartás egy alapítványhölgy installációjánál.

Az installálandó hölgy tartozik a prágai fővágrófnál jelentkezni * s őt megkérni, hogy installációja napját tűzze ki. E napon megjelenik a felavatandó kisasszony anyja, vagy ha árva, egy más hölgy kíséretében a fővágrófnál, ki a kintűzött órában két kengyelfutó előhaladása mellett hatfogatu kocsin, kísérve elnöki titkára által, az intézeti templom elé hajt. Utána következik szinte hatfogatu hintón a felavattandó hölgy a fővágróf neje kíséretében s végre 2 fogatu hintón a hölgy édes anyja vagy helyettese. A fővágróft az intézet tisztjei fogadják s elkísérik a prezbitériumba. Az alapítvány kisasszonyok üdvözlik őt és az érkezőket. A fővágróf a prez-

* Ki rendszeresen az alapítványintézet első főkurátora.

bitériumban álló asztalhoz lép, baloldalán az elnöki titkárral; utána a felavatandó kisasszony lép a templomba, követve a fővágróf nejétől és anyjától. A jelöltnő az asztal jobb oldalára lép, mire a többi alapítványhölgy elhelyezkedik. Az elnöki titkár felolvassa a legfelsőbb kinevezést közlő miniszteri leiratot, melynek megtörténte után a fővágróf rövid beszédet intéz a hölgyhöz. Ekkor a fővágróf neje az új alapítványhölgynek feltűzi a rendjelvényt s a legifjabb hölgyek vállára akasztják a köpenyt, mire csöndes mise következik, melynek bevégezte után mindnyájan a társalgó termekbe vonulnak. A fővágróf az ünnepély napján bankettet ad, melyen az új alapítványhölgy anyja, illetve helyettese, a dékántnő, néhány alapítványi kisasszony s az új alapítványi kisasszony közeli rokonai részt vesznek.

Ha az apátnő maga végzi az installációt, a következő szertartás fejtetik ki: Az ünnepélyre megjelenő apátnő uszályát két apród (page-cavalier) viszi. Kamarások és más méltóságok előléptetése mellett és követve az alapítványhölgyek által, a templomba halad, hol az apátnő mennyezet alatt foglal helyet. Az anya vagy helyettese az apátnő elé vezeti leányát, az egyik dékántnő ezüst tálcán átnyújtja a rendjelvényét az apátnőnek, ki azt a jelöltnőnek feltűzi, ezután következik a két legfiatalabb kisasszony már ismertett ténykedése, mire a dékántnő az új hölgyet helyére vezeti. Ezek után megtartatik a nagymise, mely alatt egy kamarás az apátnői pásztorbotot tartja s az Evangéliom alatt az apátnőnek átadja. Az istentisztelet után a menet a társalgó termekbe vonul, hol az apátnő intő beszédet tart a felavatott hölgyhöz.

*

A prágai Hradsinon levő teréziai nemes hölgyalapítvány levéltárában őrzött ősi próba-táblázatok közt, melyek-

nek hiteles másolatai szerző által megszerezhetők, a következő magyar nemesi családok egyes hölgyei által beadott ősi próbák is találhatók :

<i>Lazsánszky</i> Mária Anna grófnő	---	---	---	1754
<i>Migazzy</i> Mária Anna Jozéfa Borbála grófnő				1760
Henriette, <i>Stubenberg</i> úrnője	---	---	---	1768
<i>Nádasdy</i> Erzsébet grófnő	---	---	---	1777
<i>Erdődi Pálffy</i> Mária Anna grófnő	---	---	---	1773
<i>Rindsmaul</i> (erdélyi) Klotild grófnő	---	---		1838

A nemes hölgyalapítvány levéltárában őrzött törzsfákon a következő magyar nemesi családok fordulnak elő :

gróf *Apponyi* N. 157, *
 gróf *Balassa* 156,
bethlenfalvai Thurzó 13,
monyorókeréki gróf *Erdődy* 30, 65, 72, 107,
galánthai Esterházy gróf 46, 72, 77, 151, 157, 158,
 báró *Gillányi* 117,
rátóti Gyulaffy 46,
Hölgyi 107,
kézmárki Tököly gróf 46,
Kiss 123,
Mihály comes Czobor de Czoborsz 72,
Nádasdy gróf 77,
nagy-szelényi Szelényi 117,
Nyáry 77,
bedeki Nyáry gróf 46,
erdődi Pálffy gróf 2, 18, 26, 30, 31, 36, 47, 59, 65,
 72, 75, 77, 86, 107, 136,
Puteány báró 140,
Révay 77,

* Szám, mely alatt az illető okmányok a levéltárban találhatók.

Serényi gróf 13, 87, 89,
szendrői Török gróf 17,
szinnyei Merze
Szapáry gróf 156,
csömöri és zay-ugróczy Zay báró 107, 120, 136,
divék-ujfalusi Újfalussy 107, 136,
Várkony 30,
vécsei Vécsey 117,
Viczay gróf 157,
Zobor 65.

III.

**A brünni (Mariaschuli) szabadvilági nemes hölgyalapítványi
intézet.**

Az 1792-ben kelt alapszabályok értelmében minden kisasszony, a ki a mária-schuli nemes hölgyalapítványba fel akar vétetni, mindenekelőtt köteles *4 öst atyai és 4 öst anyai ágból* kimutatni s azt egy kellőleg és az előirt módon hitelesített törzsfával igazolni.

Az alapszabályok megkövetelik, hogy szegény, egészséges és látható testi hiány nélküli legyen s jó hírnévnek örvendjen; nem szabad 12 éven alólinak, 20 évnél pedig öregebbnek lennie; utóbbi feltételek alól azonban dispensáció is szokott adatni.

Az alapító levél szószerinti szövege szerint e nemesi alapítvány inkább csak a morvaországi nemes úri és lovagrend (Herren- und Ritterstand) elárvult leányai részére alapított, de legfelsőbb rendelet folytán a felvételre való jogosultság az egész osztrák és magyar nemességre kiterjesztetett.

A mária-schuli nemesi hölgyalapítványba évi járulé-

kot nem élvező tiszteletbeli „hölgytagok”* is neveztetnek ki, kik az alapítványi jelvény (arany érem) hordhatóságán kívül a felavatott alapítványi hölgyek minden egyéb kiváltságaiban is részesek, mint például az udvarképesség, a cs. k. kamarások nejeivel való egyenrangusítás s az az előjog, hogy úgy mint a hajadon főhercegnők *«asszony»*-oknak czimezendők.

A tiszteletbeli hölgytagok ugyanazoknak a felvételi feltételeknek vannak alávetve, melyeket fentebb idéztünk, azonkívül tartoznak írásbeli nyilatkozatban magukat arra kötelezni, hogy *tiszteletbeli alapítványihölgyekké* való kinevezésük esetén az évi járulékra való minden igényről lemondanak.

IV.

A cs. kir. nemes hölgyalapítványi intézet Innsbruckban.

Az alapítólevél szerint e nemes hölgyalapítványi intézet 1765. évben alapítottatott meg Mária Terézia császárkirálynő által, e városban elhunyt férje, I. Ferencz császár (lotharingiai Ferencz herceg) örök emlékezetére.

A nemes kisasszonyok, kik ezen alapítványba fel akarnak vétetni, a *máltai lovagrendnél kötelező ősi próbát* tartoznak letenni. Megkivántatik továbbá, hogy az illető hölgy a 24 életévet már elért legyen, mire nézve apa- és anyátlan árváknál a 18-ik évig dispenzáció adatható. Azonkívül vagyontalanságát és erkölcsiségét tartozik kimutatni. Az ősi próbára nézve ő felsége a király rendkívüli esetekben adhatja meg a dispenzációt, a mint ez már elő is fordult; az életkorra vonatkozólag pedig ő felsége a királyné.

* Ehrendamen.

Az alapítványi hölgyek ő felsége a király által nevezetnek ki, a folyamodványok a belügyminiszter útján felterjesztendők. Az ősi próba-okmányokat a souverain máltai lovagrend csehországi nagyperjele írja alá s ő szavatol az ősi próba helyességeért.

Az alapítványihölgyek egyenrangúak a cs. k. kamarások nejeivel, a két fejedelemné pedig (fő- és aldekántlány = Ober- und Unterdechantin) a valóságos belső titkos tanácsosok nejeivel, minélfogva őket a «kegyelmes asszony» cím megilleti. Az innsbrucki nemeshölgyalapítvány első fejedelemasszonya jelenleg *merani Hausmann Jozefin bárónő*, cs. kir. csillagkeresztes hölgy.

Az alapítványi hölgyek száma az alapító levél szerint eredetileg tízre volt meghatározva; ez azonban jelenleg nem vétetik zsinórmértékül.

A hölgyek *feltétlen* engedelmességgel tartoznak a két fejedelemnének.

Az alapítólevélben az a tanács adatik a hölgyeknek, hogy gyóntató atyául jezsuitát, esetleg más szerzetesbarátot, s csak akkor, ha olyan nincs, más papot válasszszanak. Kötelesek továbbá a prédikációkat a Ferencz-rendiek templomában hallgatni. A naponként megtartott két mise után a hölgyek még az orációkat (Marianische Tageszeiten) együttesen végzik.

Az ebéd és vacsora közös, s erre a hölgyek a díszesen berendezett étteremben gyűlnek össze. Az alapítványi hölgyek a napot az intézeten kívül is tölthetik, esti 1/29 órakor azonban visszatérni tartoznak. A tovább kimaradni akaró hölgy szándékáról mindkét fejedelemnének köteles jelentést tenni. A hölgyek szabad bemenettel bírnak a színházakba; hintók libériás kocsissal és inasokkal állnak rendelkezésükre. Két-két hölgyet *egy* libériás inas szolgál ki.

Az alapítványi jelvény zománczott arany érem, egyik oldalán a keresztre feszített megváltó képével, másikán a boldogult Mária Terézia császár-királynő névjelvényével. Az alapítványi jelvény fekete-fehér selyemszalagon hordatik (ünnepélyes alkalmaknál). A hölgyek mindig csak félégyász-színeket viselhetnek úgy ruháikon, mint a kalapon.

A prabendák évi 1500, 1000 és 600 frtból állnak. Az alapítványi pénztárnok minden hó elsején az első fejedelemlőnek kézbesíti a megfelelő pénzüsszeget, ki is az előre megfizetendő étkezési pénz levonása után a többbit a hölgyeknek kiszolgáltatja.

Minden hölgy a felvételnél 300 o. é. forintot fizet le az alapítvány pénztárába. A hölgyek saját költségükön ruházkodnak; kötelesek továbbá felvételüknel egy rendbeli ezüst evőeszközt magukkal hozni. Minden hölgy két szobával bir, melynek bútorzatát az alapítvány állítja ki, úgy, a mint azt a hölgy ízlése szerint kívánja. Azonban túlságos fényűzés és költséges pompa tiltva van.

A cs. kir. innsbrucki alapítványi hölgyek ünnepélyes introdukciójánál követett szertartás a következő:

Az összes alapítványi hölgyek, kik ez alkalomra az alapítványi díszruhát veszik fel, ünnepélyes menetben az alapítványi kápolnába haladnak, a hol a részükre az evangélium- és episztola-oldalon készen tartott bevont székeket elfoglalják.

A két alapítványi biztos* állva marad a számukra előkészített 2 karosszék előtt, a hímezett-szőnyeggel betakart

* E biztosok a cs. k. v. b. titkos tanácsosok sorából nevezetnek ki.

asztal mellett, melyen a beöltöztetendő új alapítványhölgy szerzetesköpenye, az alapszabályok és a cs. k. udvari rendelet (kinevezési okmány) fekszenek.

Miután az új alapítványhölgy az öt kísérő édes anyjával, vagy az ez alkalomra felkért *helyettes mamával* az alapítványi kápolnába lépett, és úgy az összegyűlt alapítványi hölgyek, mint a két biztos előtt mélyen meghajolt volna, a szőnyeggel borított asztal mellé áll, míg az öt elkísért hölgy a számára készen tartott imaszékbe ül.

Erre az első alapítványi biztos ő exczellenziája az alapítványi levéltárnoknak nyújtja át a kinevezési okiratot, a ki azt hangosan felolvassa s aztán az új alapítványhölgynek az alapszabályokat azzal a figyelmeztetéssel átadja, hogy azoknak szigorúan megfeleljen s a két fejedelelnő ő kegyelmességeiknek feltétlenül engedelmeskedjék.

Az első fejedelelnő (Ober-Dechantin) ő exczellenziája most kilép székéből és szemközt foglal állást az új alapítványhölgygyel. A második alapítványi biztos erre átnyújtja az első fejedelelnőnek az alapítványi rendjelet, ki azt az új alapítványhölgy mellének bal oldalára tűzi. Nyomban erre a két legfiatalabb alapítványhölgy odalép, és az alapítványi hölgyköpenybe öltöztetik az újonnan nyert társnőt, és pedig akként, hogy az idősebbik a köpenyt az új alapítványhölgy vállára akasztja, míg a legfiatalabb azt elől a nyaknál összekapcsolja. Ennek megtörténte után a két hölgy ismét helyére halad, az első fejedelelnő pedig az *utolsó* helyre vezeti az új hölgyet, mely őt *mint legfiatalabb szerzeteshölgyet* megilleti.

Az ünnepélyes beöltöztetés után egy prelátusi rangban álló cs. k. udvari káplán szent misét olvas, melynek befejezése után a két fejedelelnő az alapítványhölgyekkel együtt a sekrestyén keresztül az intézetbe visszatér, hol

aztán az új hölgy a két fejedelemnő egyikének fogadótermében az üdvözléseket és szerencsekívánatokat elfogadja.

*

Megjegyzendő, hogy az eddig említett nemeshölgy-alapítványoknál az ősi próbák *minden egyes esetben teljesen leteendők*, és hogy ezen próbáknál hivatkozások az illető családban régebben esetleg már előfordult cs. k. kamarási vagy csillagkereszteshölgyi kinevezésekre épen olykevésbé vétetnek figyelembe, mint a hogy a szabályszerűen, heralidikailag festett és jóváhagyott törzsfa beterjesztése el nem engedtetik.

V.

A nemes kisasszonyok alapítványi intézete Grácban.

A cs. k. gráci nemeshölgyalapítvány részére előírt ősi próba egyszerűbb az eddig említettekénél, a mennyiben csak az követeltetik, hogy a jelöltnő bizonyítsa, miszerint *mindkét részről való nagyszülői nemes apától származtak*, minek igazolására a szükséges okmányokkal felszerelt törzsfa beterjesztendő. Szükséges továbbá, hogy a jelöltnő 15 évesnél idősebb, 50 évesnél pedig fiatalabb legyen, valamint hogy jó erkölcsi hírben álljon, vagyonnal ne birjon, más alapítvány élvezetében pedig ne legyen.

A gráci nemes hölgyalapítvány II. József által alapítatott 1785-ben, és pedig eredetileg 18 alapítványi helylyel; az alapítványi vagyon csökkenése folytán a helyek száma később 7-re szállott alá. Egy-egy hölgy 525 frtnyi évi járulék élvezetében van.

Az alapítványi intézet legfőbb védasszonya *Stefánia* koronahercegné; jelenlegi fejedelemnője *Spiegelfeld* Leopoldin bárónő.

Az alapítványi jelvény arannyal zománczozott érem, melynek egyik oldalán szent József ábrázolva van, a szent Jézus gyermeket karjaiban tartva, míg a másik oldalon az alapító névjelvénye és a császári korona látható. A hölgyek a jelvényt biborszínű, széles szalagon hordják a bal váll alatt. Az alapítványhölgyek ünnepi öltözete fekete selyemruha.

Az alapítványhölgyek installációja ünnepélyes szertartással megy véghez, mely alatt az alapítványhölgy a cs. k. tartományi főnök, a fejedelelnő és az összes alapítványhölgyek jelenlétében az alapszabályok hű betartását ünnepélyesen fogadja. Az alapítványhölgyek ugyanegy udvari rangban állanak a cs. k. kamarások nejeivel.

Valamennyi nemeshölgyalapítvány hölgyei udvarképesek, és kisasszony létökre is — hasonlólag, mint az uralkodóház főhercegnői — «asszony» czímmel tiszteltetnek meg.

*

A fentebb felsorolt nemesi alapítványokon kívül még több oly alapítvány létezik, mely kizárólag a magyar és osztrák nemességnek van fentartva; minthogy azonban ezen alapítványoknál ősi próba letétele nem követeltetik, hanem rendesen csak a nemesség kimutatása szükséges, annyival is inkább fölösleges azoknak részletesebb ismertetése, a mennyiben az említett alapítványoknál időnként üresedésbe jutó alapítványi helyekre való pályázatok nyilvánosan közhírré szoktak tételni, mely hirdetésekben a felvételi feltételek is esetről esetre ismertetnek.

A brünni (mariaschuli) nemes hölgyalapítványba való felvétel előtt kimutatott nyolcz lovagi születésű és alapítványképes és egyenes törvényes leszármazásának igazolása.

Jelöltnő: sacilei Marziani Jolán.

I. Filiatio.

A) Atyai ágból.

Az 1. sz. alatt ide mellékelt eredeti lovagi oklevél igazolja, hogy *sacilei Marziani János Ferencz* cs. k. tábornagy 1811 ben történt lovagi rangra való emelése alkalmából Csehország, Morvaország és Szilézia uri rendjébe felvételre és immatrikuláltatott, miáltal az is bebizonyítva van, hogy a család nőtagjai jogosítva vannak, az alapszabályok értelmében az első sorban e három ország nemességének fentartott mária-schuli nemes hölgyalapítványba való felvételüket kérelmezni. A 2. sz. keresztlevél azt tanúsítja, hogy a jelöltnő törvényes gyermeke *sacilei Marziani Lajos lovag* és *leányfalvai Jeney Ida*, kiknek törvényes házasságát a 3. sz. házassági bizonylat igazolja.

Nagyszülők.

A 4. sz. a. ide csatolt keresztlevél tanúsága szerint a jelöltnő édes atya *sacilei Marziani György lovag* cs. k. altábornagy, pessarói patriczius és *sövényházai Neuhold Irma* törvényes házasságából származott.

I. Szépszülők.

Hogy a jelöltnő nagyatyja a *sacilei Marziani János Ferencz lovag* cs. k. tábornagy és *güldenhoffeni Liszt*

Karolin törvényes házasságából sarjazott, azt az 5. számú keresztlevel és a 6. sz. házassági bizonylat igazolja.

II. Szépszülők.

Hogy az ezen oldalról való nagyanya *sövényháza* *Neuhold Frecenz* és *donna Clara di Castellengo* törvényes házasságából származott, a 7. sz. keresztlevel tanúsítja.

B) Anyai ágból.

Már a 2. sz. keresztlevelből kiviláglik, hogy a jelöltnő édes anyja *leányfalvai Jeney Ida* volt, ennek külön bizonyítása tehát fölöslegesnek mutatkozik.

Nagyszülők.

A 8. sz. keresztlevel tanúsága szerint a jelöltnő édes anyja *leányfalvai Jeney Béla* cs. k. kamarás és *warnowi Bärenfels Hedvig* törvényes házasságából származott.

I. Szépszülők.

A jelöltnő ezen oldalról való nagyatyjának *leányfalvai Jeney Ignác* és *nagyszöllősi Serényi Margittól* való törvényes leszármazása a 9. sz. keresztlevelben bizonyíttatik.

II. Szépszülők.

Hogy a jelöltnő nagyanyja *warnowi Bärenfels Hedvig*: *warnowi Bärenfels Frigyes* és *bassenheimi Waldbott Matild* bárónő törvényes házasságából eredt gyermekük volt, a 10. sz. a. eredetben ide mellékelt házasságkötési szerződésből kiviláglik.

II. Az alapítványképeség és címerek igazolása.

A) Atyai ágból.

1. sacilei Marziani,
2. sövényházai Neuhold,
3. güldenhoffeni Liszt,
4. di Castellengo.

Ezen atyai ágból való négy ős alapítványképeségére és családi címerek igazolására nézve a következő bizonyítékok terjesztetnek elő:

1. sacilei Marziani.

A 11. sz. a. ide mellékelt, Velence város podesztájától kiállított kivonat szerint a *nobile de Marziani* család már a XVI. század elején be volt igtatva a velencei nemes köztársaság «aranykönyv»-ében. Továbbá a 12. sz. a. ide csatolt, Málta városnak, a mult századokban kizárólag a souverain máltai (johannita) lovagrend vitézei által lakott, ma is «lovag-utcza» (strada di cavaliere) név alatt létező utcájában egy ház homlokfalából kiemelt s a *sacilei Marziani* család által használt nemzetségi címerrel, képeiben, mezőiben, sisaktakaróiban, színeiben, címeréki tményében és az alatta látható jeligéjében (Un Dieu, un Roi, une Dame) teljesen azonos eredeti közcímer is, mely az alatta álló évszám szerint 1650-ben helyezettett említett ház kapuja fölé, azt bizonyítja, hogy a család már a XVII. században is recepczió-képesnek ismertetett el a Málta szigetéről nevezett souverain johannita-rend által, minél fogva tehát e család lovag szerűsége és alapítványképesége kétségtelenül be van bizonyítva.

2. sövényházai Neuhold.

A mi e család ősi nemességét illeti, elégséges, ha a 13. sz. mellékletre utalás történik, mely hiteles másolata a II. Lipót császár és király által aláírt oklevélnek, melyben a *sövényházai Neuhold* család ősi nemessége megerősített.

3. güldenhoffeni Liszt.

E család ősi nemessége és címere a 14. sz. a. hiteles másolatban ide csatolt nemesi levél által igazoltatik, melyből kitűnik, hogy a jelöltnő anyai ágból való szépapjának, *güldenhoffeni Liszt János Keresztélynek* 1723-ban VI. Károly császár által az osztrák nemesség adományoztatott.

4. di Castellengo.

A 15. sz. a. ide csatolt eredeti okirat bizonyítja, hogy e család a Piemontban fekvő Casale-Montferrat grófsághoz tartozott Castellengo nemesi uradalomnak már a XVII. században birtokosa volt és hogy az 1745-ben II. Frigyes porosz király által grófi rangjukban megerősített *Ballestrem di Castellengo* család egyik nemesi ágát képezte, mi is e két család címerének azonosságából is kitűnik.

B) Anyai ágból.

1. leányfalvai Jeney,
2. warnowi Bärenfels,
3. nagyszöllősi Serényi,
4. bassenheimi Waldbott.

1. leányfalvai Jeney.

Hogy a *leányfalvai Jeney* család ősrégi eredetű s hogy már a XVI. század elején Magyarország előkelő nemességé-

hez tartozott, bebizonyul a 16. sz. a. ide mellékelt hiteles másolatból, melynek eredetije Lajos király egy sajátkezű, 1524-ben kelt levele, melyben a király *Jeney Jakab* zászlóst felhívja, hogy az I. Szulejmán török szultán elleni háborújában csapatjaival hozzá csatlakozzék.

2. warnowi Bärenfels.

Mindamellet, hogy e család ősi nemessége Németországban egy fél évezred óta közismert dolog, mégis ennek további hitelesítéseül az 1530-ban megjelent Rixner-féle *«lovagjátéki könyv»* (Tournierbuch) hiteles kivonata terjesztetik elő, mely azt közli, hogy az 1195-ben VI. Henrik császár által Nürnbergben megtartott lovagjátékokban *warnowi Bärenfels György*, a mecklenburgi nemések kapitánya, részt vett (l. 17. sz.).

3. nagyszöllősi Serényi.

E család ősi nemességét a 18. sz. a. ide mellékelt hiteles kivonat igazolja, mely szerint a *nagyszöllősi Serényiek* már 1600 előtt Beregh- és Ungmegyében nemesi kuriákkal birtak.

4. bassenheimeri Waldbott.

Ezen, már 800 év előtt Németország legelőbbkelő lovagi nemzetségeihez tartozott család kifogástalan ősnemes voltát legjobban bizonyítja az a hisztorikus tény, hogy a német lovagrend levéltárának 19. sz. alatti kivonata szerint *bassenheimeri Walpot Henrik* a német lovagrendnek 1195-től 1200 november 5-éig legelső nagymestere volt. Hogy nevezett pedig a család ősapja volt, kinek őcscsétől a jelöltnő szépanyja egyenes deszczendenciában leszármazott, a 20. sz. a. ide mellékelt okirat igazolja.

A CS. KIR. ASZTALNOKI (TRUCHSESS) UDVARI MÉLTÓSÁG.

A cs. k. asztalnoki (k. k. Truchsess) rang a legrégebb udvari méltóság, melyet a Habsburg-dinasztia udvaránál már I. Rudolf császár uralkodása alatt is találunk.

A *«truchsess»*-ek a külső udvartartás személyzetéhez tartoztak, hivatásuk a császári ház ezüstkészlete, asztal-fehérműjére való örökös és az udvari konyhaszemélyzet feletti felügyeletből állott, a miért is régi időkben közvetlenül az udvari főkonyhamesternek voltak alárendelve. Az udvart utazásaiban mindenhová kísérték, a német császárok ünnepélyes lakomáinál az asztalnál felszolgáltak és az ezüst és arany tálak, kanalak és a többi értékes tárgyak őrzésével voltak megbízva, a mely hivataltól a *«Truchsess»* nevet is nyerték. (*«Truhe»* vagy *«Truch»* régi német nyelven tudvalevőleg *ládát*, *«sess»* vagy *«sitzer»* pedig *ülőt* jelent; *«truchsess»* tehát azt a férfit, a ki a császár értékes arany- és ezüstszerzeit tartalmazó ládákat őrizte, illetőleg rajtuk ült.

A cs. kir. asztalnoki udvari méltóság elnyerésének feltételei és egyéni kívánságai sehol sincsenek külön rendeletekbe foglalva. Kellékei a következők:

1. törvényes és nemes születés; a *«primi acquirentes»* itt is ki vannak zárva;

2. *keresztény vallás* (római katolikus); *

3. *hogy az adományozandónak legfelsőbb helyről jutott legyen legmagasabb elismerés szerzett kiváló érdemekért, melyeket a trón és a haza érdekében mint katonatiszt, vagy a tudomány, irodalom, a nemzetgazdaságat bármely ágában, avagy a közművelődés terén kiérdemlett;*

4. *jelentékeny vagyon, vagy annak megfelelő jövedelem hiteles kimutatása és legalább egy valóságos belső titkos tanácsos ajánlása;*

5. *feddhetetlen mult, loyális politikai elvek, kifogástalanul erkölcsi életmód, tántorithatatlan hűség az uralkodóházhoz.*

A cs. k. asztalnoki méltóság elnyerését kérelmező folyamodvány** legfelsőbb kihallgatásnál a királynak átnyújtandó. Az említett kellékeket kimutató okmányok előzetesen a cs. kir. főudvarmesternek bemutatandók, mert a felséghez való közvetlen folyamodás előzetesen történt tájékozás nélkül tiltva van. Az eljárás részletei alantabb olvashatók.

E méltóságért kétféle díj fizetendő, és pedig:

1. *az ugynevezett kincstári (Cameral) díj* 125 frt bankjegyekben; és

2. *az iroda-díj*, 31 darab körmőczi arany a díszjelvényért s az egyéb irodai költségekért. A díszjelvény aranybojtját külön kell megfizetni.

E díjak a hűségi eskü letétele és az oklevél kiadása előtt fizetendők le.

A hűségi eskü őshagyományos formaszertűséggel tété-

* Újabb időben e tekintetben egyes eseteknél kivételek tétettek, a mi a római kath. vallást illeti.

** E folyamodvány 5 frtnyi bélijeggyel látandó el.

tik le a cs. k. I. főudvarmester kezébe, ki a jelvényeket ezen alkalommal átadja. Ezen eskü a kamarásoknál szokásos ünnepélyességgel tétetik le.

Megjegyzendő még, hogy a király különösen újabb keletű nemesi ranggal bíró egyénekkal szemben nagyon szigorúan bírálja meg a fentebb felsorolt kívántatóságokat.

A cs. k. asztalnokok ma is a *külső* udvartartás személynéje közé soroztatnak.

Az asztalnokok ugyanazt az egyenruhát hordják, mint a cs. k. kamarások, azzal a különbséggel, hogy egyenruhájuk díszítménye nem arany, hanem ezüst hímzésekből áll. A magyar nemességhez tartozó cs. k. asztalnokok a magyar nemesi díszruhát viselik. Az asztalnoki jelvény szinte hasonló a cs. k. kamarások jelvényéhez, csak hogy felső végén a korona helyett két kis arany pálczika látható. Az asztalnokok udvari gyász esetén külön udvari gyászöltönyben jelennek meg. E két öltözet ára 2000 ft.

Az asztalnoki méltósággal az udvarképesség előjoga jár; * az asztalnokok azonkívül minden udvari ünnepélyhez is meg szoktak hivatni, udvari fokozatban a cs. kir. kamarások után következnek.

Az asztalnokok mai szolgálata legfőképpen abból áll, hogy nagycsütörtök napján, midőn az ő felségeik által végzett lábmosás czeremoniája után a szegények a bécsi udvari várban megvendégeltetnek, az ételekkel telt tálat körülhordják, és hogy az udvari husvétii egyházi szertartásoknál megjelennek.

A folyamodvány az első főudvarmesterhez (jelenleg Hohenlohe-Schillingsfürst Konstantin herczeg, v. b. t. tanácsos és altábornagy) küldendő, a honnan ez szolgálati

* De csakis az illető személyére nézve.

uton a belügyminiszterhez, innen az illető megyei főispán vagy főpolgármesterhez a kellő bizalmas információk megszerzése céljából leküldetik. E folyamodványnak az első főudvarmesterhez történt visszaérkezése és érdelemleges elintézése után történhetik aztán a felségfolyamodványnak az uralkodó kezébe való átnyújtása.

AZ ARANYSARKANTYÚS (EQUES AURATUS) VITÉZEK RENDJE.

Az ősmagyar nemesi intézményt képező *«aransarkantyús vitézek»* osztálya tulajdonképen nem képez *rendet* oly értelemben, mint a többi lovagrend.

Őshagyományos szokás szerint minden koronázás alkalmával szokott a magyar király *Szent István kardjával való érintés által* ősrégi történelmi jogánál fogva, *vagyon és nemesi rangkülönbség nélkül*, néhány érdemes hazafit aransarkantyús vitézzé (eques auratus) avatni. Ezen ünnepélyes lovaggáütésben egyedül magyar mágnessok vagy köznemesek részesülhetnek.

Jelenleg semmi külső jelvény vagy kiváltság sincs az aransarkantyús vitézi ranggal összekötve; az illető csupán czimével élhet.

Régi időkben az aransarkantyús vitézekké avatott nemesek kitüntető megkülönböztetésül arany sarkantyút viseltek. E kitüntetés jelvényét — a csizmán való viselésén kívül — kis aransarkantyu alakjában a kalpag forgója alatt is hordták, a mi azonban külön rendelettel soha nem volt szabályozva. Az aransarkantyús vitézekké avatandó mágnessokat vagy nemeseket a *magyar miniszterelnök* szemeli ki és terjeszti elő a királynak. Az avatás csak koronázáskor történhetik.

I. Ferencz József király 1867-ben történt koronázása alkalmával történt az utolsó aransarkantyús vitézzé való avatás, mely alkalommal *kellemesi Melczer Istrán* v. b. titkos tanácsos és személynök, *Nákó Kálmán* gróf és *Huszár Ágoston* másokkal együtt lettek az aransarkantyús lovaggá ütéssel megkegyelmezve.

AZ OSZTRÁK-MAGYAR ÉRDEMRENDEK.

Ausztria-Magyarországban a következő érdemrendek léteznek, melyeket az uralkodó kiváló hadi vagy polgári érdemek jutalmául adományoz:

1. *Az aranygyapjas rend vagyis a Toison-rend.*
2. *A magyar királyi Szent István-rend.*
3. *A katonai Mária Terézia-rend.*
4. *A Lipót-rend.*
5. *A Vaskorona-rend.*
6. *A Ferencz József-rend.*

1. *Az aranygyapjas rend*, mely az osztrák-magyar monarchia, Spanyol- és Németország összes lovagrendjei között *legelső* helyen áll, kizárólag uralkodók és a legmagasabb rangú, római katolikus arisztokrácia ugy érdemüknél mint születésüknél fogva kiváló tagjainak adományoztatik. Miután csakis oly férfiak nyerhetik, kiknek ősi nemessége minden kétségen és bizonyításon felül áll, magától értetődik, hogy a rendbe felveendők semmiféle ősi próbának sincsenek alávetve. Az aranygyapjas rend külön évi járulékot is osztogat oly egyéneknek, kik a háboru viszontagságai folytán vagy egyéb okokból s a nélkül, hogy maguk okozták volna, szegénységbe jutottak, ha be tudják bizonyítani, hogy osztrák-magyar főnemesi vagy lovagi családból származnak. Ezen évi járulékok a

«*Toison-rend prabendái*»-nak neveztetnek. A kellőleg felszerelt folyamodványok ő Felsége legfelsőbb kabinetirodájához benyújtandók.

2. *A magyar királyi Szent István-rendnek* 1764. május 6-án kelt alapszabályai szerint a kis kereszt az érdemes nemességnek általában, a kommandátor- és nagykereszt ellenben csak oly érdemes férfiaknak adományozható, kik képesek nemzetségek ősiségét legalább négy iziglenig kielégítő ősi próbák alapján kimutatni. Különös tekintetre méltó és kiváló érdemekkel szemben az ősi próba letétele kivételesen nem kívántatik meg, úgy a mint kivételes esetekben, újabb időben a kis kereszt polgári egyéneknek is szokott adományoztatni. A következőkben közöljük a rend alapszabályainak érdekesebb §-ait kivonatban:

6. §.

A nagy- és kommandátor-kereszt kizárólag az ősi és előkelő nemesség oly tagjainak adományozandó, kik magas állami hivatalokat vagy méltóságokat viselnek; kivételes esetekben oly férfiak is nyerhetik a kommandátor-keresztet, kik ily magas állást még el nem értek. A kis kereszt a többi nemességnek van fentartva. A szent István-rend kommandátorjai és a kis kereszt tulajdonosai esetleg grófi rangra is emeltethetnek, mire nézve ő felsége fenntartotta magának az egyes esetekben való eldöntést. Bárói rangra úgy a kommandátorok, mint a kis kereszt tulajdonosai, ha e kitüntetésért folyamodnak, a díjak elengedése mellett emelhetők.

23. §.

A nagy kereszttel megkegyelmezendő jelölt tartozik nemzetsége ősiségét legalább negyediziglenig kimutatni. A nagymesternek azonban jogában áll, hogy rendkívüli érdemekkel szemben e tekintetben kivételt tegyen.

24. §.

Ezen ősi próba alatt azonban nem az értendő, hogy a jelölt által csupa grófok és bárók mutattassanak ki őseiként, hanem csak oly nemesi ranggal és címekkel bíró elődök, mint a minők a jelölt hazájának arisztokráciájánál szokásban vannak. A cs. k. kamarások az ősi próba letételére nem kötelezendők, a mennyiben családjuk ősi nemessége már úgy is megállapítva lett.

A 23. §. nem igen világos, mert bizonytalanságban hagy a felől, vajjon a jelölt csak apai ágának nemességét tartozik-e *negyediziglenig* kimutatni, azaz dédapjáig, vagy köteles-e a négy generációnak megfelelő 16 őst, úgy a mint ez pl. a máltai lovagrend ősi próbájánál történik, előtüntetni?

Miután az idézett 23. §. határozottan azt mondja, hogy a jelölt *saját* nemzetségének ősnemességét legalább négy generáción át tartozik bebizonyítani, a gyakorlat azt úgy magyarázta, hogy csakis a négy apai generáció kimutatandó. Minthogy azonban ősi próbáknál minden egyes előtüntetendő ősnak nemes apától és nemes anyától való származása beigazolandó, a Szent István-rend ősi próbájánál is minden ősnél a ranghoz illő házasság kimutatása is megköveteltetik, a mint ez a cs. kir. kamarási méltóság elnyerése előtt leteendő *magyar ősi próba II. módjánál* elő volt írva.

3. *A katonai Mária Terézia-rend.* A Mária Terézia által 1758-ban, a kollini győzelem emlékére kiváló hadi érdemek jutalmazásául alapított Mária Terézia-rend kizárólag oly katonatiszteknek adományoztatik, kik csatában, a nélkül, hogy parancsnokuktól rendeletet kaptak volna, oly hadműveletet vagy fegyvertettét visznek véghez, mely a csata vagy ütközet kedvező kimenetelére döntő hatással volt, vagy azt legalább lényegesen elősegítette. Ennek foly-

tán könnyen megérthető, hogy alantas vagy nem osztályparancsnoki minőségben álló tiszt soha, vagy csak a legkritikábl esetben szerezheti meg e legelső rangú katonai érdemjelet. A Mária Terézia-rendért az illető, a ki elérni akarja, maga tartozik parancsnokai és a fegyvertett kivitelénél jelen volt tisztársai által megerősített bizonyítvány alapján a rend káptalanához folyamodni. A Mária Terézia-renddel kitüntetett katonatiszt minden további kérelmezés, vagy külön kinevezés nélkül az osztrák császárság lovagi rendjének tagjává válik, ha még eddig e nemesi rangot nem is birta, és azonnal a lovagi családokról vezetett lajstromokba beigtatandó. A nagy- és a lovagkereszt tulajdonosainak, valamint a kommandátoroknak kérelmükre az osztrák bárói cím adományoztatik, az erre vonatkozó okirat pedig díjmentesen kiállítandó. (Alapszabályok 37. art.) A Mária Terézia-rend lovagjainak utódjai jogosítva vannak, ha tőlök való leszármazásukat képesek hitelesen beigazolni, a maguk részére a rendes lovagi okirat díjmentes kiállítását kérelmezni, mire a kinevezés és az illetőnek az osztrák lovagi rendbe való immatrikulása megtörténik. A Mária Terézia-rend vitézei osztály szerint kiszabott tetemes évi járulékot is húznak.

4. A *Lipót-renddel*, és

5. a *Vaskorona-renddel* azelőtt szinte a bárói, illetőleg a lovagi cím elnyerhetése volt összekötve. Ő felsége azonban egy 1883-ben kelt legfelsőbb rendelettel e két rend alapszabályainak erre vonatkozó határozmányait hatályon kívül helyezte.

6. A *Ferencz József-rend* adományozásával az 1850. december 25-én kelt cs. k. pátens szerint sem a nemesiségre való igény támaszthatás joga, sem egyéb örökölhető kiváltság nincs összekötve.

NÉHÁNY KÜLFÖLDI NEMES LOVAGRENDRŐL.

Ama külföldi lovagrendek közül, melyek nem annyira mint *«érdem»*-rendek, hanem inkább a nemes születés elismerése és kitüntetése gyanánt adományoztatnak, különösen három említendő fel mint olyan, a mely az osztrák-magyar monarchia nemességénél is nagyobb kedveltségnek örvend. Ezek a következők:

1. *a bajor Szent György-rend,*
2. *az evangélikus hitvallású porosz Johannita-rend,*
3. *a toszkánai Szent István-rend.*

I.

A bajor Szent György lovagrend.

E lovagrendnek hasonlóan mint a máltai és a német lovagrendnek alapítása, a keresztes háborúk idejében történt. Károly Albert választó-fejedelem (a későbbi VII. Károly német császár) e lovagrendet 1729-ben a róm. kath. ősnemesség részére megújította, ellátva azt nagyperjelségekkel és commendákkal.

A bajor Szent György-rend két nyelvre oszlik: a *németre* és az *idegenre*, és háromféle lovagokkal bír: *nagy kommandátorokkal, kommandátorokkal, valódi és ad honores lovagokkal.* Ezeken kívül szintén ősnemes

származásból való egyházi tagokat foglal magában, mely osztály egy rendi püspök, egy prépost, négy dékán és több rendi káplánokból áll, kik a pápai házi prélátusok címével bírnak. A rendnek csak oly római katolikus nemesek lehetnek tagjai, kik a felette szigorú ősi próbát leteszik. *A jelölt tartozik nyolcz őst atyai, nyolczat anyai ágból kimutatni, azonkívül az apai és anyai ágból a legfelsőbb vonalban kimutatott dédszülők nemes származása is bebizonyítandó. Végre az is kimutatandó, hogy az egyenes apai és anyai vonalban előtüntetett két törzscsalád legalább 300 év óta szakadatlanul nemesi birtokon ül.* A harmincznégy ősből álló törzsfán egyetlenegy újonnan kinevezett nemes embernek (primus acquirens) vagy «diplomátikus»-nak sem szabad előfordúlnia. A rend két «nyelvre» oszlik: a németre és az idegenre. Az elsőbe tartoznak a tisztán német származású családok, a másodikba az egészen idegen származású külföldi és a vegyes vértű nemzetségek. A német nyelv mindig az összes lovag-állomány kétharmadát képezi. Az, a ki a Szent György-rendbe fel akar vétetni, más lovagrend tagja nem lehet. Lovaggá csak oly jelölt avattatik fel, ki a huszonegyedik évet elérte és hazáján kívül utazásokat tett vagy egy hadjáratban részt vett. A rend nagymestere a bajor király. Az ünnepélyes lovaggáütés rendszeren Mária fogantatása napján történik. Ez ünnepélyhez a jelölt két lovagtanúja kíséretében középkori fehér atlaszöltönyben, fekete-fehér tollas kalappal, sarkantyús csizmában és karddal jelenik meg a templomban, hol a rend összes lovagjai a nagymesterrel élükön őt bevárják. Az állva meghallgatott prédikáció után a lovagjelölt a sekrestyében leoldja sarkantyúit és kardját és felveszi a lovagpánczélt és a fehér tollakkal diszített tournament-sisakot. A «Glória» végén a rend két nagykeresztes lovagja a

jelölt elé tartja a rend címeres pajzsát, melyre a jelölt jobb kezét téve, a következő egyszerű fogadalmat leteszi : *«Fogadom, hogy minden alkalommal kész leszek, nyilvánosan bevallani, miszerint Boldogságos Szűz Mária az Ur által kiválasztott, és szeplőtlenül, örökbűn nélkül fogamzott. Fogadom, hogy Szent György lovag és vértanú tiszteletére dicső rendünk alapszabályainak a legpontosabban meg fogok felelni.»*

Erre aztán két nagykeresztes lovag a nagymester trónjához vezetik, átnyújtják ennek a rend pallosát, mire a jelölt a trón legfelsőbb lépcsőjén letérdepel. Miután a nagymester azt kérdezte tőle, hogy mit akar s a jelölt ismételten a rendbe való felvételét kérelmezte, a nagymester őt a lovaggáütéssel megkegyelmezi. Most az új lovagot az első nagyperjel a karddal, a második a lovag-pajzsával felfegyverzik, míg a legfiatalabb nagykommandátor a sarkantyút az új lovag lábához köti. Az Evangelium után a lovagrend szertartás-mestere a sekrestyébe vezeti az új tagot, hol ez a sisakot és a pánczelt leteszi, az eddig piros szalaggal összekötve volt haját kibontja és kíséretével a templomba visszamegy, hol a rendi egyenruhába felöltöztetik. A *«Sanctus»* előtt a jelölt az oltár előtt püspöki székében ülő rendi püspökhöz lép s átnyújtja neki az égő gyertya, a pajzs és kard áldozatát, melynek megtörténte után égő gyertyával kezében visszahalad. Az új lovag, ki a czeremónia előtt meggyónt, ennek bevégezte után a szent kommuniót veszi fel.

II.

A souverain máltai (johannita) lovagrend hajdani brandenburgi alvezérségében ujonnan alapított porosz johannita-rend.

Frigyes Vilmos porosz királynak 1810. október 30-án és 1811. május 23-án kelt rendeletei feloszlátván a Málta szigetéről nevezett souverain johannita-lovagrend brandenburgi alvezérségét (balley) s annak alnagymesterségét (Herrenmeisterthum), továbbá elkobozván említett lovagrendnek Poroszországban létezett commendáit és összes javadalmaikat, melyeket a kincstárral egyesített, egy királyi rendelet 1812 május 23-ikán egy új *«porosz királyi St. Johannita-rend»*-et alapított, és pedig a kir. alapítólevél szavai szerint *«a souverain johannita-rend immáron megszünt brandenburgi alvezérségének dicső emlékezetére»*.

Ezen új rend különben csak nevével és némileg megváltozott rendjelvényével emlékeztet hajdani dicső és hatalmas elődjére.

Az 1853-ik év július 24-ikén a porosz johannita-rend akkoron újból választott alnagymestere, Károly kir. herceg elnökelete alatt megtartott káptalani ülésben új alapszabályok hozattak létre, melyeket Frigyes Vilmos király 1853. augusztus 8-ikán szentesített.

Miután ezen új alapszabályoknál fogva a porosz johannita-rend az *evangélikus vallású magyar nemességet is érdekelheti*, a következőkben közöljük szószerinti szövegben amazoknak kivonatát:

«A «Szent János jeruzsálemi Ispitálya»-ról nevezett johannita (máltai) lovagrendnek hajdani brandenburgi alvezérsége (Mark Brandenburg, Szászország, Pomméria

és Wendország) kir. rendeletre ismét helyreállott *mint a souverain johannita-rendnek evangélikus ága.*

A brandenburgi alvezérség élére ismét egy alnagymester lép, kit a lovagrend ősi szokása szerint a káptalan két jelölt közül kiválaszt. E jelölteket ő Felsége a porosz király, mint Brandenburg örgrófja, ajánlja a káptalannak. Az alnagymester kinevezi a kommandátorokat (comthur), felavatja a lovagokat, promoválja a szolgáló frátereket és nővéreket s kinevezi a rend tisztviselőit.

Felavatott tagok.

A lovagrend káptalana minden évben keresztelő Szent János napján ül össze; rendkívüli esetekben máskor is hívható egybe. Minden káptalani ülést isteni tisztelet nyit meg, mely ősi szokás szerint tartatik meg (evangélikus ritus szerint). A káptalan feladata a többi közül a *jogi lovag* (Rechtsritter) jelöltek névlajstromának megvizsgálása és az új lovagok javaslatbáhozatala stb. A káptalan egyúttal a becsületbirósági forum is.

A kommandátorok viszik a felügyeletet a rend kórházai, alapítványai és többi intézetei felett, kezelik a rend jövedelmeit stb.

A jogi lovagok száma nincs meghatározva, a kommandátorok azoknak állományából neveztetnek ki.

Annak, a ki *jogi lovagnak* akar felvétetni, német vagy porosz nemesnek és *evangélikus* vallásúnak kell lennie. Szükséges továbbá, hogy kinevezése előtt *tiszteletbeli lovag* is volt. A jogi lovag kinevezésekor 100 tallért tartozik a lovagrend pénztárába fizetni. A jogi lovagok felvétele minden évben keresztelő Sz. János napján történik. A jogi lovag méltósága, a lovagrendi egyenruha és a rendjelvény

viselési joga csak az ünnepélyes lovaggáütés ténye által érhető el.

A rend érdekeinek szolgálatában különös érdemeket szerzett jogi lovagok tiszteletbeli kommandátoroknak léptethetők elő.

Szolgáló fráterek és nővéreknek oly evangélikus vallású egyének vétetnek fel, a kik a betegápolásnak önként szánják életüket.

Tiszteletbeli lovagok.

A tiszteletbeli lovagokat a porosz király, mint Brandenburg örgrófja, nevezi ki, az installációt az alnagymester végzi. A tiszteletbeli lovagok is a lovagrend benső tagjainak tekintetnek.

Tiszteletbeli lovag lehet minden evangélikus vallású nemes ember nemzetiségére való tekintet nélkül, ha életmódja és úgy társadalmi mint politikai téren való viselkedése által a lovagrend céljainak megfelelő erkölcsöt tanúsít. Minden tiszteletbeli lovag kinevezésénél, és minden reá következő évben 12 tallért tartozik a rend pénztárába fizetni, azonkívül egyszersmindenkorra felvételi díj fejében 300 tallért. A tiszteletbeli lovagok száma nincs korlátozva. A tiszteletbeli lovagok nem részesülnek az ünnepélyes lovaggáütésben. Az alnagymester a kommandátorok és a jogi lovagok a máltai lovagrend díszjelvényeit, rendi öltözetét és egyenruháját viselik, míg a tiszteletbeli lovagok az 1812. május 23-ikán kelt kir. rendeletben előírt egyenruhát hordhatják.

A rend összes felavatott tagjai s az annak affiliált tiszteletbeli lovagok a lovagrend becsületbíróóságának vannak alávetve.

Oly értelmű ősi és nemesi próba letételéről, mint az a máltai és német lovagrendnél gyakorlatban van, a porosz johannita-rendnél tehát nincs szó, a mennyiben elégséges, hogy a lovagjelölt nemes származását vagy a nemességnek általa történt megszerzését hitelesen bizonyítsa és evangélikus vallását igazolja.

A rend czélja és hivatása a humanizmus és felebaráti szeretet terén való működés, mely okból az egész országban kórodákat és szeretetházakat alapított és folyton alapít, melyek a rend vezetése alatt állanak, azonkívül más kórházakat és jótékony intézeteket is vesz vezetése és gondnoksága alá, melyek oltalma alá bizatnak és a melyek magukat önként a johannita-rend szabályainak alávetik.

III.

A toszkánai Szent István-rend.

A Medicis Cosmus, Toszkána első nagyhercege által a tengeri rablók legyőzésére 1562-ben alapított rend, mely hajdan úgy mint a máltai lovagrend nemes lovagok, zsoldosok, jogi lovagok, káplánok, fráterek és katonaszerzetesekből állott, jelenleg a nagykeresztesek, perjelek, bailli-k és *jogi-* (cavalieri di giustizia), valamint *kegyelmi* lovagok (cavalieri di grazia) osztályai által képeztetik. Mindkét lovagi osztály ugyanazt az ősi próbát teszi le, mely a nemességnek öt generáczióon keresztüli bírásának bizonyításából áll. Ezen ősi próbák épen olyanok, mint azok, a melyeket az olasz nemességtől a cs. és k. osztrák-magyar kamarási méltóság elnyerésénél követeltek.

A kérelmezők tehát olyan törzsfát tartoznak előterjeszteni, melyből kitűnik, hogy a jelöltnek úgy apai mint anyai ágból való nagyapja, ennek atyja, nagy- és szépapja,

továbbá a nagyanya, ennek apja, nagy- és szép apja alapítványképes nemesek voltak. A négy fővonalon az illető családi címerek is előtűntetendők. Köteles továbbá a jelölt azt is kimutatni, hogy ő és ősei hazájukban magasabb méltóságokat bírtak, vagy legalább azoknak megnyerésére képesek voltak, és hogy birtokaiból vagy tőkepénzéből évenként legalább 300 skudit vagyis 2100 lírát húz, a mit hittel megerősítenie kell, mely okból parochiája által kiállított erkölcsi bizonyítványt tartozik bemutatni.

A Szent István-rend elnyerésére még egy különös mód van: *Egy kommandának az alapítása*. Ez pedig minden nemes embernek jogában van, ki:

1. római katolikus,
2. szüleinek törvényes gyermeke,
3. kifogástalan előéletű, és

4. vallásos erkölcsű, mit az illető lelkésze által kiállítandó erkölcsi bizonyítvány által igazol. Egy kommanda alapítására a rend nagymesterének beleegyezése szükséges; egy kegy, mely sohasem szokott megtagadtatni. Minden kommandához ingatlan birtokból vagy gyümölcsöztetőleg befektetett tőkéből egy dotáció utalandó ki, melynek legalább 10,000 skudit kell meghaladnia. Osztrák-magyar alattvalók csak ő Felsége engedélyével alapíthatnak ily kommandákat s léphetnek be a rendbe.

A toszkánai Szent István lovagrend nagymestere az olasz király.

E fejezet végén mindenesetre érdemes és illő, hogy a kereszténység legelső és legelőkelőbb érdemrendéről is megemlékezzünk, ez pedig:

IV.

A pápai Krisztus-rend.

E rend egyike a legrégibb érdemjeleknek, melyet a középkorban a souverain máltai* lovagrend alapított, a miért mai alakjában is a máltai rend fehér keresztjét piros mezőben mutatja fel. Midőn 1312-ben e lovagrend és Portugália közt viszály támadt, Dinózius portugál király a Krisztus-rendet nem szüntette meg, minek következtében XXII. János pápa 1317-ben azzal a joggal ruházta fel, hogy a rendet ő is adományozhatja. A portugall Krisztus-rend három osztályra oszlik, a pápának csak *egy* keresztje van, mit a pápa a rend alapszabályai szerint csak a római katolikus** magas arisztokrácia ama tagjainak adományoz, a kik mint a szentegyház buzgó előharczosai egyházi, katonai vagy diplomáciai téren a római szentszék iránt kiváló érdemeket szereztek. Így pl. azt az osztrák tábornokot is, ki az ötvenes években a Ferencz József császár által a pápa segítségével Bologna megszállására küldött hadosztályt vezényelte, IX. Pius e renddel tüntette ki.

A rend jelvénye egy hosszas veres kereszt, melynek közepén kisebb veres zománczos fehér kereszt van beillesztve. Az egész kereszt brilláns karikába van foglalva, fölötte gyémáns katonai trofeum látható. A rendjel mint nyakkereszt piros selyem szalagon viselendő.

* Mások szerint a Templáriusok.

** Az első kivételt XIII. Leó pápa tette, ki e rendjellel a lutheránus vallásu Bismarck herceget kitüntette.

A Krisztus-rend vitézei abban a kitüntetésben részesülnek, hogy valamely helységbe való bevonulásuk alkalmával a katolikus egyház őket az összes harangok zúgásával s a papság ünnepélyes kivonulása által tartozik üdvözölni. A főpapi rezidenciák, parochiák és zárdák azonkívül kötelesek a Krisztus-rend minden lovagját megérkezésekor vendégül fogadni s míg az a vendégszeretetet igénybe veszi, mindennel tehetségük szerint a legfényesebben ellátni.

CZÍMEK ÉS CZÍMEZÉSEK.

Minden cím tulajdonképen nem egyéb, mint a tisztelet külső kifejezése; ez a címek és címmezések eredetének igazi oka; azért látjuk, hogy a legrégebb címek az előrehaladott életkortól vannak véve. Így pl. az arabs törzsek főnökei «sheik» (öreges), az ó görögök «γέροντας»-oknak, a rómaiak «senator»-oknak nevezték előljáróikat, miből később a *seigneur*, *senior* stb. lett. A német *grave* (grau) = graf, szintén az öregkort fejezi ki, épen úgy, mint a lengyel «*starost*» és az orosz «*batyuska*». A megváltozott társadalmi viszonyok megváltoztatták a régi címeket is, kiűzve a címek világából a természetest; a nemes emberek és jobbágyok korszaka teremtette a nemes, nemzeti, vitézlő, tekintetes, nagyságos, méltóságos, nagyméltóságú, kegyelmes, főmagasságú stb. címeket.

A jelenkorban hazánk polgári világában gyökeret vert «cím-kórság» német, még pedig osztrák-német eredetű. Ha a sokszor a komikussal határos német címeket tekintjük, valóban csodálnunk kell, hogy dr. Gall híres földiök a német koponyákban külön «cím-szerv»-et nem fedezett föl.

Ismert tény, hogy a legkomolyabb dolgokat is «kedélyes» oldalról felfogó bécsiek társadalmi életükben nem azt tisztelik meg nemesi vagy bizonyos méltóságtól függő

címzéssel, akit az születési vagy érdemeivel szerzett rangjánál fogva megillet, hanem hogy inkább azok részesülnek e kitüntetésben, kik az anyagi jólét és előkelőség külső látszatát képesek mutogatni. Bécsben mindenki «Herr von» vagy «Eure Gnaden»,* ki kifogástalan külsővel nyilvános helyeken megjelenik; ha pedig sokat költ, akkor esetleg «grófi» vagy «bároi» diplomát is tart készen a vendéglős vagy a főpinczér, épen úgy, amint a hadnagyot is tüstént századossá léptetik elő, mi által azt érik el, hogy az ily módon magasabb ranggal kitüntetett egyének röstelik «új ranguk»-on alól költekezni, vagy a rájuk duplázott számlát kritika alá venni. Épen oly bőkezű az üzletvilág is a «Herr Baron», «Excellenz» stb. nagyhangzású címek adományozásával előkelőknek látszó, vagy pontosan fizető rendes vevőkkel szemben. Budapest is mindinkább meghonosítja társadalmában e komikus divatot. A földi javakban szűkölködő főnemes ellenben csak olyan «ténsur», mint bármely más szerény állású állampolgár, míg a mellette lakó gazdag tőzsedelátogató «nagyságos» vagy esetleg «báró úr» is, neje pedig «méltóságos asszony», ha a házmester mindenkor nyitva tartott tenyerébe megfelelő borravalót csusztatni el nem mulasztják. A bécsi «Trinkgeld» világból átszivárgott szokás oly mély gyökeret vert már a magyar népeletben is, hogy ez kivált a félintelligens osztályokban ma már oly természetes dolognak látszik, amely magától értetődik. Mikor Bismarck az ötvenes évek elején Ausztriában és Magyarországon tett tanulmányi útjáról visszatérve, a

* A spanyol «Vuestra Merced»-nek egyik Bécsben fenmaradt ereklýéje, mely a minden téren a spanyol divatot utánczó régi bécsi udvari és társadalmi életből fenmaradt.

monarchiánkban s különösen a kedélyes császárvárosban szerzett tapasztalatai szőnyegre jöttek, egyizben azt a jellemző megjegyzést tette, mely a nevéhez címzett, később a nyilvánosság elé bocsátott «Uti levelek»-ben is előfordul: «Bécsben a közönséges polgár is lenézésnek veszi azt, ha például egyszerűen «Herr Pokorny»-nak, nem pedig «Herr von»-nak szólítod; szabód megvonja tőled a hitelt, ha szintén elmulasztod őt nemesi 'címmel illetni, de ha megteszed, szívesen vár a pénzére, csakhogy arról meggyőzzön, hogy «ő is» gentleman.»

Sokat irtak már modern társadalmi életünkben a raczionalizmust követő polgári körökbe is átment címkórságról; és valóban nincs is komikusabb, a legmalicziózusabb kritikát is megengedő ferde kinövése a jelenkori társadalom életének, mint a pénzes és pénztelen bourgeoisie-nak e botrányosan nevetséges gögje, mely míg egyrészt a jó izlést sérti, másrészt bele is ütközik egész társadalmi osztályoknak a modern államokban is törvényesen jogosított, tehát tiszteletben tartandó történeti vagy ujonan szerzett előjogaiba.

Mundus titulis titillatur!

A modern címhóbort lady-patroness-jei leginkább a gazdag nagyvárosi polgárság hölgyei, mint többnyire mindennek, aminek tulajdonképeni lényege: a kellemesen csiklandozott hiuság. Ezt az általános női hibát már Mária Terézia is tudta, ki az eleinte ellene cselszövényeskedő Pompadour asszonyt azzal fonta be és nyerte meg terveinek, hogy leveleiben «Ma cousine»-nak szólította XV. Lajos nagyravágyó ágyasát. A címkórság őseredeti hazájában, Németországban, a legkisebb fejedelem is egész sereg udvari és titkos tanácsost nevezett ki, sőt nem egy birodalmi lovag «tanácsos»-okká uradalmi gazda-

tisztjeit. II. Frigyes egy alkalommal igen röviden bánt el egy úri emberrel, ki szintén a titkos tanácsosi címért folyamodott: — Nem bánom, legyen a magáé; de ez *titok* maradjon ám köztünk. — A mai címhóbortos világban alig akadna párja az egykori Rostopsin grófnak (családja azóta hercegi rangot kapott), ki, midőn a csár jókedvében azt kérdezte tőle: — Hát te még nem vagy herceg? — Felség, ennek csak a tél az oka. — Hogyan? — A boldogult csár édes atyámnak egy alkalommal, karácson estéjén, szabad választást engedett a hercegi cím és egy igen értékes nyusztbunda közt; nagyon hideg idő járt s így édes atyám a bundát választotta. — A vágy nagyobb úrnak, szóval *többnek* tekintetni, mint a szomszéd, kútfeje a józanul gondolkodó polgári világban is izetlenkedő címkórságnak, s a nagyzás e komikus hóbortja annyira elharapódzott már épen a reális célokat követő *polgári* körökben is, hogy most már jogos igényt vélnek tarthatni azokra az uzurpált címekre, melyek tulajdonképen csak a nemesség vagy a szerzett érdemek jutalmául nyert hivatal vagy méltóság attributumát képezik. Egyszer egy altábornagy és egy pénzarisztokrata közt érdekes jelenet folyt le. A pénzarisztokrata az altábornagyot, kit a «nagyméltóságú» cím illet meg, «nagyságod»-nak szólította, mire az altábornagy több joggal «*téns*» úrnak címezte a gazdag embert, mit ez nyilván keveselt, mert sértett gőgjében szintén annak nevezte az altábornagyot, ki most «*méltóságod*» címmel tisztelte meg őt. — Hogyan? — kérdé. — Mert előttem minden cím egyforma, csak mi ne legyünk azok — volt a válasz.

A címnek, mint tiszteletünk külső nyilvánításának, mindenkor létjoga lesz a finom társadalomban, ha azzal szemben használjuk, akit az megillet.

Az osztrák-magyar monarchiában a következő nemesi címmezések illetik meg az arisztokrácia különböző rangban álló tagjait:

A «*cs. és apostoli kir. Felség*»: az osztrák-magyar uralkodót; a «*császári*» vagy «*királyi Felség*»: a császári vagy királyi címet viselő fejedelmeket.

A «*cs. és királyi Fenség*»: az uralkodóház főhercegeit és főhercegnőit.

A «*királyi Fenség*», illetve «*Fenség*»: a hercegi rangot és címet viselő fejedelmeket és a souverain házakból származó hercegeket és hercegnőket.

A «*Főmagasságu herceg*»: Magyarország hercegprimását s a hercegi rangot viselő mánásokat. E cím a német «*Durchlaucht*»-nak felel meg, mely a hajdani szent római (német) birodalom idejében közvetlenül a birodalom fenhatósága alatt állott (reichsunmittelbar) hercegi családoknak a német birodalom föloslása után történt «*mediatizálása*» alkalmával a német szövetségi tanács határozata folytán az 1825 szeptember 9-én kelt legfelsőbb rendelettel említett hercegi családoknak a souverain házakkal való egyenranguságuk elismerése jeléül azzal a legfelsőbb határozattal adományoztatott, miszerint e családok tagjai az uralkodóházak tagjait megillető «*Fenség*» címnek megkülönböztetéseül «*Főmagasságu herceg*»-eknek címeztessenek.

A magyar mánási rendhez tartozó mediatizált hercegi családok a következők:

a *Crouy* vagy *Crouy de Hongrie*,* és
az *Esterházy* hercegek.

* E Francia- és Magyarországon hercegi, grófi és lovagi rendben virágzó család Magyarországból, és pedig az Árpádház

Egy 1829 szeptember 21-én kelt legfelsőbb rendelet a mediatisált grófi családokat, hasonló okokból mint a hercegi nemzetségeket, az «*Erlaucht*» (főméltóság) czímmel tüntette ki. E családok közül a következők bírája a magyar indigena-jogot:

a *aulendorfi Koenigsegg*,

a *Schönborn-Buchheim* és

a *Wurmbrand* grófok.

A «*Nagyméltóság*» vagy «*Kegyelmesség*» (Excellenz): a valóságos belső titkos tanácsosokat, az aranygyapjas rend vitézait, a cs. és kir. udvar főbb méltóságainak viselőit, a m. kir. koronaöröket, a kir. tárnokmestert, az udvari és palotahölgyeket, a cs. kir. tábornokokat, az altábornagytól kezdve. (Az «Excellenz» cím régi időkben csak fejedelmek és hercegek megszólítását képezte; a hadseregben csupán a rendesen v. b. t. tanácsosi méltósággal is bíró tábornagyságnak, lovassági tábornokok és a tábornagyságnak voltak e czímmel megszólítandók. Ő Felsége azonban az altábornagyságot is tüntette ki a «nagyméltóság» czímmel.)*

királyi véreből származik, minek jeléül címerpajzsa középmezőjében a magyar címert a Szent István koronával vezeti, nemesi előneve pedig «*de Hongrie*». Vak *Bela* királynak egy *Márkus* nevű unokája egy francia főnemes leányával: *de Croy et Airaines Saroltával* kelt össze s a *Croy* nevet vette föl. Az 1844-ki magyar országgyűlés a mágnási rendbe vette föl e családot.

* Nehéz volna megmondani, hogy miért használjuk az «Excellenz» címnek jelesebben megfelelő, értelmét jobban visszaadó «nagyméltóság» helyett a «kegyelmes» címet, mely legfeljebb uralkodókat és hercegeket illetne meg jogosan. Igaz, hogy mindkét magyar szó egyformán távol van az «Excellenz» szó szerinti értelmétől. «Kegyelmet» csak uralkodók gyakorolhatnak közönséges halandókkal szemben, — vagy szép asszonyok, kiknek kegyét

A «*méltóságos*» (Hochgeboren) cím: a cs. kir. kamarásokat, a magyar főrendeket, grófokat, bárókat és a nemes hölgyalapítványi kisasszonyokat.

A «*nagyságos*» cím: A cs. kir. asztalnokokat, a külföldi grófokat, bárókat, akik nem magyar indigenák, azokat a lovagi családokat, amelyek magyar nemességgel is bírnak, a máltai- és német lovagrend fölavatott és tiszteletbeli lovagjait,* valamint az utóbb nevezett rend Mária-keresztjének vitézeit, a kir. tanácsosokat, és az osztrák-magyar érdemjelek tulajdonosait.

A «*tekintetes*» cím: minden nemes embert születésénél fogva, ha magasabb cím viselésére nincs jogosítva.

*

A címek is mulandók s úgy változnak, mint változik maga az idő!

Mi lett az egykor királyi pompa és fénytől körülvett «*Madame*» címből?

Hajdan büszkesége és kizárólagos előjoga hatalmas dinasztiai királyhölgyeinek és hercegnőinek, ma — diplomált bábaasszonyok privilegiuma, melyre kívülök senki sem tart igényt.

keressük. Mily furcsa azonban, ha kénytelenek vagyunk oly férfit, kitől legkevésbé sem függünk, kinek kegyével nem törődünk, «*kegyelmes*» úrnak szólítani. A kegyelem az önkény és jóság keveréke, ellenkező a jog és ész fogalmaival. A legmagasabb állami tisztviselőnek sem szabad «*kegyelmes*»-nek lenni, csak kötelesség-teljesítőnek és igazságosnak; *kegyelem* pedig gyakran csak az igazság rovására osztható. Kegyelem csak gonosztevőknek való, nem önérzetes embernek, azért már II. Rákóczy Ferencz is azt mondá a szatmári békekötés előtt a császár követének: «Kegyelemből üdvözülni sem szeretnék.»

* Ha őket születésüknél fogva magasabb cím meg nem illeti.

A nemesi címek és rangemelések sajátos bűverőt, sőt nagy erkölcsi hatást is gyakorolnak a legtöbb emberre. Már Plutarch is azt mondja Nagy Sándor hadvezéreiről, hogy midőn királyokká lettek, ők is — mint a színészek, ha királyi szerepet játszanak — megváltoztatták hangjukat, ruháikat, modorukat és járásukat. Épen így tettek I. Napoleon idealisztikus herczegségekbe ültetett tábornokai és marsaljai is, sőt maga Napoleon is valószínűleg sokkal kellemesebben élte volna napjait Sz. Ilona szigetén, ha az a «tábornoki»-i cím, melylyel őt sir Hudson Lowe az európai nagyhatalmak rendeletéből illette, az egykori császárt oly nagyon nem bántotta volna.

Sajátságos, de tagadhatatlan, hogy a nemesi rang, cím, az érdemjelek stb. épen a mi demokrata korunkban még sokkal nagyobb vonzerőt gyakorolnak a polgári világra, mint hajdan s hogy a vágy, ily kitüntetésben részesülni, számtalan esetben oly férfiak elméjét is fogja el, kik egy hosszú pályafutáson át mint a modern eszmék képviselői és uttörői szoktak volt tekintetni, s kik mint olyanok szerepelnek is a nyilvános életben. Így látjuk, hogy a nép közbizalma folytán alkotmányos hazánkban a legmagasabb államhivatalokba emelkedett férfiak, kik a demokrata eszmék szolgálatában megöszültek, egyszerre csak kezdik átkutatni szülőföldjük levéltárait és régi családi okmányait, csak hogy aztán büszkén híresztelhesék: — Ime, itt a századok előtt kiállított családi nemeslevél, tehát én sem vagyok parvenu. — Még a világtörténelem legkimagaslóbb alakjai sem teljesen mentek az emberi hiúság e sajátos nemétől. I. Napoleon, kit a convent rémuralmának tisztító tűzéből puritán szeplőtlenségben kiemelkedett nagy forradalom: «szabadság, egyenlőség,

testvériség» igéi és új eszméi a fölszínre vetettek, hogy babérkoszoruzta hadvezéri pálczájával Franciaország történetkönyvének legfényesebb lapjait megírja; az a Napoleon, ki alapos megvetője volt minden legitim jognak, ki Európa legrégibb trónjainak majdnem felét fölforgatta vagy alapjaiban megingatta, aki előtt ezeréves dinasztiák fejei földig hajlongtak, összeférhetőnek találta langeszével és nagy szellemével azt a gyengeséget, hogy «nemes ősök» utáni vágyának ellent nem állhatván, a francia akadémia tudósai által kikutattassa, hogy nemes család sarja, s hogy összeállíttassa leszármazási fáját, csak azért, hogy Európa arisztokrata dinasztiái előtt a nemesi próbát kiállott oly csajád sarjaként tűnjék fel, mely már a XIV. században beigtatva volt a velencei nemes köztársaság «arany könyvé»-ben!

*

E fejezet végén még megjegyzendő, hogy az egyforma nemesi cím nem mindig egyenlő rangot is jelent, amennyiben bizonyos országokban egyes arisztokrata címek, melyek másutt csak a magas arisztokráciát illetik meg, alig kiemelkednek a köznemesi rang színvonalán, amint ezt például az olasz *principe*, *duca*, *marchese* és *conte* címeknél látjuk, melyek lényüknél fogva Nyugat- és Közép-Európa többi monarchikus államainak hercegi és grófi címeivel egyenlőknek nem ismerhetők el.

A magyar mágnások soraiban is találkozunk ily nemesi származású indigena-családokkal, mint például az elsőben olasz «marchese»-rangjában hazánkban elismert, később az indigenátus útján a magyar mágnási rend tagságát is megszerzett Pallavicini velencei patricius család is, melynek tagjai az olasz «marchese» szó «markgraf-ra—

nem jelentősége és lénye után történt, hanem szó szerint veendő — fordításának jogán újabb időben az «*örgrófi*» címet vették föl, mely cím, eltekintve attól, hogy a Hohenzollern-dinasztia ősei, a brandenburgi örgrófok, vagy Morvaország hajdani fejedelmei, a morva örgrófok, soha sem állottak egy rangban az olasz marchesék városi patriczius-családjaival, és hogy a «*marchese*» cím nem egyéb a franczia «*marquis*» fordításánál — a magyar nemesség ősi címei közt épen oly kevésbé található, mint a «*lovagi*» cím.

A LOVAGI CZÍM MAGYARORSZÁGBAN.

Az avitikus Magyarország nemesi alkotmánya nem ismeri nemesi hierarchiájában a lovagi címet, mint külön nemesi rangfokozatot. Újabb időben mindamellett mindinkább találkozunk e címmel a magyar nemességnél is, és Magyarország immatrikulált nemessége soraiban több oly család van, *mely egyidejűleg a lovagi cím adományozásával lett magyar nemessé, vagy pedig utólag nyerte meg azt újonnan szerzett vagy ősi nemességéhez.* Annál is inkább mutatkozik tehát ezen, külföldről hozzánk származott nemesi cím arra érdemesnek, hogy bővebb fejtegetés és ismertetés tárgyává tegyük, amennyiben a *lovagi* cím már ősi idők óta épen olyan nemesi fokozatot képez, mint a *hercegi, grófi vagy bárói* cím, melyeket a régi Magyarország nemesi intézménye egészen a mohácsi vészig, mint apáról fiúra szálló nemesi címeket, szintén nem ismert, és melyek tudvalevőleg csak a Habsburg-dinasztia trónfoglalása után, midőn a főnemesi címek örökölhetősége törvénynyé vált, kezdtek a magyar nemesi alkotmányban jogalappal birni.

A lovagi cím, mint külön nemesi rangfokozat, *ősiségre* nézve föltöbb áll a hercegi, grófi és bárói címnek, mert az arisztokrata címek történetét kutató előtt ténynek bizonyul be, hogy már a múlt évezred utolsó századaiban,

mikor hercegi és grófi családok * *csak mint dinasztiák léteztek*; virágoztak Nyugat- és Közép-Európában oly nemesi olygarcha családok, melyekben a lovagi cím apáról fiúra örökös volt.

E családok lovagi címe azonban össze nem tévesztendő a középkorban dívott s a fejedelmek által teljesített ünnepélyes lovaggá ütés czeremoniájából kikerült vitézek rangjával, kik a lovagkornak megadták dicső nevét, mert annak e nemzetségek tagjai, ha a középkor fogalmai szerint igaz leventéknek akartak elismertetni, épen úgy voltak alávétve, mint bármely más fő- vagy köznemesi család sarjai.

A löpor föltalálása után, mely a fejedelemmel és országgal daczoló nemesség hatalmát és elbizakodottságát megtörte és az álló hadseregek szervezése által a királyi egyeduralmat elősegítette, teremteték a fejedelmek a korlátlan hatalmától megfosztott középkori nemességből és új elemekből az úgynevezett *«levél»* nemességet (Briefadel), melyet az illető családban apáról fiúra szálló örökös nemesi címekkel és donációkkal a trónhoz édesgettek, hogy az abszolút hatalommal uralkodó koronák erős támasza és céljaiknak kész eszköze legyen. Ezen igyekezet egyik folyományának tekintendő a mintegy száz évvel később a Habsburg-dinasztia által Magyarországon is meghonosított törvény, mely szerint a mánásoknak adományozott címek az illető nemzetség egyenes deszcendenciája által tovább örököltetnek. Ebbe az időbe esik a

* *«Fürst»* az angol First = Első; a német *«grave»*, miből később *graf* és a magyarban *«gróf»* lett, öreget, ősz embert jelent. Ugyanily értelme és eredete van a francia *«seigneur»*, a spanyol *«sennor»*, az olasz *«signore»* s az orosz és lengyel *«starost»* szónak, miből később az illető nemesi címek kifejlődtek.

lovagi czímnek, mint külön nemesi fokozatnak Nyugat- és Közép-Európa államaiban való meghonosodása és terjedése. A francia *chevalier*, az angol *esquire*, a spanyol *caballero*, az olasz *cavaliere*, a cseh *wladik* és *ryttířz*, a lengyel *rycers*, a német *reichsritter* és *ritter* czímek valamennyie «lovag»-ot jelent.

A lovagi czím minden monarchikus államban ugyanazon jogalappal birt, mint a többi nemesi czím.

Az a tény, hogy az osztrák-magyar uralkodó, mint magyar király magyar minisztere által ellenjegyzett legfelsőbb kézirattal magyar nemeseket a *lovagi* rangba emeli és magyar állampolgárokat egyidejűleg a *lovagi* rangba való emelésükkel *magyar nemesekké* tesz, elismertté tette Magyarországon a lovagi czímet és jogosulttá használatát.

A hajdani német birodalom «*birodalmi lovagjai*» (*Reichsritter*) a magasabb rangu nemességhez számíttattak. Czímerükben, hasonlóan mint a birodalmi herczegek, grófok és bárók, a birodalmi sást vezethették, peres ügyeikben közvetlenül a császári legfelsőbb udvari törvényszéknek, mint külön nemesi törvényszéknek voltak alávetve, uradalmaikon pedig törvénykezési joggal birtak; ezen előjogok a német birodalom föloszlása után bekövetkezett mediatizálás folytán szűntek meg, mely a hajdani német birodalomban a fejedelemmel egyenrangu születésűeknek elismert olygarcha családoknak a trónhoz való viszonyait végleg rendezte.

Ausztriában, melynek arisztokráciája az *uri, lovagi* és *nemesi* rendre oszlik (*Herren-, Ritter- und Adelstand*), a lovagok minden nemesi előjogra nézve a szintén nem a főnemességhez tartozó, hanem a lovagi osztályba sorozott bárókkal egy rangban állanak. Így például az osztrák

tartományok inkolatusa vagy indigenatusa megnyeréséhez, melyből a köznemesség ki van zárva, *legalább* a lovagi rang bírása követeltetik. Ez okból a magyar nemesek közül csak a mágnások szerezhetik meg Ausztria egyes országaiban az indigena (inkolatus) jogot. A lovagi cím, melylyel az osztrák császárok kivált a XVII. század óta nagy előszeretettel jutalmazták a trón és birodalom körül szerzett érdemeket, mindenkor nagy kitüntetésnek tekintetett, melyben különösen hadi érdemeket szerzett katonatisztek és a polgári erények terén kimagasló egyének részesültek.

A magyar nemesség, mely ősnemesi hierarchiájában nem ismeri a lovagi címet, nem is állapított meg számára megfelelő czímezést, mint például a grófok- és báróknak a «méltóságos» címet. A törvénynyé váló uzus a «nagyságos» címet adta meg neki, mely azóta, hogy a lovagi cím magyar nemeseknek is adományoztatik, vagy osztrák lovagi családok a magyar indigenatust megnyerik, hivatalosan is elfogadottnak tekintetik.

Magától érthető dolog, hogy a különböző érdemrendek lovagjai vagy vitézei az illető érdemjel bírása által nem nyerik meg a jogot a nemesi fokozatként fennálló lovagi cím viselésére, mely mint nemesi cím apáról fiúra száll. A Lipót-, Vaskorona- vagy Ferencz József-renddel kitüntetett polgári vagy a köznemességhez tartozó egyén nem használhatja nevével kapcsolatban a lovagi címet, hanem csakis az általa birt érdemjel megnevezése mellett nevezheti magát annak lovagjának vagy vitézének, amennyiben nevezett érdemjelek egyszerü bírása nincs összekötve a nemesi vagy lovagi rendbe való fölvétellel.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Lap
Előszó	3
Bevezetés:	
I. <i>Osi nemesség</i>	7
(Az ősi nemesség történeti szereplése, természete és jövője, párhuzamok közte és a «pénzarisztokrácia» közt.)	
II. <i>Katonai arisztokrácia</i>	11
(Viszonya az ősi nemességhez, megszerezhetésének feltételei, az osztrák-magyar katonai nemesség, a porosz katonai nemesség, a katonai nemesség definíciója, I. és III. Napoleon katonai arisztokráciája Franciaországban, I. Napoleon császár, mint Franciaország első katonai nemese, a francia katonai nemességnek idealisztikus herczegségekbe ültetett herczegei és herczegnői; III. Napoleon visszaélése a kihalt hisztorikus nemzetségek neveivel és czimereivel, a győztes porosz hadvezérek dotációja. Mit kapott volna Benedek, ha Königrácznál győztes marad? Gablenz, Tegethoff és Uchatius.)	
A nemességről általában	22
(A nemesi fokozatok Magyarországon és Ausztriában, a különböző nemesi fokozatokért fizetendő díjak, több nemesi családi név és czimer egyesítése. Mi értetik «elismert» külföldi nemesség alatt? Levélnemesség (Briefadel). Melyik a legrégebb nemesség? Példázgatók a Stubenberg és Dalberg családokról.)	

A magyar nemesség	
(Eredete, történeti fejlődése, hajdani előjogai, adományozásának módjai, a «vérbeliség» fogalma, a helybeli nemesség, a királyi jog, a nemesi jószágoknak a koronára való háramlása, a nemesi jószágoknak eladományozása, a magszakadás és hűtlenség következményei, a nádori adomány és a fegyverjogon szerzett adomány, a beigatás (statutio), a nemesség bírásának igazolása.)	
A mai magyar mágnsági intézmény mint apáról fiura szálló örökös főnemesi rend	41
(A mágnsági családok eredete, szervezése, a Habsburgdinasztia trónralépése előtti főrendek és született mágnságok, az <i>Erdődyek</i> és <i>Esterházyak</i> mint a legrégibb magyar örökös mágnsági családok, a legtöbb magyar grófi család mágnsági rangra való emelésének keltje, a Wenckheim családról.)	
A magyar nemesi indigenátus	49
(A nemesi indigenátus eredete, történeti fejlődése és lényege, a felavattatás, eskümintá, a honfúsítási okmány, díjak, a becikkelyezés, a mai indigena családok főrendiházi tagságának joga, a hajdani erdélyi nemesi indigenátus.)	
Ausztria örökös tartományainak nemesi inkolátusa, illetve indigenátusa	54
(Tartományok szerint.)	
A nemesi előjogok	60
(A csupán magyar nemest megillető s az általános nemesi előjogok; az aranygyapjas rendbe való felvétel, a bécsi lovagakadémia (Tereziánus), a cs. kir. asztalnoki rang, a hitbizományok alapításának előjoga.)	
Alapítványképeség (Stiftsfähigkeit vagy Stiftmässigkeit)	63
(E szó értelme, lovagi születés, lovagjátékképeség, a mesalliance-ok fogalma, a magyar és angol arisztokrácia és az alapítványképeség, az alapítványképeség fogalmának eredete, a német alapítványképes nemesség.)	

	Lap
Ósi próbák, nemességi és czímerapprobációk ...	69
(Az ősi próbák fogalma, értelme és eredete, <i>filatio, nemesi és ősi próbák</i> , az ősi próba letételénél követendő bizonyítás módja, az 1766-iki kir. pátens tartalma, törzsfák és ősi táblázatok, pótló bizonyítékok, helyettesítő okmányok, czímerpróba, törvényesített és fogadott gyermekek.)	
{ Hiteles helyek	78
(Magyarhon és Ausztria hiteles helyei, azoknak hivatása nemesi ügyekben.)	
{ A dedukció, azaz a törvényes származás levezetése... ..	81
(A dedukció szerkesztésének módja, a külföldi <i>«nemeslevél»</i> -gyárak.)	
A nemesi levéltárak hiányossága és hanyag vezetése ...	84
(Figyelmeztetés a nemes családokhoz, a nemesi levéltárak hiányosságának hátrányos következményei, Tisza Kálmán erre vonatkozó rendelete.)	
<i>Udvári és nemesi méltóságok, melyek csak ősi próbák letétele által nyerhetők meg :</i>	
I. Udvarképesség... ..	90
(Ki lehet udvarképes ? Kivételek, kamarabálok, udvari bálok és bálók az udvarnál, a <i>Széchenyi Hanna grófkisasszony</i> kivételes esete, nézetek az udvarképességről, az udvarképesség a külföld monarchiáiban.)	
II. A cs. kir. kamarási (aranykulcsosi) méltóság, a nemesapródi rang és az udvarnál való megjelenhetés előjogának megszerzéséhez szükséges ősi próba. (4 ábrával.)	97
(A hajdani magyar, német és olasz próbák, a jelenlegi egyenlő ősi próba, kellékei, a kamarások egyenruházata : a dedukciók magyarázata és a kizárólag kinevezett cs. kir. kamarásokkal közölt <i>«kamarási szabályzat»</i> [K. k. Kämmerer-Normale].)	
III. A souverain máltai (johannita) lovagrend. (1 ábrával)	130
(A rend történeti mulja, jelenlegi tagozása, az ősi próba föltételei, igazi lovagok, (chevaliers de justice), tisztelet-	

beli lovagok és rendi hölgyek (chevaliers et dames de devotion) apródok és donátusok, a commendák, az ősi próba és az egyéb felvételi feltételek, a magyar nemes-ség viszonya a rendhez, a dedukció magyarázata, a lovagrend egészségügyi vonatainak részletes ismertetése, annak működése háborúban, a dedukció magyarázata.)

IV. A magas német lovagrend --- --- --- 148

(Alapítása és történeti fejlődése, tagjai, a lovagrend I. tanács vezére által Vilmos főherczeg megbízásából szer-zőhöz intézett levele, profess- és tiszteletbeli lovagok, a Mária kereszt vitézei, a rend szerzetesei és apáczái, utasítás az ősi próba letételére, a rend commendái és intézetei, novicziatusa, hivatása háborúban, egészségügyi oszlopainak részletes ismertetése, a XIII. Leó pápa által szentesített változás a rend organizmusában, szertartás az ünnepélyes beöltöztetésnél és a lovaggáütésnél.)

V. A m. kir. szent Istvánrend --- --- --- 173

(Ismeretése az érdemelek közt.)

VI. A cs. kir. csillagkeresztes hölgyrend, palota és udvarhölgyek --- --- --- 173

(Felvételi feltételek, ősi próba.)

VII. A nemes hölgyalapítványi intézetek :

1. A bécsi (savoyai) --- --- --- 175

(Alapítása, organizmusa, ősi próba, felvételi feltételek, alapszabályok, praebendák, a rendi jelvény, előjogok, ruha, installáció.)

2. A prágai Hradsinon levő, Mária Terézia királynőről nevezett cs. kir. nemeslőgyalapítványi intézet --- 178

(Alapítása, ősi próba, egyéb felvételi feltételek, a cs. és k. főherczegnők nevei, kik eddig az intézet élén mint apát-nők állottak, alapszabályok, rendjelvény, ruha, előjogok, praebendák, az intézet vagyona, a hölgyek rangja, az apátnő jelvényei, az apátnő ünnepélyes intrónizálása, a hölgyek installációja, ama magyar nemes kisasszonyok nevei, kiknek ősi próba - táblázatai az alapítványi intézet levéltárában őriztetnek, valamint azok a magyar nemes családok, melyek a törzsfákon előfordulnak.)

	Lap
<i>A «három szent angyal»-ról nevezett nemes hölgyalapítványi intézet a prágai Neustadtban</i>	178
(Egyesítése a bradsini intézettel, és újbóli elválasztása, a hölgyek előjogai és a felvételi feltételek.)	
<i>3. A brünni (mária-schuli) nemes hölgyalapítványi intézet. (1 ábrával)</i>	188
(Alapítása, felvételi feltételek, a hölgyek által leteendő ősi próba, előjogai és a dedukció magyarázata.)	
<i>4. A cs. kir. nemes hölgyalapítványi intézet Innsbruckban</i> ...	189
(Alapítása, ősi próba, felvételi feltételek, alapítólevél, rendszabályok, az intézet organizmusa, a hölgyek évi járuléka és előjogai, a rendjelvény, ruha, ünnepélyes installáció.)	
<i>5. A nemes kisasszonyok alapítványi intézete Grácban</i> ...	193
(Alapítása, felvételi feltételek, alapszabályok, a hölgyek előjogai, a jelvény, ruházat).	
<i>A cs. kir. asztalnoki (Truchsess) udvari méltóság</i> ...	200
(Eredete, történeti fejlődése, megnyerésének feltételei, udvari rangja, díszjelvénye, egyenruhája, díjak, hivatalos ténykedése az udvarnál, a folyamodásnál követendő eljárás.)	
<i>Az arany sarkantyus vitézek (Eques auratus) rendje</i> ...	204
(Története, a lovaggáütés, e méltóság megnyerésének feltételei).	
<i>Az osztrák-magyar érdemjelek</i>	206
1. <i>Az aranygyapjas rend vagyis a Toison d'or.</i> (Megnyerésének feltételei, kommandái és rangja.)	
2. <i>A m. kir. Szent Istvánrend.</i> (Ősi próba, rangja, az alapszabályok kivonata, az ősi próba magyarázata.)	
3. <i>A katonai Mária Terézia-rend.</i> (Alapításának története, alapszabályainak kivonata, előjogai és évi járuléka.)	
4. <i>A Lipótrend.</i>	
5. <i>A Vaskoronarend.</i>	
6. <i>A Ferencz József-rend.</i>	

Néhány külföldi nemes lovagrendről	210
1. A bajor Szent György-rend	210
(Alapítása, ősi próba, előjogai, az ünnepélyes lovaggátás czeremóniája.)	
2. A souverain máltai (johannita) lovagrend hajdani brandenburgi alvezérségében újonnan alapított porosz kir. johannita-rend	213
(Alapítása, az alapítólevél kivonata, jogi lovagok (Rechts- ritter), tiszteletbeli lovagok (Ehrenritter), felvételi fel- tételek, rendjelvény, egyenruha, fizetendő díjak, a rend hivatása és működése.)	
3. A toszkánai Szent Istvánrend	216
(Története, ősi próbái, a felvételi felvételek, a kommen- dák, a lovagok osztályozása.)	
4. A pápai Krisztus-rend	218
(Eredete, osztályozása, a jelvény, a lovagok előjogai.)	
Czímek és czímezések	220
(A czímek eredete, történeti fejlődése, beteges kinövései, Bismarck herczeg a bécsi címekorságról, fejtegetések, a magyar és osztrák nemességet megillető czímezések, a mediatizált német birodalmi családok czímezése, a «ma- gyarországi Crouy» családról, az olasz «marchese» és az «grófi» cím.)	
A lovagi cím Magyarországon	230
(A magyar nemesi alkotmány és a lovagi cím, a lovagi cím az európai nemesi hierarchiában, a lovagi cím mint örökös nemesi fokozat, a hajdani német császár- ság birodalmi lovagjairól, magyar nemesek mint osztrák lovagok, a különböző érdemrendek lovagjai.)	

RDE

Tri

zi
Ata

Ab

ni
Proa

zi
bála

vári
Ma

A CS. Z OS

alv
Nagy

n

jo
Döry

RÓBA

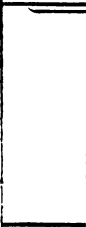
mar
és batiz
Mária
Pius A

J

mar
M

dobai
kely Péte

100

100 100 100 100

100 100 100 100

100

100 100 100 100

ti
er
el
er
os

60/Prob

~~YC1-111111~~

